

ІРЕНА ҚНИШ

ПАТРІОТИЗМ АННИ ЙОНКЕР

ПАТРІОТИЗМ
АННИ ЙОНКЕР

Обкладинка
Миросі Біраковської

Друком В-ва "Поступ", 418 Aberdeen Avenue, Winnipeg 4, Man.

Printed in Canada

IRENE KNYSH

**THE PATRIOTISM
of
ANNA YONKER**

**with Resume by
GEORGE D. KNYSH
(p. 180—187)**

WINNIPEG, 1964

All Rights Reserved.

ІРЕНА КНИШ

ПАТРІОТИЗМ АННИ ЙОНКЕР

ВІННІПЕГ, 1964

Всі авторські права застережені.

*Моїм Найдорожчим Матері й Батькові —
Їхній пам'яті українських патріотів
присвячена ця праця*

АННА ГУМЕНЛОВИЧ—ЙОНКЕР
(25. XII. 1888 — 6. V. 1936)

З М І С Т

Ідея батьківщини (замість вступу)	VII—VIII
1. З рідного гнізда — в далекий світ	1 — 6
2. На чужині — між своїми	6 — 10
3. Викута доля попелюшки	10 — 16
4. Відзначений громадський чин	16 — 19
5. На тлі червонохрестної акції	19 — 25
6. З організованим рухом жіноцтва	26 — 31
7. Україна понад усе	31 — 37
8. Пожвавлений рух жіноцтва	38 — 41
9. Перше віче	41 — 46
10. “Канадійсько-Українське Жіноцтво”	46 — 51
11. Олена Кисілевська в Канаді	51 — 59
12. Українки та міжнародні організації жіноцтва ..	59 — 62
13. Піонерський труд	62 — 70
14. Віденський конгрес	70 — 77
15. Там, в Україні	77 — 81
16. Шляхом і зброєю політики	81 — 96
17. Через Отаву до Ліги Націй	96 — 102
18. Аристократизм національного почування	102 — 106
19. Із течією націоналізму	106 — 119
20. Проти московського гнету	119 — 125
21. Конгрес українок у Нью Йорку	125 — 141
22. Світова вистава в Чикаго	141 — 148
23. Ідея солідарності	148 — 157
24. До останнього подиху	157 — 167
25. Під повівом безсмертя	167 — 179
Резюме	180 — 187
Показник імен	188 — 191

П О Д Я К А

Висловлюю щирю вдячність усім, хто допомагав мені недоступними матеріалами (спогадами, відомостями, світлинами, листами, публікаціями...), зокрема ВШ. Родині Йонкерів. Складаю теж гарячу подяку Видавництвам: “Канадійський Фармер”, “Новий Шлях”, “Український Голос” за змогу користуватися давніми річниками їхніх газет.

І. К.

ІДЕЯ БАТЬКІВЩИНИ (Замість вступу)

Хтось кинув необачно фразу про “щасливі народи, що не мають історії” і нераз можна її зустріти бездушно повторювану. Притакують їй тільки ті, чим бажанням є вегетувати як рослини на місці свого народження, тонуть в спокійному безділлі, замкнутіся в вигідній тюрмі власного егоїзму. Бо мати історію це значить прожити справжнє життя, досвідчати ударів долі болючих і радісних, зазнавати спяніння перемог і відчаю поразки . . . Народи без історії це ті, що не мають батьківщини. Бо любов до батьківщини творить історію, а без довгої історії нема батьківщини як без любови батьківщини нема — нації.

Нація як щось живе є завжди в процесі росту й упадку, або притягає своїх адгерентів або втрачає, залежно від того, чи має вона в даний мент живуче завдання, що творить публичну опінію, на якій споконвіку ґрунтувалася й міцніла кожна тривка влада на землі. Бо всяка історія показує силу публичної опінії, яка не зводиться до утопійних випадок, але є найправдивішою дійсністю, що коїться постійно в людській спільноті (Hume). Без неї — панує пасивство.

Зміст цієї книжечки — не історія в поточному розумінні. Проте нема тут випадок, бо все в ній справді пережито — автентичні події й дійсні особи, до того це близький нам світ, а не незнана чужина. Тут вміщено один фрагмент творення нового існування: зібрати людей одної батьківщини — для прямування до спільного майбутнього з панівним, динамічним принципом об'єднання. Його продукувала любов до України жінки, яка своєю інтуїцією відчула, що ніяка батьківщина не може бути сильна без любови всіх своїх дітей, що почування й прагнення не вистачають, що потрібні діла, вчинки, програма . . .

Зібрано тут уперше ці матеріали, щоб зберегти від забуття те, чого не сміємо забувати — для порівняння між минулим і сучасним, для оцінки й живих

програм спільного майбутнього. Бо нема прийдешнього, якого на початку не оживило жагуче колишнє. Наш час це зле обраний момент бути слабими патріотами, коли сусіди є ними з саможертвою, напруженням і зростаючою непримиренністю: навіть московські комуністи нескінчено воліють Росію від їхніх теорій і доктрин. Бо для нації любити батьківщину те саме, що для людини любити життя.

Мати спільне славне минуле, не забувати про нього, разом хотіти в теперішньому готувати майбутнє, довершувати великого й хотіти на далі чинити — це передумова, щоб бути нацією. Відомий вислів Ренана, що "нація це кожночасний плебісцит" не втратив переконливості. І ми мали людей поєднаних спільною ідеєю, зрушених тими самими потребами, оживлених такими ж надіями, зазнаючих тих же самих прав і пройнятих такими самими пристрастями, що гуртували свої зусилля для досягнення спільної мети, людей, що відрізняли глибоку внутрішню солідарність і ідею справедливості від єдності підтримуваної зовнішнім примусом. Вони витримали плебісцит, нам у науку.

Без міри поділені, ізза стільки причин роздрібнені, ми наближаємося, гуртуємося й братаємося до звкола ідеї батьківщини. Вона єдина невпинно направляє нашу одність, яку політика розладжує кожний день. Любов батьківщини це єдина сила здатна примусити мовчати, коли цього потрібно, найбільш нестримні пристрасті, як ті, що ділять членів одної нації на ворожі політичні партії. І навіть тоді, коли йдуть з усіх боків намагання, щоб нас порізнити, відзначена й поставлена на висоту ідея батьківщини перемагає всі політичні форми, які пробували б її підчинити й підкорити. Бо вона, як і патріотичне почуття: природна, легка, піжна й мила, а водночас — нерозгадана, ірраціональна. У тому її вищість і перевага.

Говорить про це — вірне законам України, нестрачене життя Анни Йонкер.

З рідного гнізда — в далекий світ

Повітове місто Калуш належало до багатших промислових осередків у Галичині. Велика копальня потасових солей т. зв. “саліни” та кільканадцять тартаків з деревом зібрали не тільки багато робітників, але й численну адміністрацію, інженерів, урядовців, яких родини мешкали в середмістю, що кишіло від жидів. (До першої світової війни була там у ринку тільки одна кам'яниця української

Церква св. Михаїла в Калуші

родини Коритовських). Головні вулиці: Станиславівська, Долинська, Салінарна мали доволі гарних будинків і виставних крамниць.

А над усім середмістям височіли купули української величавої церкви св. Михаїла — одна з кращих архітектурних пам'яток, свідок культурної переваги в минулому.

Проте Калуш чистіший і привітніший був на своїх окраїнах, де в чепурних домиках з ганками й садками жили українці. Довколичні бойківські села відбивали

Родинний дім Анни Гуменілович на Матіївці

своєю свіжістю й мальовничістю, а бистра ріка Лімниця приманювала пляжами й купіллю. Велелюдно було тут літом, коли звідусіль прибували спраглі повітря, сонця й води.

Близькість підгірської природи відчував кожний, потрапивши на передмістя Матіївку: на обрії розкішна панорама карпатських гір, поблизу простягалася толока з соковитою зеленню запашної трави, а обабіч неї тонули в чудових, яблуневих садах великі господарські забудовання. Обширні обістя, білі мешкальні доми вкриті дахівками, гонтами або бляхою, рідко траплялися солом'яні стріхи. Широкі входові брами, до яких боком стояли житлові будинки, а за придомками видніли огороди й сади. Ця діляниця Калуша належала до заможніших міщан. З нею сусідували охайні вулиці, де поселилися німецькі кольтоністи.

На Матіївці жили кілька родин Гуменіловичів. Це прізвище вживалося теж у другій звуковій формі, де первісне "е" приподібнолося до наступного "і": Гумініловичі. Крім того для відріжнення носили ще додаткові наймення. Ці міщани не почували себе простолюдям. Гуменіловичі, як це бувало навіть між нашими селянами, гордилися своїм шляхетським походженням, а через те свідомо і з презирством ставилися до всіх польонізаційних зазіхань, що

так дошкулювали українцям з боку польської адміністрації за австрійської окупації Галичини. Переважно огородники, ремісники, зарібники, дрібні урядовці, не всі вони були однаково заможні. Проте з роду в рід передавали нащадкам свої обійстя, огороди, поля і всі придбання.

В одному з тих міщанських домів жив швець Дмитро Гуменілович, син Михайла, можливо тому й прозваний "Михасем". Його жінка молода й енергійна Марія походила з патріотичної родини Сорохтеїв. Рідний брат її віддав був свій дім для української школи. Син її сестри одруженої з учителем, о. Зиновій Павлович був згодом парохом у селі Хотині, під Калушем. Марія Гуменілович належала до сестрицтва при церкві св. Михаїла, горнулася до Народного Дому й читальні "Просвіти", які в той час були осередком культурного життя Калущини, бо не жалів там свого труду невтомний д-р Іван Куровець.

Дня 25 грудня 1888 р. народилася Гуменіло-чам дівчинка Анна. Золотоволоса Ганя росла моторна й кмітлива. Завжди чепурненько одіта вирізнялася в громаді дітваків верховодством до забав, пісень і хороводів. Змалечку виступала в дитячих виставах, співала й деклямувала на сцені "Народного Д о м у". Молодший братік, Семен, теж визначався музикальністю і навіть навчався гри на скрипці.¹⁾

Хоч уродлива Ганя з часом стала зіркою аматорського кружка, але шкільна освіта поза елементарними клясами була для неї

**З родинного фота Гуменіловичів
мати Марія і батько Дмитро,
їхні діти: Семен і Анна.**

¹⁾ Ці відомості подали: пані Галя Богонос (Віннігер), старша донька Анни Йонкер, та її земляки з Калуша: Петро Пасічник (Ванкувер) і Іван Дідушак (Віннігер).

недоступна. В час її шкільних років середня школа для українських дівчат була в Перемишлі та ще у Львові. Далеко це й вимагало немалих коштів. Для підростаючої міщаночки, що з дівочою цікавістю оглядала елеганток калуського “корса”, оставала єдина кар’єра — найти відповідного жениха. А втім, вірні рідному народові й своїй церкві родичі Анни, ніколи не віддали б її за поляка. Краще “в світ за очі”, як говорив деклямований тоді залюбки вірш. . .

Про новий світ за океаном розповідали здавна агенти корабельних підприємств та заманювали людей казковими багатствами і скорою можливістю розбагатіти в ньому. Піддавалися їм не тільки люди, що терпіли нужду. Рвалися туди амбітні й підприємчиві одиниці, часто національно свідомі й активні в громадському житті, що відчували скрізь тяжку руку чужого окупанта.

Довголітній посол до віденського парламенту, о. Іван Озаркевич (1826 - 1903), батько Наталії Кобринської, що був парохом в недалекому від Калуша Болехові, у своїх ненадрукованих автобіографічних “Листах до друга” скаржився, що еміграційна хвиля забирає найкращий патріотичний елемент: “українські газети тратили більшу частину передплатників, а читальні “Просвіти” найактивніших своїх членів”.

У 1900 роках хтось із близьких свояків Гуменіловичів поїхав до Канади. В родинних переказах говорять, що це батько Анни, інші кажуть, що це був його бездітний брат, з якого жінкою поїхала молоденька Анна, мавши 17 років. Ще дехто впевняє, що поїхала вона туди сама, бо ж була понад свій вік второпна, самостійна й смілива.

Є також свідчення, що батько Анни, Дмитро Гумінович спровадивши доньку до Вінніпегу, старався про її освіту й вона деякий час uczaszala до місцевої школи, де й навчалася англійської мови. Потім постановивши повернутися додів він хотів забрати доньку з собою, опісля вирішили, щоб вона на деякий час еще залишилася в Канаді, де могла більше заробити й придбати собі краще одіння.

Все те одначе здогади й переповідання зачутих давно

подій, яких правдивість тепер тяжко перевірити. Можливо, найдуться колись більше вірогідні джерельні матеріали, щоб установити точну дату прибуття до Канади своїх Анни Гуменілович і її самої.

Безсумнівним залишається рік 1907. Тоді Анна Гуменілович була вже в Вінніпегу з кимсь близьким із рідні. Колишні члени парафії св. Володимира й Ольги, а згодом св. о. Миколая пам'ятають Гуменіловичів, як поважних громадян, свідомих українців, культурних і шляхетних людей.

У їхній хаті збиралися завжди земляки на громадські наради, проби хорів і вистав, чи тільки щоб погугорити й розвіяти тугу за рідною землею. Про громадську активність Гуменіловича може свідчити його прихильність на першій конференції українських учителів Манітоби у Вінніпегу, 1907 р., утриваленій на світлині, на якій він вирізняється своїм гарним і інтелігентним обличчям.²⁾

2) Стор. 71 "Пропам'ятної Книги Українського Народного Дому в Вінніпегу", 1949, та свідчення п. Марії Гаврилюк (Вінніпег). Про інших Гуменіловичів, що прибули з Калуша ще 16 квітня, 1892 р. на кораблі "Монголіян" до Галіфаксу є мова в статті Др-а В. Кисілевського ("Українські Вісті", Едмонтон, 2 січня 1964, стор. 13). Були це: Розалія Гуменілович (нар. 1858) з чоловіком Павлом Шимком (нар. 1850) та її брати Михайло (нар. 1865) і Андрунь (нар. 1854). Вони поселилися в околицях Вінніпегу. Крім них згадано там що 6 листопада 1906 р. у суді в Вінніпегу дістав громадянство Канади Михайло Гуменілович, тесля за фахом. Не можна устійнити, чи це той самий Михайло, що записаний як один із "тростів" української католицької церкви св. Володимира й Ольги при вул. Мек-Грегора у Вінніпегу, бо поки-що архівальні списки й документи цієї церкви є недоступні для розшуків. Найправдоподібніше цей "трост" був саме свояком Анни Йонкер. Натомість оба брати Розалії тут не причасні, бо старший Андрунь, неодружений вів у Тірі (Пров. Ассініб.) господарку сестри після смерті її чоловіка, а молодший Михайло одружився з донькою заможного фермера Леничка (родом з-під Жовкви) й займався сільським господарством у околиці Гайд.

Між постійними відвідувачами Гуменіловичів памятають молоду Ганю, яка тоді мала мешкати з батьком при вул. Стелла. Говорилося тоді про поворот на батьківщину, бо Гуменіловичі, особливо жінка тужила за Калушем.

Рідня й сусіди біля покійного Дмитра Гуменіловича (батька Анни) в світлиці їхньої хати на Матіївці в Калуші. На переді між двома жінками — мати Анни, Марія Гуменілович (в чорному накритті голови). Дата смерти батька не устійнена.

Правдоподібно перед, або вже під час першої світової війни Гуменіловичі виїхали до батьківщини і вже не вернулися до Канади. А молода Ганя на велике горе своєї матері залишилася — на чужині.

На чужині — між своїми

Український рух у Вінніпегу очолювали організації: "Научне Товариство ім. Тараса Шевченка", Читальня "Прогресу", "Канадійсько - Руський Народний Союз" (при Братстві св. Миколая, сьогоднішнє "Запомагове Братство св. Миколая"). І ось вінніпезький тижневик "Канадійський Фармер" з п'ятниці, 23 серпня, 1907 року, на 4 сторінці в рубриці "З Вінніпегу" приніс допис якогось Одарчина

про те, що “Научне Товариство ім. Тараса Шевченка” (містилося на розі вулиць Манітоба і Паверс) дало аматорську виставу “Сватання на Гончарівці” дня 10 серпня і “на загальне жадання публики” вдруге 12 серпня. Розглядаючи ролі аматорів автор допису, Одарчин писав:

“ . . . Панна Гуменілович в ролі мати Уляни заслуговує на повну похвалу, бо помимо того, що перший раз була на сцені, а приготування всего тривали два тижні, вивязалась як найліпше . . . ”

Хто шукатиме участі жінок у початках нашого громадського життя в Канаді, знайде дуже винятково жіночі імена в найдавніших річниках тодішних часописів. Вони трапляються найперше саме в аматорських виставах і концертах. Можливо, вони знайдуться в найдавніших роках у американській “Свободі”, яка тоді мала багато передплатників у Канаді і містила звідціль дописи. Дехто припускає, що при Читальні “Просвіти” існував уже тоді “Жіночий Кружок”. Варто б це прослідити в “Свободі”.

Зате “Канадійський Фармер” з дня 22 травня, 1908 року приносить новий доказ, що Анна Гуменілович належала до Читальні “Просвіти”. За підписом “Присутний” хтось звітував про Шевченківський концерт в дописі п. н. “Тобі, наш генію”:

“ . . . Ми вшанували ім'я Тараса Шевченка дня 16 мая в Вінніпегу, як у нас сил стало, як можна було. Заходом Т-ва Просвіта, щирі її робітники, хотяй значно спізнено, але все ж таки заходи довели до того, що одушевляли багато Русинів - Українців . . . ” Виступали тоді: Рудько, Крат, Бичинський, Глова, Цапаровичівна, Купчинський, а крім них:

“ П. Гуменіловичівна в гарнім українськім уборі віддеклямувала дуже чутливо поему “Тополя” . . . ”

Заля була повніська. “Із піснею ‘Ще не вмерла України’ всі розійшлися домів” — кінчить дописувач.

Вже тільки самою участю в концертах, аматорських виставах, хорах, заслужила Анна Гуменілович на пам'ять між тими першими українками в Канаді, що докладали свою частку під розбудову нашого культурного життя в самих початках.

А в тім варто згадати, що в тих часах таких “піонерок” між жінками, а особливо між молодими дівчатами не було багато. В тодішніх газетних дописах аж надто часто зустрічаються докори на адресу молодих жінок і дівчат, що відчужуються від своїх, в роді натяків “про ті наші дівчата у службі по готелях і англійських домах, котрі убравшись троха з англійська і вивчившись декілька слів, починають бавитись у панство і цуратись не раз своїх родичів, не кажучи про своїх крайнів...” (АКС. Мельник з Едмонтону, Кан. Фармер, 11 жовтня, 1907).

Відзивалися рідко й неспіливо жіночі голоси. Наприклад Павлина Зеленецька писала (17 січня 1908 в Кан. Фармері): “...Дівчата наші не мають вищих ідеалів понад заміжжя і краще убрання, а про освіту, книжку, господарство, то їм і не згадує...” Або докори Марусі Рураківни (К. Ф. 23.IV. 1909): “...Наші дівчата не цікавляться нічим, не плачуть ідейности, не стараються думати, а тим самим не можуть видати плід своєї духової творчости. Взагалі не дбають, не захоплюються нічим, окрім того “артизму”, що, котра дівчина дістанеться в місто, з часом потрапить гарно вбратися, перелицьовати своє ім'я з Ганни Панківни на Ені Джонсон, а потім відречися своїх родичів і піти заміж за англійця, італійця, або за кого іншого. Найбільший “артизм” наших дівчат по містах в тому, що після кількомісячного побуту в місті, на службі, потраплять дівчата гарно вбратися. Всього інше є зайвим!

Таке “окультурення” жінки не приносить хісна нашо-му народові і не підносить його культурно...”

Цей наведений погляд належить подрузі Анни Гуменілович, що вчашала з нею до згадуваних товариств і виступала разом у аматорських виставах. “Научне Т-во ім. Т. Шевченка” притягало особливо поступову молодь, там відбувалися часто доповіді з дискусіями на політичні й інші теми (нпр. про жіночу емансипацію). До нього належали пізніші діячі Мирослав Стечишин, Орест Жеребко, вродливий молодець і здібний оратор Матвій Попович і др. Там часто виступав з демагогічними промовами популярний Павло Терненко-Крат, що не добирав у висловах, дарма, що на тих мітингах в тзв. галі Ястрембського (вул.

Анна Гуменілович

Стелла і Мк Грегор) “бувало багацько дам...” (К. Ф. 17 липня 1908). Тоді молода Анна Гуменілович мала нагоду прислухуватися до всяких “ізмів”, знайомитися з соціалістичними й іншим доктринами.

Свої враження про діяльність того товариства передав у дописі під наголовком “Канадійська Україна” дописувач з Едмонтону, що відвідав Вінніпег (К.Ф. з 9 серпня, 1907): “...Коли українські поселенці в Канаді хочуть діпняти якого такого поліпшення в їх матеріяльнім і освітнім житті, коли вони хочуть вступити в слід других народів замешкуючих сю багату землю, їм передовсім треба згоди і то повної згоди...” Бо саме в тому товаристві стрічались визнавці скрайних й протилежних поглядів і нераз їхні спори знаходили відгук аж в американських часописах. Дописувач заключав, що “наш народній інтерес повинен стояти вище всіх інших і не губитися в спорах, зате людям, котрі тепер щиро працюють над розвоєм сего товариства, се і будуче покоління віддасть заслужену подяку і честь”.

Можливо, таку ж науку й осторогу винесла на майбутнє для себе Анна Гуменілович.

На збори “Научного Товариства ім. Т. Шевченка” ходив молодий, ставний і вродливий Степан Бочовський (з Серафинець б. Городенки), що не докінчивши гімназії приїхав до Канади шукати кращої долі. І тут зв’язав він її на коротко з Анною Гуменілович. Одружившись працював складачем у друкарні “Канадійського Фармера”.

Війна застала молоде подружжя в Едмонтоні, де Бочовський працював у “Новинах”. Там вони мешкали в тому ж домі, що й редактор часопису та де мав свою книгарню Михайло Фербей, той, що віддавна старався своїми дописами будити гордість українців на своє походження “з того краю і землі, що — якби не тота польська голода, котра взяла в свої руки всю адміністрацію, і провадить її в користь меншости можних сего світа — вартує за дві таких Канади, як ми в ній живемо тепер...” (К.Ф. з 25. XII. 1908)

Не дивлячись на культурне оточення — молоде подружжя виявилось недібраним, траплялися там часті й голосні непорозуміння. Врешті навіть двоє діточок, 2-річний Зиновій і дівчатко - немовля не здержали Бочовського покинути дружину. Зазнавши нужди рішилася вона на поворот до Вінніпегу.³⁾

Викута доля попелюшки

Воєнні роки принесли зміни в громадському житті українців у їхній канадійській столиці Вінніпегу. Виросли нові організації, між ними “Українське Жіноче Просвітне Товариство” при Українському Народному Домі. У січні 1916 року Манітобська Законодатна Палата схвалила закон, що признавав жінкам виборчі права і тим самим приносила їм повне зрівнання в правах з мужеською частиною населення. Це дало сильний поштовх організаційній ініціативі українського жіноцтва. Преса широко писала про рівноправність жінок і про те йшли дискусії на громадському фору-

³⁾ Ці відомості подала пані Анна Будник - Стечишин у Вінніпегу.

З великого маніфестаційного походу в Вінніпегу (17. V. 1914) — на сторіччя народин Тараса Шевченка: Анастасія Ферлей і Марія Боянівська, солістки ювілейного концерту та основниці "Українського Жіночого Прогресивного Товариства" в Вінніпегу.

мі. Тоді українці мали вже першого посла в манітобській легіслатурі, Т. Д. Ферлея, що його вибрала округа Гімлі. У своїх промовах Т. Д. Ферлей з признанням висловлювався про новий закон і ставив за приклад змагання жінок за рівноправність в країні свого народження.⁴⁾

В якій мірі займали ці питання Анну Гуменілович, що в той час повернулася до Вінніпегу? Українська преса згадує з того часу багато учасниць нового Товариства, що були її особистими знайомими й приятельками ще з перших років її перебування в тому місті. Немає сумніву, що коли цим разом її в тому гурті бракувало, то зумовили це не байдужість чи неохота, але незвичайно важкі умовини її життя. Залишена з двома дітьми майже в крайній нужді, вона мусіла працювати на прожиток і піклуватися малюками. Як молода жінка давала собі раду з тими труднощами, нема достовірних відомостей про те.

А втім це було тяжке випробування, яке часто ломить слабих, коли вони знівідки не знаходять допомоги. Кого ж це могло турбувати, що вродлива Ганя, така жвава й ве-

⁴⁾ Докладніше про це гл. Ір. Книш "Перше жіноче українське товариство в Канаді" (До сорокріччя українського жіночого руху в Канаді), Самостійна Україна, місячник ОДВУ, Чикаго, лютий, 1957.

села, завжди дбайливо вдягнена, що вміла так чарувати на сцені й у житті — тепер занедбана й опущена? Чи мало нужди довкола, коли так трудно знайти заробіток навіть у домашніх наймах, не згадуючи вже про послуги в готелях, миття посуду в ресторанах?... І ніхто тоді не спішить з поміччю, бо дуже мало є людських душ, позбавлених зло-радости.

Проте Анна Гуменілович не належала до слабих, що оглядаються на підтримку других, бо вона сама вміла бути придатною іншим. І тому здобула любов шляхетного чоловіка, що покохав її попри нужди та всіх глибоких між ними різниць і суперечностей.

Ганка Романчич

То ж коли здалеку від усіх знайомих очей, бо аж у Чикаго, 25 квітня 1918 року перед міським урядом склав шлюбне приречення відомий вінніпезький лікар д-р Генрі Йонкер, то це тому, що хотів мати своєю дружиною вбогу, але для нього найціннішу — Анну. Це дискретне одруження замість гучного весілля мало різні причини. Одне є безсумнівне: Анна Гуменілович віднесла тріумф, якого прагне кожна жінка — вона була люблена не тільки за щось, але всупереч усьому.

— Це самозрозуміле, що д-р Йонкер безгранично закоханий в своїй жінці — впевняла молоденька тоді студентка, Ганка Романчич, коли в час її захворювання прийшов з лікарською допомогою д-р Йонкер, як це нерідко бувало, в товаристві своєї дружини. А коли ця молода пані з дорогим лисом на плечах, глянула лагідно, усміхнулася та заговорила до неї м'яким голосом і чистою українською мовою, — дівчина була “просто зачарована”...⁴⁾

4) Лист пані Ганки Романчич - Ковальчук (Ст. Кетеринс).

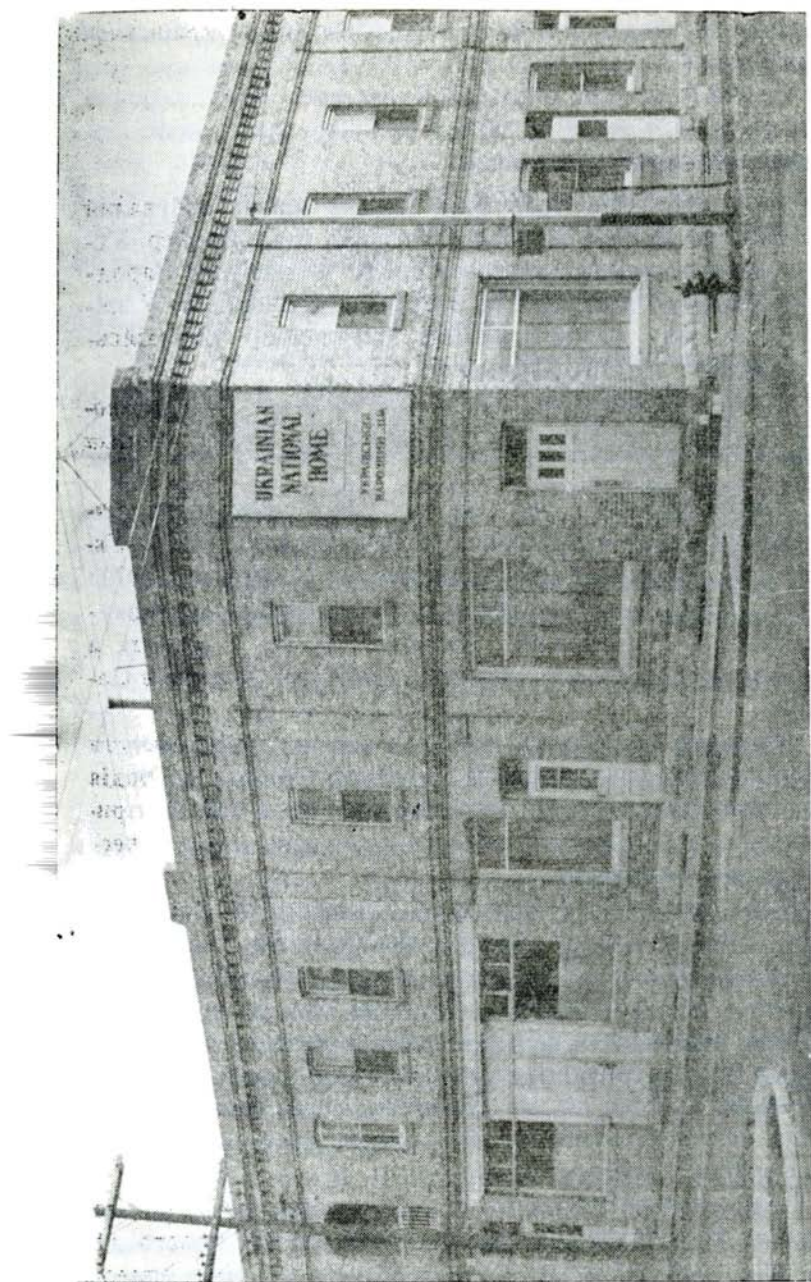
Анна та її чоловік, д-р Генрі Йонкер (1918 р.)

Безперечно, Анна Гуменілович безпомічна, з дрібними дітьми, що фізичною працею мусіла заробляти на хліб насущний, в поточному розумінні — зробила “карієру”. Колишню прибиральницю в готелях і в чужих багатих домах, тепер величали “пані доктора”. Кожній звичайній, пустій жінці це забило б памороки, вона потонула б у добробуті і вся віддалась би його розкошам.

Але Анна Гуменілович - Йонкер не мала плебейської душі з її низькими ідолами вигоди, спокою, ідилії, пишноти. Благородна амбіція й безнастанне стремління до кращого зробили з робітниці шановану дружину лікаря. Без вищої освіти, але бистроумна й обдарована особистим чаром, стрункою й елегантною постаттю, ясноволоса з синіми очима (дарма, що з обличчям позначеним віспою), з милою усмішкою, привітлива й тактовна розмовниця з вродженим почуттям гумору, з природною поведінкою “великої дами” — такою всі її згадують. Таку її полюбив д-р Генрі Йонкер, уроженець ЗДА, син лікаря, голляндця. І вона ставши його дружиною зразу зуміла приєднати його увагу й почування до долі свого народу.

Про свою Україну вона не забувала й тоді, коли прийшлося їй звикати до інших форм і способу життя, зживатися з новим середовищем, примінюватися до нових вимог, які накидали ці зміни. А може саме через їхній контраст до всього попереднього — український народ ставав їй ближчим і милішим. Тому Анна тяготіла до своїх земляків, брала участь у громадському житті, разом із ними слідувала за подіями в ріднім краю...

А вісті про них, що доходили до Канади, були моторошні. “Український Канадський Горожанський Комітет” у травні 1919 р. взивав: “Протестуймо, Українці — горожане Канади! Українську Народну Республіку обсіли вороги зі всіх боків: зі сходу денікінці, з полудневого заходу румуни й мадяри, з заходу поляки, а з півночі російські большевики!...” — це заклик у справі протесту до мирової конференції в Парижі. В листопаді цей Комітет видав комунікат про приїзд до Вінніпегу д-ра Володимира Сіменовича із ЗДА, та при тому наводив уривки його листа, в якому м.ін., просив “розвинути як найбільшу агіта-

Український Народний Дім у Вінніпегу.

цію, щоб на з'їзд прибуло як найбільше число українського жіноцтва”.

Відзначений громадський чин

Уже при кінці 1919 року можна найти небувалий причинок до ніде не записаної біографії Анни Йонкер. Ут-ривалила його українська преса, після “Четвертого Народ-нього З’їзду”, в днях 25 і 26 листопада в Вінніпегу. У зві-ті з того з’їзду, разом з іншими часописами “Канадійсь-кий Фармер” (5.XII) відмічував:

“З приємністю треба зазначити, що Впов. пані Докто-рова Йонкерова жертвувала на Інститут Петра Могили 1.000 \$...”

Живий спогад з тих днів тодішнього передового дія-ча, Семена Кобля надруковано в “Пропам’ятній Книзі Ук-раїнського Народного Дому в Вінніпегу” (1949, стор. 307):

“...Слідуючого дня з’їзду перед полуднем зарядже-но збірку на “Український Червоний Хрест” в Канаді, а пополудні другу збірку на Інститут ім. Петра Могили в Са-скатуні.

Я вважав би великим гріхом, коли би тут проминути велику пригоду, яка сталася в часі тих збірок. Ця подія не записана ніде, та вона записана глибоко в пам’яті при-сутніх на з’їзді, і тому я вважаю своїм обов’язком навес-ти її тут як очевидець.

Коли проголошено збірку на “Український Червоний Хрест”, люди спішають до трибуни зі своїми жертвами. В. Свистун на трибуні оголошує датки, секретарі запису-ють імена, присутні вітають грімкими оплесками.

Біля мене сидить пані Йонкерова, дружина д-ра Йон-кера (з роду голляндець), і вже держить у руці цілу сот-ку долярів. Та коли почула, що проголошено вже і по сот-ці, той чи той громадянин 100 долярів, каже до мене: “я зараз прийду”, і пішла.

Коли повернулася до залі після обіду, то вже ішла збірка на Інститут ім. Петра Могили; вона йде просто до трибуни і кладе на стіл цілу тисячу долярів. Грімкі оплес-

ки не дали навіть часу проголосити і вона, поки перегреміли оплески, сіла на своє місце біля мене. Свистун проголошує: “Пані Йонкер на Інститут Могили 1.000 долярів”. Буря нових оплесків, а вона до мене: “То це на Інститут збирають?... А я думала, що то на Червоний Хрест”. Я встаю, щоб повідомити про це непорозуміння, та вона каже: “Не треба, нехай вже так буде, а я прийду незабаром”. І знову вийшла.

За годину повертається і кладе на стіл других 1.000 долярів, вже на Червоний Хрест...”

Іншу картину з того часу подає Ганка Романчич, що як наймолодша увихалася по залі з картами вступу. Вгледівши Анну Йонкер, підійшла до неї і була щаслива, що ця “мила пані” також її пізнала й по дружньому приголубила. Коли в часі збірки Анна Йонкер з’явилася на сцені і заля здригалася від оплесків для неї — треба було негайно квітів. Ганка миттю кинулась по таксівку, щоб привезти з крамниці найкращі рожі, багато рож! А ввечорі в домі Арсеничів гостили Йонкерів на почесному місці між тодішніми діячами...

Після з’їзду в найближчих виданнях українських часописів появилася наступна відозва:

“Українці! Кому не звісно, що діється на Україні?!

Голод і холод бушують на згарищах нашої Вітчизни. Люті вороги, ляхи, денікінці і інша язва ссуть останні краплини крові з серця Безталанної. Рідні нашому серцю гинуть на злобу дня. То чи ж можемо ми сидіти з заложеними руками тоді, коли пошесть, немилосердна зима, голод та озвірілий ворог знущається над нашою Батьківщиною. Кожний, в кого лише б’ється людське серце, скаже: — Ні! То ж не гаймо часу, а всі як один до праці!

На Народнім З’їзді, що відбувся в Вінніпегу 25 і 26 листопада рішено, щоб сейчас взятись до роботи в справі несення помочі Рідному Краєві...”

Цю відозву підписано:

“За Український Допомоговий Комітет: Предсідатель: пані докторова Йонкер, Комітетові: пані Гикава, пані Арсенич, пані Ковблева, пані Ферлей, пані Бабієнко, панна Романчич, пані Боянівська, пані Паньків; панове:

Арсенич, Кудрик, Боянівський. — О. Боянівський, секретар, П. Войценко, касієр, Н. В. Бачинський, організатор”.

В січні 1920 р. видано подібну відозву з приводу Різдвяних Свят з дещо зміненим підписом: “За Центральний Комітет пані Ганна Йонкер, голова. Заступники: Я. В. Арсенич і о. М. Олексів, Семен Ковбель, касієр, Н. В. Бачинський секретар”.

Щойно в серпні 1920 року устійнено назву “Тов. Український Червоний Хрест” та його відозву в жовтні підписали: Анна Йонкер (голова), С. Ковбель (касієр), Н. В. Бачинський (секретар).

Не дивлячись на те, що згодом місце голови зайняли інші особи, ім'я Анни Йонкер завжди було вміщене між членами управи Українського Червоного Хреста в Канаді. Вона брала активну участь у збірках, як про це свідчить нпр. “Український Голос” з 21. IV. 1920 або з 19 січня, 1921 р., що подав список імен жінок і вулиць, на яких вони переводили збірку. При тому не випадкове це, що найбільше зібрали на вул. Боровс, де мешкали Йонкери. Прочитавши одного тижня, що Анна Йонкер і Ганка Романчич збирали на “Український Червоний Хрест”, в наступному можна було найти подяку “добродійці пані Йонкер і д-рові Йонкерові, що вони також не пожалували ані труду ані грошей для доброго успіху базару”, що приніс Українському Червоному Хрестові 839 доларів, хоч “ще всіх речей не продано” (Український Голос” з 28. IV. 1920).

У збірковій акції побіч Анни Йонкер згадуються імена інших жінок і дівчат: Марія Гаврилюк, Марія Гладка, Залітач, Мороз, Гноева, Сіва, Зварич, Юськів, Яцик, Ферлей, Боянівська, Ортиńska, Загородська, Жичицька, Савчук...

З тими збірками пов'язана була м. ін. допомога для українських студентів. Ні мороз, ні вітер, ні хуга, ні жодна інша негода не спинювали Анни Йонкер ходити від хати до хати й переконувати земляків, що їм треба особливо дбати про студентську молодь, винаходити приміщення, пособляти в шкільних оплатах і т. п.

— Кілько то разів шукав нас д-р Йонкер по вулицях, щоб автом забрати домів і погріти гарячою кавою, а потім знову нас відвозив у наш район на дальшу збірку! Але я

була щаслива, що пані Йонкер з-поміж інших учениць вибрала собі мене для товариства!—споминає Г. Романчич.^{б)}

Це вона в той час полагоджувала всю багату переписку й засвідчує, що Анна Йонкер не відмовляла своєї підмоги жодному зверненому до неї проханні. Які б не були збіркові заклики в пресі, в окремих відозвах, летючках—вона висилала великі грошові дари. А робила це майже безіменно, щиро, без надії на прилюдну подяку чи іншу відплату. Єдиною нагородою була їй непохитна певність, що вона допомагає українській справі.

На тлі червонохрестної акції

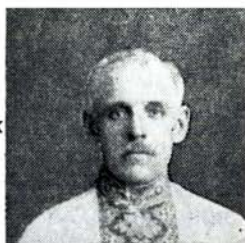
Поширити збірку для “Українського Червоного Хреста” і на англومовних громадян Канади — такий нечуваний досі задум просто здивував. Українська преса в Вінніпегу в липні на першій сторінці відмітила відомість про “Базар для Українського Червоного Хреста” в англійській часописі “Вінніпег Телеграм” з 19 липня: “зі співами й танцями, з участю славних співаків і танцюристів з Нью Йорку. Базар буде такий, якого Вінніпег ще не бачив”. (К.Ф. 23. VII. 1920). Проте українські часописи більше про цей грандіозно підготований фестин не згадували, не дивлячись на те, що на ньому мали виступити вперше об’єднані всі українські хори Вінніпегу на коштовно прибраній трибуні. Услід за тим українська публіка не дописала, а сума \$1.100 зі вступів від інших глядачів не покрила втричі більших видатків. Така ініціатива Йонкерів була ще українцям передчасна. Для втихомирення негодувань, скарбник У.Ч.Х. мусів у пресі запевнити, що недобір покрили приватні одиниці, не згадавши їх імен.

За час головства Анни Йонкер Український Червоний Хрест зібрав суму \$32.343, з чого до Європи вислано \$29.313 (Звіт з діяльності на річних Загальних Зборах 26 лютого 1921 р.). Збірки на У.Ч.Х. велися навіть у бюрі д-ра Йонкера, нпр. касієр у грудні 1920 подав там зібрану суму \$120 — попри \$153 з усіх інших колект (“К.Ф.” 21. I. 1921).

^{б)} Те згадують і другі, нпр. п. Анастасія Мордуз (Льос Анджелес).

**Семен Ковбель
у молодших і старших
роках.**

Один із найрухливіших діячів У.Ч.Х., його довголітний секретар Семен Ковбель стверджує: "Йонкери не минали жодної нагоди, де треба було більших видатків на різні підприємства в злуці з Червоним Хрестом.

У їхній хаті і їхнім коштом приладжувалися всякі прибори й декорації, як відзнаки для колекторів по домах (жовтоблакитні нарукавники). На базарі, що їх устроювали для У.Ч.Х. дарували цінні речі, як нпр. народний жіночий костюм, вишитий найкращими вишивальницями міста. (Такий стрій виставлений у виставовому вікні головної вулиці був оцінюваний знавцями мистецтва на поверх 200 долярів).

Коли Комітет У.Ч.Х. влаштовував в 1920 році Фестин на виставовій площі у Вінніпегу, там устроєно велику трибуну для виступу хору Українського Народного Дому при участі других співацьких товариств у Вінніпегу. Ту трибуну удекоровано чудово прапорами й драперіями, що коштувало сотки долярів. Мало хто знав, що це зроблено виключно коштом п-ва Йонкерів.

Найбільша демонстрація українців в 1922 році, де в поході взяли участь 10.000 людей, двомилевий похід був майже вкритий від кінця до кінця прапорами українськими й канадійськими, що ми всі бачили, та не всі знали, що це зроблено коштом пані Йонкер.

Про цю демонстрацію англійські щоденники звітували:

"...Тисячі беруть участь в українському поході. Машерують з таблицями по Вінніпегу..." Ми билися за справедливість і свободу, а наші брати терплять від польської тиранії" — голосила перша таблиця, яку несли в пер-

шому ряді українці - ветерани. Зараз за цим ішов провідник походу з високо піднесеним канадійським прапором. А за ним синьо - жовта фана та Юніон Джек. По цім ішла орхестра. За орхестрою ішли сотки дітей різного віку й полу, декотрі були такі маленькі, що їх старші провадили за руку, під час коли вони в другій руці повітали хоруговками. За ними йшли групи жіноцтва, а далше мужчини.

Своїм зорганізованим походом, в якому взяло участь около 10.000 канадських громадян українського походження та масовим вічем у Борд оф Трейд будинку, де ухвалено резолюцію, вінніпегські українці сильно запро-тестували проти польської агресії на їхній рідній землі. .”

А в тім палка відданість Анни Йонкер українській справі не йшла в парі з потрібним досвідом і знанням складних рушій, що опановують громадське життя. З другого боку амбітні тогочасні провідники того життя косо гляділи на новообрану “предсідательку” такої важливої інституції як “Український Червоний Хрест”. Це вперше українські поселенці в Канаді віддали таку честь — жінці. То ж і не бракувало у пресі закидів на адресу “предсідателя, що не розуміє справ” (К.Ф. 28.V.1920). Бо як завжди, і тут не бракувало інтриг і низької зависти. Але коли треба було заспокоїти громадську опінію зрушену полемікою між членами Т-ва У.Ч.Х. і дописувачами — жертводавцями з поза Вінніпегу, за підписом “пані Джонкер, голова” видано відозву У.Ч.Х., яку вміщено як передовицю в газеті (17.XII.1920).

Ім'я Анни Йонкер мало вже свою вагу.

Її популярність у Вінніпегу зростала ще в 1918 р. Всі знали молоду дружину відомого д-ра Йонкера, яка звикла була супроводити його до домів хворих українців, що не розуміли англійської мови. Тоді ще не було лікарів - українців, і недужому тяжко лікуватися без знання англійської мови. Нерідко траплялися випадки, що в хаті бракувало гроша на ліки і д-р Йонкер до безплатних оглядин додавав даром ліки, а нераз його дружина залишала на потребу й готівку. Особливо в час епідемії було бага-

то таких випадків. Про один з них зворушливо згадав вдячний батько врятованої дитини, Семен Ковбель:

“...В 1918 році, коли я сам був зайнятий далеко поза домом в провінції Саскачеван ціле літо, моя чотиролітня донечка захворіла на дифтерію. Мати покликала д-ра Йонкера. Доктор приїхав і з ним також його дружина. Після сконстатування слабости, конечним було ізолювати хвору дитину від других, щобто забрати у шпиталь. Справа була досить грізна і безнадійна.

Пані Йонкер, бачучи розпуку матері, каже: — Генрі, рятуй, як можеш цю дитину, але остав її дома! Я сама мати й розумію серце матері...

Доктор сейчас поїхав по потрібні прибори й ліки, які коштували кількадесять долярів. А дома було всього один доляр. Докторові вдалося вчас прийти з поміччю і забезпечити решту родини. За те все мати не могла заплатити.

По від'їзді їх мати прячучи на столі знайшла 20 долярів, які пані Йонкер лишила з короткою запискою: “Коли треба буде, кличте. Грішми не журіться”.

І коли я пізніше довідався про все, пішов, щоб подякувати й віддати гроші, то почув ось таке: “Я про ніякі гроші не знаю. Вам мабуть снилося щось таке”. (Новий Шлях, травень, 1936).

Про цю рису Анни Йонкер, її доброту, євангельську безкорисливість (“нехай лівиця не знає, що дає правниця”) згадують всі, що її знали. Загроженої нуждою, небезпекою депортацій і т. п. шукали в неї порятунку й завжди знаходили.

Це Анна Йонкер запровадила між українцями в Вінніпегу гарний звичай дарувати аматорам квіти на виступах. Її прихильність на кожній українській імпрезі в Вінніпегу була така необхідна, що без її приходу наче — “щось на залі бракувало”. Дорогі китиці свіжих рож діставалися аматорам на кожній виставі чи концерті, але завжди — був це дарунок від “невідомої особи”. Коли ж виявилось від доставців, що це за гроші Анни Йонкер, то вже опісля і доставці не знали, від кого прийшло замовлення.

Заплативши вступ і провівши приємно вечір на ама-

торській, театральній виставі — нікому неспало на думку, скільки труду й самовідречення вкладали ці актори-аматори, що попрацювавши цілий день, — замість відпочинку — відбували кожного вечора проби, щоб дати глядачам хвилини насолоди й забуття.

— Найкращим спомином у моїй аматорській діяльності є один вечір, коли я дістала свіжу китицю запашних живих рож від пані Йонкер за Одарку в “Запорожці за Дунаєм”. А то була зима й на дворі шаліла метелиця... — розповідає колишня голова першої жіночої організації в Вінніпегу, Марія Боянівська.

Ба навіть клопотання стилевими костюмами для сценічних виступів. Мало хто знав, що жіночі коштовні убори для п'єси Винниченка “Чорна пантера й білий медвідь” походили від самої Анни Йонкер. Для цього теж і народні костюми вона замовляла в найкращих вишивальниць. Вона в 1920 р. видала своїм накладом сценічний твір С. Ковбля “Дівочі мрії”, з ілюстраціями поодиноких мізансцен. Невідступна учасниця всіх імпрез, що відбувалися в “Українському Народному Домі”, якою вона була “членкою-добродієм” (це теж зв'язане було з грошевою вкладкою), навіть у таких прийнятих тоді балях - забавах на т. зв. “Пущеннях”, що приносили Товариству багато доходу — вона не цуралася підготовчої праці разом з другими членами. За цю діяльну участь в імені УНДому склав його фінансовий секретар “ширу і сердечну подяку слідуючим громадянкам: Шкреметка, Трач, Боянівська, Пасічняк,

Марія Боянівська — Одарка
в “Запорожці за Дунаєм”

Самотівка, Левицька, Богонос, Боднарова, Козаченко, Йонкер, Грошко, Фундитус, Гикава і сестра, Скиба, Казанівська, Юськова, Кунінська, Арсенич, Зюбрецька, Гуменик, Дутчак, Павлюкевич, Ферлей, Губіцька, Басіста, Левусь" (Кан. Фармер, 1 квітня, 1921).

А в тім праця з жіноцтвом виявила себе немалими досягненнями вже в червонохрестній акції. Ще під час перебування Володимира Сіменовича в Вінніпегу запроєктовано жіночі відділи, як про це говорила "Оповістка" в Українському Голосі (3.XII.1919): "До організації записалось покищо 25 членок. Віримо, що в місяць-два, подвоїться наша організація, бо всі сестри й матері певно приступлять до нас. Ми, українське жіноцтво, зорганізоване в Вінніпегу, поставили собі за першу нашу ціль: поміч старому краю та помагати будемо "Українському Червоному Хрестові" в Канаді і другим конечним і важним народним справам. Дня 7 грудня, в неділю о год. 3-ій по полудні відбудуться в великій залі Українського Народного Дому (ріг Боровс і МкГрегор) збори цієї жіночої організації... Отсим просимо все наше свідоме жіноцтво, щоб прийшло на ці збори як найчисленніше. Вступ всім жінщинам і дівчатам вільний. Перекажіть про збори одна одній і прийдіть усі". Цей заклик товстим друком підписано: "Заряд Української Жіночої Громади".

Без сумніву, в проводі цієї "Української Громади" була Анна Йонкер; в іншому місці в пресі на початку грудня 1919 року вжито назву "Допомоговий Жіночий Комітет", що працював під її головуванням. На ділі була це філія "Українського Червоного Хреста" в Вінніпегу.

Така філія "Українського Червоного Хреста" створилася негайно в Кенорі, як свідчить про це допис в У. Г. з 17. XII. 1919:

"Ми, кенорські жінки зійшлись 4 грудня до "Українського Народного Дому ім. Т. Шевченка" та обговорили про негайну поміч нашим братам і сестрам в Рідному Краю. Після короткої дискусії, при допомозі свідоміших мужчин, а то дд. Віруна і Пернського zaloжили філію "Українського Червоного Хреста". покищо вписалось 21 жінщин, котрі годяться жертвувати та працювати що мож

для підратовання нещасних у Східній Галичині. До Вас, сестри, з Кенори і Ковейтин кличемо: Вступайте в наші ряди! Пробудіться вже раз з віковичного сну, організуйтеся в жіночі організації, організуйте в кожній місцевості філію Українського Червоного Хреста! І так всі спільно поможемо нашому нещасному краєві і його жертвам. До праці! Порятуйте голодних та босих братів і сестер наших, жертвуймо хоч один день нашого зарібку для тих, які боряться за свободу поневоленого українського народу! Марія Цуркас, предс., Марія Стецюк, заст. предв., Катерина Бойчук, рек. секр., Катерина Решітко, фінансова секретарка, Михайлина Романюк, касієрка. Контр. Ком.: п-і Анна Ковалюк, Параня Василик, Д. Ковалюк.”

Такі ж ентузіястки находилися і в інших місцевостях провінції Манітоби. Голова філії У.Ч.Х. в Форт Віліям, Текля Лиса писала: “. . . Нині на нас, жінки, прийшла черга показати перед світом, що й ми не стоїмо з заложеними руками. . . ” (У.Г. з 25.II.1920). В рухливому осередку українців Етелберт відозвалася Анастазія Григорчук “До українських жінок у Канаді” про потребу здорової думки, науки, поступу: “. . . Чи не сором для нас, що нема в нас жіночих товариств, які зайнялись би роботою, якої так дуже треба. То ж берімся до роботи, організуємо жіночі товариства, котрі б зайнялися народною роботою, якої так багато на народній ниві. . . покажім, що в нас бються материнські серця співчуттям. Спішім рідним в старім краю з поміччю, бо вони ждуть, виглядають з сльезами в очах, простягають до нас за поміччю свої висохлі руки. . . ” (У.Г. 27.IV.1921).

Не відставали далеко й інші провінції: на адресу Парані Зварич, предс. У.Ч.Х. в Вегревил, Алберта, прийшов лист від Українського Горожанського Комітету у Львові, підписаний С. Федаком і В. Целевичом з подякою за одержаних 1.000 доларів.

Справді, успіхи Українського Червоного Хреста в Канаді, яким дав початок щедрий дар Анни Йонкер, треба завдячувати перш за все ідейности й жертвенности українського жіноцтва.

3 організованим рухом жіноцтва

Українки в Канаді вкладали багато допоміжної праці в усі ділянки громадського життя від самих його початків. Згодом тяга до власної жіночої організації щораз виразніше давала себе відчувати. Найдавніші вістки про це зберегли тодішні українські часописи. Наприклад “Канадійський Фармер” ще в 1910 р. (з 18 травня) доносив про створення в Монтреалі “Дівочього Союзу”, а “Канадійський Русин” з 8 листопада 1913 писав, як на громадських зборах у Монтреалі “великою несподіванкою для зібраних був відчит місцевої вчительки, панни К. Крушельницької про конечність організації руского жіноцтва та її значіння в життю громадським”, а вже з січнем 1915 року ця сама газета відкрила на своїй сторінці для читачок “Жіночий світ”, який редагувала Галина Сушко. З нього oprіч переписів на смачні “фармерські недільні обіди” — жінки могли довідатися і про хоробрість молодих українок в рядах Українських Січових Стрільців у боротьбі з москалями і про міжнародні жіночі конгреси...

Створені в часі війни українські жіночі товариства в Канаді (в Вінніпегу, в Едмонтоні й інших менших осередках) вели ще доволі обмежену й доривочну діяльність. Жіночий рух, як і кожний суспільний рух потребував проводу. Навіть у роках поживавленої участі жіноцтва в збіркових акціях на початку 1920-их років, окремих жіночих організацій було обмаль. А й ті, що існували в самому Вінніпегу, своїми найкраще підготованими “кошичковими”, “фартушковими” “краватковими” і т. п. балями не могли задовольнити зростаючих вимог серед загалу жіноцтва. Тоді вже щораз частіше й сміливіше відзивалися в пресі свідоміші одиниці про потребу поживавлення творчої праці на тому відсталому відтинку національного життя.

Для ілюстрації наводимо цікавий допис, підписаний криптонімом “Отаманша Білобулка”, поміщений в К.Ф. з 27 серпня 1920: “...Перед роком, чи перед двома роками у Вінніпегу існувало т. зв. “Українське Жіноче Прос-

вітне Товариство". Товариство те числило щось поверх тридцять женщин-членкинь. Ціль товариства була гарна, жінки відбували свої мітинги, обговорювали досить важні справи, та й устроїли були кілька забав, виставили були одну драму, з чого в касі товариства прибирався трохи гроша. За гроші ті куплено щось п'ять чи шість уділів Українського Народного Дому. Робота отже жіночого товариства була дуже гарна та й позиточна. Лише аби так далі була йшла, а були бисьмося тішили великими успіхами. На жаль, однак між жінками зайшли якісь особисті непорозуміння, почали деякі казати, що доки "тамта" буде належати до товариства, то "я" там не піду, а далі, як почали одна на одну ворогувати, то з того вийшло таке, що мало хто на мітинг приходив, а як котрі приходили, то поговоривши про справи домашні — розходились з нічим додів. Отак то товариство врешті завмерло і нині ані одна з попередніх членкинь того товариства не згадує про його віднову. Тому я отсе через часопис відзиваюся до бувших членкинь жіночого товариства — зберімося коли разом і відновім наше товариство! Найперше старий виділ повинен би оповістити день, час і місце перших зборів, а потім вже робота піде як слід. В нас, жінок, справ важних багато і коли іншої народности жінки полагоджують їх самі, то й ми також не повинні позаді лишитися. Отже до діла!"...

Успіхи з таких закликів не могли бути великі. Щойно два роки опісля, 28 вересня, 1922, знаходимо в тому ж Канадійському Фармері, на тому самому місці ("Куток для жінок") довше звідомлення про нову організацію українок у Вінніпегу: товариство "Жіноча Громада". Співорганізаторкою товариства була Анна Йонкер. Допис секретарки Зиновії Угринівни говорить, чому створено "Жіночу Громаду в Вінніпегу":

"Від давного часу відчували жінки потребу солідарности до спільної праці на просвітно - культурнім полі і дійшли до переконання, що її можна досягнути через об'єднання в одно товариство, де би всі жінки спільно працювали в користь усього українського жіноцтва в Канаді, а рівночасно не забували про потреби нашого українського народу в старім краю.

В тій цілі зійшлося в неділю дня 17 вересня, о год. 3-ій пополу́дні в домі пані Бичинської гарне число жінок, щоб ближче обговорити положення українського жіноцтва в Канаді, як також неfortunне положення українського народу в Україні і поробити перші кроки в тім напрямі.

Збори отворила пані Бичинська і в коротких словах згадала про потребу підмоги українському населенню за морем, а також про поширення просвіти і культу національности між тутешнім українським жіноцвом.

За взір ставили діяльність жінок других народів.

При кінці заявила пані Бичинська: “Ми можемо доконати щось вищого лиш через дорогу організації”.

Всі присутні заявили співчуття старому краєві і рішили, безпроволочно оснувати в тій цілі таку організацію, в котрій могли би всі українки взятися до інтензивної праці.

Одноголосно вибрано на предсідательку пані Анну Бичинську, на заступницю панну Марію Корецьку, на секретарку панну Марію Угринюківну, на касієрку паню Анну Йонкер. До Виділу ввійшли: пані Анна Бичинська, панна Марія Корецька, пані Анна Йонкер, пані Галина Сушко, панна Євгенія Угринівна, пані Емілія Гикава, пані Анна Стечишин і панна Н. Рихлівська.

Товариство поклало собі за ціль:

- а)—поширення культури між українським жіноцвом в Канаді,
- б)—піддержування українського мистецтва і літератури,
- в)—нести матеріальну поміч потребуючим в Україні (Галичині і Великій Україні),
- г)—організувати тим подібні товариства по інших містах,
- д)—репрезентацію українського жіноцтва перед другими народами,

Щоб на ту ціль зібрати фонди, товариство ухвалило: устроювати що місяця чайний вечір, давати від часу до часу відчити, улаштовувати концерти, вечорниці і тим подібне. Членські вкладки і добровільні датки мають бути

джерелом доходів для підтримування постановлених цілей.

Кожна щира українка (заміжня чи незаміжня), без огляду на її звання, як також релігійні погляди, котра хоче спільно працювати в вище згаданій цілі, може бути членкою цього товариства.

Вписове виносить одного доляра, а місячна вкладка 50 центів.

По всі інформації просимо удаватися на адресу: Women's Society, 396 Mountain Ave., Winnipeg, Man.

Ми віримо, що українське жіноцтво в Вінніпегу зрозуміє завдання й ідейну ціль цього товариства, і що кожна жінка відчувє потребу такого товариства та вступить в ряди українських жінок, щоб тим чином могла докинути і свою цеголку до поліпшення долі нашим Рідним в Старім Краю, та до будови становища української жінки на канадській землі. Нехай колись на сторінках історії руху українського жіноцтва, як і в історії української держави буде згадано і про діяльність українського жіноцтва в Канаді."

Це вперше в українській пресі Канади виступили українські жінки із далекосяглою на той час програмою жіночого руху, побудованого на загальній, не партикулярній основі національного життя з ідеєю відродження української держави, а вслід за тим з головною увагою до потреб не тільки української спільноти в Канаді, але й з чуйністю до голосу рідного народу в далекій батьківщині. Можна в тому почині вінніпегського гурту українок доглянути і вплив поїздки Анни Йонкер в Україну, і наслідок виступів галицьких делегатів (І. Боберський, О. Назарук), їхніх масових віч, постійних алярмуючих у пресі листів з Одеси, Львова, Станиславова, Перемишля, Відня, Праги... з шуканням допомоги в заокеанських братів, і врешті допустити приклад, що його дали українки в Нью Йорку, засновуючи за ініціативою відомої патріотки Марії Скубової в грудні 1921 — "Жіночу Громаду", щоб вести збіркову акцію на поміч Україні, про що звітувала й українська преса в Канаді. Можливо, немалим поштовхом був організаційний ріст жіноцтва при радянофільському "Т-ві Український Робітничо-Фармерський Дім" у Канаді.

Бажання охопити якнайширший загал українського жіноцтва в “Жіночій Громаді” пробивається хоча б із самого складу ініціативної групи. Бачимо в ній крім Анни Йонкер, дружини редакторів усіх тодішніх українських газет: А. Бичинську (“Ранок”), Е. Гикаву (Канадійський Фармер”), А. Стечишин (“Український Голос”), Г. Сушко (“Канадійський Українець”). Ці часописи в тому самому часі помістили цей допис про “Жіночу Громаду”, а крім нього додатково: *“Повідомлення — Збори “Жіночої Громади” відбудуться в домі пані Йонкерової, 397 Борове, в неділю 1 жовтня, о год. 3-ій пополудні. З. Уїрнівна, секр.”* (У. Г., 27 вересня, 1922).

Та чи багато жінок читало тоді пресу?...

Проте не легко найти в пресі вістки про дальшу діяльність “Жіночої Громади”. Дарма, що її членка Управи, Марія Корецька промовляла в дусі цієї недавно заложеної організації вже 24 вересня на вічу — за негайною допомогою урядові Західно - Української Народної Республіки і на ту ціль зложила від себе суму \$50.

Цей перший у Канаді клич загальної самостійної жіночої організації на зразок галицького “Союзу Українок” вимагав для свого здійснення більшого гурту відданих ентузіясток, не тільки ідейних, але й енергійних, з громадським досвідом, здібних організаторок. Були тільки одиниці, розкинені по різних віддалених від себе осередках українського життя. Наприклад з яскравим журналістичним талантом Анна Арабська, гаряче полемізувала про те, що жінок не звикли бачити на відповідальних постах і в проводі громадського життя та з приводу “IV Народного З'їзду в Саскатуні кидала визов:”... Не було ніодної делегатки від жіночих просвітних товариств у Канаді, не говорила ані одна жінчина на з'їзді, хочай між нашим жіноцтвом є багато, які мають ораторські здібності і яким на серці лежить добро їх рідного народу. Ані одна жінчина не була вибрана до заряду цієї інституції... В нас ще панує панщизняний дух, дух нерівности, дух нападництва й темноти...” (У. Г. 24. I. 1923).

Та які б не були труднощі й перешкоди для широко задуманої діяльності “Жіночої Громади” в Вінніпегу — Анна Йонкер свій уряд в управі ретельно сповняла. Видно це хоча б з допису загальних річних зборів Українського

Червоного Хреста, де названо всі організації, які брали участь у збірці. Між ними одне з перших місць займає "Жіноча Громада". (У. Г. 2. V. 1923).

Україна понад усе

Життєпис Анни Йонкер можна б відтворити слідкуючи за українським національним життям у Вінніпегу. Не було важливішої події, до якої вона не приклала б своїх рук, грошей і співучасті. Фестини, базарі, виставові вози — "флоти", аматорські представлення, вечорниці, концерти... Який вимовний з цього боку хоч би "масковий баль" в залі Українського Народного Дому під Новий Рік 1922 і на ньому не бракувало її в оригінальному костюмі і в масці — але як? У довгій шаті, з розпущеним волоссям і з "кайданами" на руках — вона хотіла відобразити "сковану Україну". Сьогодні можна піддати сумнівам такий задум, але годі заперечити, що для Анни Йонкер навіть на балевій залі не можна було забути про поневолену батьківщину, бо день 1 січня був призначений У.Ч.Х. "днем спасення" від загибелі, що її переносить народ в Україні...

Анна Йонкер (1920 р.)

Ідея української державности була безнастанним могутнім товчком для кипучої енергії Анни Йонкер. Вона стрічалася віч-на-віч з учасниками й свідками великих

історичних подій української національної революції й відродження держави. В її домі знаходили гостину визначні діячі, що приїздили з Європи й ЗДА. Зустрічі й розмови з ними тільки посилювали її невтишиму тугу за рідною землею та непереможне бажання побачити її.

Як тільки це стало можливим у 1922 р.⁵⁾ разом з мужем і меншою донечкою Лукією, Анна Йонкер подалася в далеку дорогу, щоб хоч коротко перебути в родинному Калуші, де вже не застане в живих всіх рідних. Молодший брат Семен, як член міської оркестри, був звільнений від австрійського війська, але коли творилася українська збройна сила, вступив в охотників до Українських Січових Стрільців і віддав своє молоде життя у Східній Україні в 1919 р. у боях з большевиками.

Донечка Йонкерів з моряками на кораблі в дорозі до Європи.

Марія Гуменілович гостинно вітала по стільки роках розлуки свою єдину доню. І досі згадують близькі їй особи готовлення смажених курчат і всяких вибагливих страв на прийняття гостей. Була в програмі прогулька до Гошова — славного відпустового місця, власним вираженням возом і з святково прибраним візником, що служив у Гуменіловичів. Але повної радості для матері Анни не було. Зять не розумів церковних відправ, не приступав разом до сповіді. І що з того, що багатий, милий і добрий, коли не-українець!... І горда мати дорікала донці: "То вже не було для Гані — українця?..."

Не лиш у тісному родинному колі, згадувався трагічний змаг за українську державу. Тоді в душах галичан ще свіжим відгомонам відзивалися недавній листопадовий

⁵⁾ 1921 рік поданий у Спогаді Анни Йонкер з 1930 р. (Канадійський Фармер, 11 лютого 1931). П. Галя Богонос припускає, що це було в 1922 р., а на світлині з корабля є рік 1923.

зрив, короткий спалах відродження державности, збройний опір Української Галицької Армії напасникам, її трагічний відворот за Збруч. І скрізь тоді поляки загарбуючи добичу дбали, щоб населення не забуло старої правди: "Горе переможеним!"...

Все те Анна Йонкер помічувала і тому знайомила свого мужа не тільки з чудовими краєвидами свого краю, не тільки з місцями, де вона провела свої незабутні, радісні дитячі роки. Вона водночас помагала йому пізнати становище поневоленого народу супроти нахабности й безпощадности окупантів. Але тут треба було не тільки бачити, розуміти й спочувати. Конечність несення помічі її батьківщині були такі наявні, що стали для Анни Йонкер найвищим ідейним дороговказом. І для цієї ідеї вона назавжди здобула непохитного друга й відданого союзника — д-ра Генрі Йонкера.

Можливості для помічі в українській справі були в прибраній батьківщині Канаді безперечні й різносторонні. Перш за все треба було піднести українську силу у Канаді, щоб з нею познайомити загально - канадійський світ, який досі так мало знав про те. Обое Йонкери вже давніше намагалися знайти приятелів для української справи між канадійцями англо - саксонського походження. У їхньому домі часто сходилися парламентарні послы, провінціональні і міські достойники, суспільні діячі та інші видатні й впливові одиниці. Тут мила господиня вміла завжди подбати про імпровізовану програму з незрівняною українською піснею у виконанні кращих місцевих сил. За перекусом гості мали нагоду почути щось нове про український рух у Канаді й Європі, та скріпити свої симпатії для наших змагань.

Приїзд зимою 1923 р. до Вінніпегу Республіканської Капелі Олександра Кошиця дав надзвичайну нагоду відкрити чудову сторінку української культури перед англословними співгромадянами. Для того найбільшу аудиторію в місті треба якнайкраще прикрасити драперіями, квітами й прапорами. І Анна Йонкер зробила це на власний кошт замовивши досвідчених спеціалістів з головних магазинів.

З усіх галерій звисали гірлянди квітів, кетяги кокард,

на стінах завіси з лискучих тканин, коліркові свічники - жирандолі, не згадуючи про сцену з величавими декораціями й українськими прапорами. Немов у зачарованому царстві мала лунати українська пісня.... Цього замовлення не могли подолати в Вінніпегу найбільші товарові дома (Ітон і Годсен Бей), що заалярмували доставку від своїх крамниць із інших міст Канади.

На тому не кінець. Анна Йонкер закупила ще велику кількість найдорожчих білетів вступу, щоб роздати недовірливим чужинцям та запросити впливові особистості.⁶⁾ Анна Йонкер подбала, щоб їх прийшло як найбільше, а газетний рецензент на 1-ій сторінці з вдовolenням відмічував: "...холоднокровний нарід є англійці, але й тих Український Національний Хор вмів очарувати. І люди, які, може, тільки й раді були покритикувати "чужинців", що співали їм незрозумілі пісні незрозумілою мовою, розпливалися в небувалих, нечуваних похвалах, коли прийшлося їм писати для англійської преси оцінки виступів Українського Народного Хору..." (У. Г. 19. XII. 1923).

Цей великий тріумф незрівняного українського мистецтва Анна Йонкер переживала глибоко: як гарно й вродисто на душі, якою гордістю сповняється серце за свій талановитий народ, яка незмірна щасливість аж до сліз...

Те саме повторилося з виступом цього хору в Вінніпегу в листопаді 1926 року.

Не могло бути більшої ентузіястки від Анни Йонкер для організування постійного репрезентативного українського хору в Вінніпегу. Вона вже не раз була меценаткою таких спроб. На той час перебував уже в Вінніпегу о. Євген Турула, досвідчений диригент, професор музики й композитор. Хор цей під його проводом мав гуртувати співаків різних переконань у незалежності від груп. І тут не обійшлося без потрібної помочі Анни Йонкер, коли цей хор "Канада", зложений з 73 осіб у національних костюмах дав свій перший концерт 20. III. 1924. в найбільшій залі "Борд оф Трейд". Успіх був величезний, а суперлятив-

⁶⁾ З листів п. Ганки Романчич - Ковальчук і п. Ірени Козаренко (Дітройт).

ні рецензії доходили до таких похвал (о. П. Божик, К.Ф. 27. III. 1924): "...Третя часть програми випала може, навіть ліпше ніж поодинокі точки світової слави проф. О. Кошиця..."

Про хор "Канада" "Канадійський Українець" писав:

"...Цей хор здобув собі ім'я одного з найлучших хорів не лиш міста Вінніпегу, але взагалі цілої Канади. Доказом того най буде та обставина, що англійці при нагоді кожного більшого торжества, чи народного чи державного не можуть обійтися без українського хору. Цей хор брав участь в ювілею міста Вінніпегу, та виграв першу нагороду за флот (віз) і виступ концертний. Дальше хор брав участь у ювілею Канади, співав з нагоди світового з'їзду агрономів, всеамериканського з'їзду жінок і т. д.

Крім цих виступів, де хор являвся в числі около 100 людей, він допомагав своєю участю до розвитку культурної праці при поодиноких українських товариствах Вінніпегу й околиці.

В найближчій будучності проф. Е. Турула має замір zorganizувати невеликий хор, але зложений з перворядних співаків, котрий об'їхав би з концертами української пісні по всіх важніших центрах Канади, несучи славу цієї пісні між чужих, а в своїх рідними звуками загриваючи серця до любови всего того, що наше, українське... Концертні поїздки не мали б ніякої закраски ані політичної партійної, ані релігійної..." ("Плекаймо українську пісню в Канаді", 8. II. 1928).

Про участь цього хору в "Діамантовому Ювілею Канади" в місті Вінніпегу читаємо: "Особливо сильне враження зробила на зібраних українська група, зложена з яких 200 осіб. Це був великий, мішаний хор під управою проф. Е. Турули, а заразом танцюристи й танцюристки зі школи Василя Авраменка. Всі дівчата від маленьких 5-річних до дорослих — а було їх не менше півтора сотки — виступали в чудових українських національних строях, з різнобарвними, хвилюючими від вітру стяжками..." ("Канадійський Українець", 6 липня, 1927).

Анна Йонкер уміла цінити діячів української культу-

ри та наскільки могла, завжди піддержувала їх. Майстер українського танку, Василь Авраменко зворушливо згадує її поміч у час його діяльності в Канаді: "Що до добродійки Йонкер — святої патріотки, то я не маю сили того описати, чим вона була, є і буде в українському народі". . . . (Лист В. А. з Нью Йорку 16. VI. 1961 р.) Вона не тільки йому помагала й дбала про школу танків, але сама з своїми дітьми брала в ній участь - для заохоти й прикладу іншим.

Небувалі успіхи українського танку в Канаді, масові виступи танцюристів Василя Авраменка супроводили найвищі оцінки пресових рецензентів, українських і англійських газет. Ось наприклад що писав в 1927 р. на першій сторінці "Український Голос" з датою 4 травня про виступ школи В. Авраменка (275 учнів після тримісячної підготовки) в амфітеатрі, на найбільшій арені Вінніпегу, дня 30 квітня:

"...Сей попис можна сміло зачислити до ряду тих українських національних маніфестацій, що здобувають українцям все більше і щораз певніше добре ім'я між іншими народами. . . .

...Моторошно робилося на вид такої великої громади мужчин, жінок, парубків, дівчат і дітей обох полів, убраних в цвітисті українські народні строї. . . . А що до краси образу, який представляли ученики Авраменка, то це був чистий квітник. Який він гарний, який мальовничий той український стрій! Не хотілося вірити, що ми в Канаді. . . . В строях були зарепрезентовані всі часті України і танці краще чим що давали образ соборності України. . . ."

Розкошуючись барвистим видом танкових картин Василя Авраменка ледве, чи знав тоді хто з тисячних мас глядачів, що до коштовного виготовлення стилевих костюмів в найбільшій мірі причинилася покривши їх видатки, - Анна Йонкер. Зате вона в пресі ділилася з другим своїм захопленням, коли згадувала *"заслуги славного балетмайстра Василя Авраменка."*

Мало хто вже пам'ятає, що ранню весну 1928 р. в холодному Вінніпегу зогріла своїм концертом в Інституті

Анна Йонкер

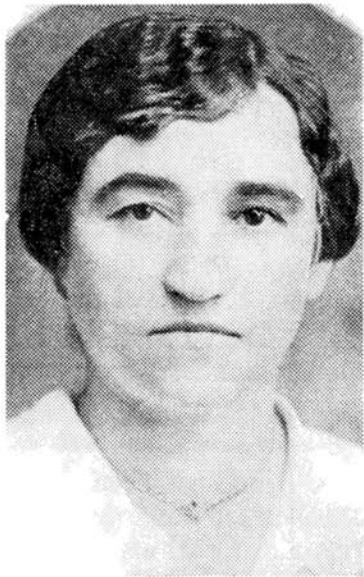
“Просвіти” світової слави українська співачка й справжня патріотка — Сальомея Крушельницька. Нема сумніву, що Анна Йонкер належала до тих, що її тоді найщиріше вітали. “Канадійський Українець” з датою 25 квітня 1928 року повідомляв: “...Пані Сальомея Крушельницька приїхала до Вінніпегу в четвер 19 квітня в год. 8.15 рано. На сіпіярську станцію прибули на її привітання представники нашого духовенства, товариств і різних установ... ”Між іменами членок Жіночого Т-ва ім. Княгині Ольги, що поспішили на досвітку до залізничного двірця названа “під-рова Йонкер”, (яку пам’ятають, що мала властиву більшості з нас звичку — спізнатися...). Напевно не бракувало її на прийнятті, яке влаштувало Т-во ім. Княгині Ольги на честь великої артистки.

Між тогочасними земляками Анни Йонкер були

з більшим майном і освітою від неї, проте своєю безприкладною, активною любов'ю до всього, що рідне, тільки вона придбала почесне признание — меценатки української культури в Канаді.

Пожвавлений рух жіноцтва

При браку достатніх матеріалів є деякі сліди початкової організованості українського жіноцтва в Вінніпегу.

Марія Гладка

Одною з перших, коли не першою організаторкою українських жінок у Вінніпегу ще з 1905 р., була Марія Карпець - Гладка. Коли організовано "Канадійсько - Руський Народний Союз", вона пробувала творити побіч "Запомогового Братства" — "Запомогове Сестрицтво".

Не відійшов далеко від правди "Канадійський Українець" зарахувавши Анну Йонкер до членок "Жіночого Т-ва ім. Княгині Ольги" при "Інституті Просвіти",

якого першою головою (від 5 вересня 1923) була Марія Гладка, віддана союзниця Анни Йонкер. На запит, куди належала Анна Йонкер, кожен, хто знав її, відповідає: "Всюди!" На ділі вона не сторонилася від ніякої організації, тим паче від жіночої; не поминала ні аматорських вистав, концертів, ні важливіших імпрез. Вистане перевірити списки осіб, яким різні товариства дякували в пресі за поміч і датки на всякі базарі, збірки і т. п. Між ними не забракне Анни Йонкер. Чи це буде Жіноче Товариство і

Сестрицтво при Соборі св. Покрови, чи Жіноче Товариство ім. Лесі Українки, чи найстарше тоді, бо ще з 1917 р. Жіноче Товариство при Читальні “Просвіти”, чи Жіноче Товариство ім. Княгині Ольги, чи ще інше.

Питання організації українського жіноцтва в Канаді було в двадцятих роках одним з найактуальніших. Самочинно творилися в різних групах і осередках товариства та шукали контакту з другими. Тимто успішними виявилися виступ жіноцтва при Інституті ім. Петра Могили в Саскатуні за централізацію жіночого руху в Канаді та створення “Союзу Українок Канади” в грудні 1926 р. Від довшого часу підготовляли його статтями в пресі й виступами на з'їздах відомі діячки: Савеля Стечишин, Леоніда Слюзар, Ганка Романчич, Марія Мадюк, Тетяна Кройтор, Докія Янда і др. Проте без виднішого вислідку залишився в 1925 р. з гетманських кол заклику у пресі: “До українського жіноцтва в Канаді” організувати “Січі”, що його за “Жіночий Комітет Січовий” підписали: Анна Арабська, Стоні Мавнтийн, Ман. (учителька), Катерина Охітва, Йорктон, Саск. (учителька), О. Арабська, Бедфордвіл, Саск. (фармерка).

Багато уваги організації жіноцтва приділювало “Товариство Український Робітничо - Фармерський Дім” (ТУРФДім), що в березні 1922 р. створив Секцію Жінок-робітниць і центральний комітет для керування працею серед жінок по всій Канаді. Від січня 1923 р. почав виходити радянофільський журнал “Голос Робітниці”, згодом “Робітниця” за ред. М. Поповича і М. Ірчана. А втім українська преса в Канаді приносила свіжі вістки про жіночий рух у Галичині, про працю “Українського Жіночого Союзу” в Відні (основ. 1920 р.), про виступ делегаток українських жіночих організацій Буковини на Жіночому З'їзді національних меншин у Букарешті (жовтень, 1925), про кожнорічну участь українок на Міжнародних Жіночих Конгресах... Появлялися заклики допомогти українським делегаткам, поширювати “Жіночу Долю” Олени Кисілевської і т. п.

Жахлива смерть Ольги Басараб у львівських каземах в лютні 1924 р. сколихнула українцями в цілому світі. Відбилася вона й в Канаді та викликала у пресі жіночі голоси гарячого обурення і п'ятування. Українки мали на Міжнародному Жіночому Конгресі в Копенгазі винести на суд світової opinio цей безприкладний злочин польської поліції. Але так не сталося — а чому, вияснив звіт Софії Русової, друкований м. ін у “Канадійському Фармері” (з 10 жовтня, 1924 р.)

“..На жаль, у Копенгазі представниці Української Жіночої Ради дали себе одурити Польщі і втратили можливість якнайкраще освітлити ці відносини. А саме: на деннім порядку поставлено справу про смерть Ольги Басараб, але Польща звернулася до секретарки Української Жіночої Ради з улесливим проханням відкласти розгляд цієї справи на кілька днів, щоб дати їй змогу одержати телеграфічно необхідні матеріали до тієї справи. Це були хитрощі, але українки дали себе намовити (представницям інших слав'янських націй тай президії З'їзду) і згодилися відкласти розгляд справи. Це був великий злочин перед громадянством з боку українок, бо й З'їзд закrywся і ніякі документи не прийшли, бо й не могли їх найти...”

Черговий З'їзд Міжнародної Жіночої Ради в Вашингтоні був спопуляризований у Канаді й ЗДА закликами в пресі Хариті Кононенко, на той час голови “Жіночого Т-ва О. Кобилянської” в Саскатуні.

З усіх справ на перший план висувалася необхідність помочі рідному краю. Тому для Анни Йонкер більш переконливі були політичні маніфестації, протестаційні віча, акції, збірки на політичних в'язнів, виступи на міжнародних форумах, в обороні прав українського народу. Можливо, з тих причин її не видно на жіночому З'їзді в Саскатуні, хоч вона була єдиною жінкою, яку обрано директором Інституту ім. Петра Могили на Манітобу (У. Г. 18. II. 1920).

Рік 1928 був особливо тривожний. Знущання над українськими політичними в'язнями в польських тюрмах, жорстокі присуди смерти на членів Української Військо-

вої Організації (УВО), врешті криваві листопадові події у Львові. Українські організації в Канаді видавали відозви, заклики, організували протестаційні віча.

У Вінніпегу, 8 листопада відбулося масове протестаційне віче українців проти польських варварств. Підготовчий Комітет вислав телеграму до прем'єра Мекензі Кінга та протест до Ліги Націй.

Не стануло осторонь від тих справ і українське жіноцтво в Вінніпегу. У тих самих числах газет, що принесли звідомлення зі згаданого віча, поміщено відозву:

Українські жінки! спішіть на жіноче протестаційне віче, яке скликає жіноцтво всіх організацій на день 18 листопада, в неділю, о год. 3-ій пополудні в залі Читальні "Просвіти", щоб запротестувати проти ляхських знущань, яких допускаються Ляхи над безборонним українським народом в Галичині...

...Українки! спішіть всі як одна на святе діло, та принесіть негайну поміч благаючим у розпуці сестрам і братам нашим. Внесіть протест до культурних народів проти варварських ляхських окупантів. На віче просимо й мужчин.

Жіночий Комітет

Головою об'єднаного "Жіночого Комітету" була — Анна Йонкер.

Перше віче

Підготова до цього збірного виступу жіноцтва почалася 12 жовтня в домі Йонкерів на спільній нараді запрошених відпоручниць усіх жіночих товариств Вінніпегу. Крім Анни Йонкер взяли участь: М. Баран, М. Боянівська, Білінська, А. Каблак, М. Корецька, Найлс, Носата, Онофреїв, Пилипчук, Е. Ситник, Й. Фуг, Т. Шкреметка.

Жінки скоро дійшли до порозуміння й признали необхідність спільного протестаційного віча. У два дні після того в залі Читальні "Просвіти" зібралися представниці майже всіх українських жіночих організацій у Вінніпегу. Протокол з цієї наради в дні 14 жовтня подає такі імена: Ференц, Каблак, Скиба, Галас, (від Читальні "Просвіти",

Співацького Кружка, Товариства Івана Милостивого, Товариства Марії Тереси), Боянівська, Марко, Угринюк (від Жіночого Товариства при Соборі св. Покрови), М. Баран, Е. Ситник, Т. Шкреметка (від Товариства ім. Лесі Українки при УНДомі), Мушій, Фуг, Ксьонжек, Туркула (від Інституту Просвіти, церкви св. Покрови, і церкви св. Володимира й Ольги), А. Носата і Пилипчук (Жіноче Товариство ім. Шевченка на Бруклен), Кушнір, Стибель (від сестрицтва з Елмвуд).

Всі зібрані визнали потребу створення для загальних справ постійного, міжорганізаційного Комітету, якого головою обрано Анну Йонкер, а її секретаркою енергійну

Євгенія Ситник

недавно прибулу з Галичини вчительку Євгенію Ситник, що відзначалася небуденним ораторським даром. Назначено день віча, програму і листу промовців та обговорено всі подробиці підготовки, оголошень, листочок і т. п.

Тоді й дізналися учасниці зібрань про знакомства і зв'язки Анни Йонкер з членками Канадійської Жіночої Ради й інших англomовних організацій.

(Вже давно була вона

в контактi з "Товариством Суспільної Опіки" в Вінніпегу, де після виїзду А. Бичинської репрезентувала українок і багато їм звітіль помагала — про це з вдячністю згадувала ще членка "Українського Просвітнього Жіночого Товариства" Фрэнк Негрич у своєму спогаді на жіночій сторінці Канадійського Фармера, 31 жовтня 1955). За посередництва Анни Йонкер відбулися доповіді про Україну, які в англійській мові виголосив для членок "Місцевої Канадійської Ради", провідний сту-

дентський діяч, Микола Залозецький. Голова цієї організації згодом признавала: "...щойно від часу, як п. Залозецький виголосив на зборах нашої "Місцевої Ради" реферат на тему: "Історія українського народу", ми почали розуміти нещасливе положення українців Західної України. П. Залозецький дав так ясний і зрозумілий образ справи, що з'єднав симпатію цілої Ради для неї."⁸) Ці і т. п. контакти з англomовним світом треба всіма способами підтримувати в майбутньому — і тому Анна Йонкер наклонила всіх учасниць наради, щоб запросили на віче жінок з "Канадійської Жіночої Ради", та назвала кілька, з якими вона вже особисто говорила. Важливу пропозицію Анни Йонкер про konieczність для українок вступити до "Канадійської Жіночої Ради" — відложено для вирішення після віча.

"Масове Протестаційне Віче Українських Жінок проти ляхських вибриків в Галичині" — такий наголовок мало обширне звітлення на першій сторінці "Канадійського Фармера" з 21 листопада, 1928 р.:

" Це було перше в Вінніпегу, або може у цілій Канаді, українське жіноче зібрання в українській справі. Досі відбувалися в нас у Канаді лише віча скликувані мужчинами і на них українське жіноцтво брало малу і невизначну участь. Та видно, що свідомість українського жіноцтва в Вінніпегу й околиці зросла до такого високого ступеня, що воно без проводу й допомоги мужчин йде радо на поміч своїм Сестрам і Братам у Рідному Краю: воно радо з найбільшою посвятою йде в завзятий і великий бій з во-рогами України за свій поневолений, горем і нуждою прибитий, ляхами і москалями тяжко й немилосердно катований український народ.

Не вмире й не загине Український народ, коли має таке свідоме й наскрізь патріотичне жіноцтво.

Віче почалося в 3-ій годині по полудні вступною промовою передсідниці віча пані докторової Г. Йонкер. Вона пояснила, що ціль віча є запротестувати проти ляхських

⁸) З друкованої в українській мові промови Дж. Мензіс, голови К. Ж. Р. на вічу в Вінніпегу, 30. XI. 1930 р.

Марія Баран-Задурович

Микола Залозецький

знущань над бідним українським народом в Галичині і на першу бесідницю покликала пані Марію Баранову, представницю Українського Жіночого Товариства ім. Лесі Українки при Українському Народному Домі.

Пані Баранова говорила пів години не послугуючись при тім ніякими записками, але мова її була така гарна, займаючи і вірно зображуюча теперішній стан українців під польською окупацією, що наче з книжки все читала. Промови пані Баранової вислухали битком виповняючи залу Читальні "Просвіти" жінки й мужчини з найбільшим зацікавленням. Шановна бесідниця вказала на вступі своєї промови, що українське жіноцтво Вінніпегу й околиці зійшлося сьогодні, аби запротестувати перед цілим культурним світом проти польських знущань над нашими Сестрами й Братами в Галичині. Опісля переповіла події у Львові, де ляхська поліція пострілила 160 а смертельно ранила кілканадцять українських студентів, тільки з тої причини, що ті хотіли віддати належну честь й останню прислугу поляглим за волю України борцям, тіла яких спочивають на цвинтарі у Львові..."

Переконливо тавруючи сваволю польської окупації, ця головна бесідниця згадала героїство Ольги Басараб. З признанням відмічено, що Марія Баран наприкінці своєї промови закликала українців покинути партійні ворогування: "Залишім борбу між собою за дурниці, а борі-

Докія Кушнір - Візнюк

Галія Гаврилюк - Чорній

мося проти ворогів України. Так довго, як ми будемо ділитися на ворожі собі партії, так довго світ нам не допоможе досягнути нашого найбільшого ідеалу — волі України”.

Не тільки жінки zorganizували віче але й більшістю на ньому промовляли: преса надрукувала повністю промову в англійській мові Галі Гаврилюк від Українського Студентського Кружка в Вінніпегу; підкреслювано енергійні протести інших бесідниць: А. Носатої, Пилипчукової, відзначено незвичайно змістову промову Д. Кушнір, виступ в імені Дівочого Товариства при церкві св. Володимира й Ольги — Попик, а від бурси ім. Петра Могили в Вінніпегу слово Ничаківни. По англійському промовляла голова “Товариства Суспільної Опіки”, Дик. Крім неї з англійською промовою виступив болгарин Капунов. Бо й мужчин запрошено до слова: М. Залозецького, Я. Арсенича, Семена Мурія від “Української Стрілецької Громади” та студентів Андрія Загарійчука й Роберта Ковалевича. Остання промовляла секретарка віча, Євгенія Ситник, що на закінчення відчитала резолюції з домаганням вислати від Ліги Націй слідчу комісію до Львова та справедливо поладнати українське питання в Європі... Протести, що зачиналися від слів: “Ми українки, громадянки Канади, зібрані на масовім протестаційнім вічу...”, вислано до

оттавського парламенту й секретаріату Ліги Націй. Їх підписали відпоручниці всіх жіночих товариств у Вінніпегу.

За почином Анни Йонкер українське жіноцтво Вінніпегу в ім'я любови занапащеного рідного краю зуміло об'єднатися та через те здобути пошану й признання від діячок краєвих жіночих організацій. Українки на вічу виявили партіотизм, зорганізованість і солідарність та найшли для себе відкритий вступ до “Канадійської Жіночої Ради”.

“Канадійсько - Українське Жіноцтво”

Вдала політична маніфестація українок у Вінніпегу 18 листопада 1928 р. попри зовнішній ефект давала сподівання, що внутрішня консолідація зорганізованого жіноцтва є проста й легка до здійснення. Здавалося, вистане доповнити створений міжорганізаційний Комітет представницями всіх жіночих товариств — а діло довершиться.

Були для цього всі добрі признаки. Жіночий Комітет спільними силами всіх організацій дав 8 грудня “величавий концерт” (20 точок програми), з якого дохід призначено на поміч львівським студентам, що потерпіли від листопадових подій. На його руки впливали збірки й пожертви від різних товариств і осіб; нпр. гурток дівчат “Марійського Союзу” при церкві св. Володимира й Ольги на своїй забаві зібрав гроші на побудову дому для українських інвалідів у Львові й передав Комітетові, те саме зробило Т-во ім. Т. Шевченка на Брукленд. В тому часі в пресі є подяка від Комітету для пані Дершко за влаштування чайного вечора для збірки на львівських студентів. Тоді також “Одна з присутніх” на чайному вечорі в Йонкерів у користь українських інвалідів писала в пресовому звідомленні: “...Честь і слава Вп. Панству Йонкерам за їх гуманне та гарне діло, а особливо велика дяка належиться Докторові від українців...” (К.Ф. 12 грудня, 1928). Коли до висилки суми \$150 для студентів додати налагодження взаємин з Місцевою Жіночою Радою — т.зв. Жіночий Комітет з Анною Йонкер на чолі мав уже за собою впродовж двох місяців поважні досягнення.

Для остаточного його оформлення скликано на день 14 грудня нараду жіноцтва в залі Українського Народного Дому. Заклик у пресі назвав це “Велике Жіноче Віче”, сподіваючись, мабуть, цим притягнути “всіх українок, які інтересуються українськими справами.” У збереженому протоколі цього зібрання подано, що нарада почалася о-коло 9-ої години вечора та прибули жінки “майже з усіх організацій, як рівнож такі, котрі не належали до жадної організації”.

Головною метою Анни Йонкер було встановити зв'язок між українськими жіночими організаціями а Національною Жіночою Радою Канади. На те вона клала найбільшу вагу як передсідниця наради, вказуючи на велику повагу цієї організації між урядовими й міжнародними ко-лами. Ставши її філією українки зможуть багато зробити для української справи через впливових членок тієї ор-ганізації.

У висліді “Канадійський Фармер” з 26. XII. 1928 на 1-ій сторони у “Вістях з Канади” повідомляє про:

“Нове Жіноче Товариство”

У Вінніпегу засновано 14 грудня нове жіноче товари-ство, яке буде філією англійської “Канадійської Жіночої Ра-ди”. Назва нового жіночого товариства є “Канадійсько-Ук-раїнський Жіночий Клуб”. Є це перший того роду в Канаді клуб українських женщин. І перший раз за 34 роки існу-вання Канадійської Жіночої Ради прийняли за філію україн-ське жіноче товариство. А є в тій Канадійській Жіночій Ра-ді аж 40 різних національностей і понад двіста тисяч членок. Жіноча Рада складається з жінок різної віри, народности, політичних переконань і фахів.

Ціллю новозаснованого українського жіночого товари-ства, як Відділу Канадійської Жіночої Ради, є — запізнати англійське жіноцтво в Канаді з українськими справами та при допомозі того жіноцтва нести моральну поміч українцям під пануванням поляків і інших окупантів української землі.

На зібранню, яке відбулося в Українським Народнім До-мі дня 14 грудня, і на яким було присутних понад щістьде-сять українських женщин, вибрано Виділ, до якого ввійшли: пані А. Йонкер, голова; пані М. Баран, заст. голови; пані Е.

Ситник, писарка; панна О. Пирч, заст. писарки; пані А. Якиміщак, фінансова писарка; пані А. Носата, скарбник. Пані Е. Павлюкевич, пані М. Симчич і пані П. Геник, контролорки; пані Йонкер, панна М. Корецька, пані Вергун і панна Ясенчук — делегатки до Канадійської Жіночої Ради; а пані Б. А. Балешта і панна О. Пирч, як дорадниці”.

Зате в “Українському Голосі” нема про те згадки, а в його числі з датою 12 грудня з приводу “Спільного жіночого концерту” в рубриці місцевої хроніки читається: “...Жіночий Комітет оголошував, що в концерті візьмуть участь усі українські організації. Та крім Т-ва “Боян” при Соборі, інші українські організації не виступали. Зате виступали поодинокі люди, які були запрошені головою Комітету, панею Йонкер...”

...Не диво, що по тім концерті говорять, що до спільного устроювання концертів у Вінніпегу ще далеко...”

Далеко було й до задуманої Анною Йонкер спільної організації всіх українок, яка остаточно прийняла назву “Т-во Канадійсько - Українського Жіноцтва”.

Уже на третій день свого існування, 17 грудня дало Канадійсько - Українське Жіноцтво “чайний вечір”. Українські килими, вишивки, картини, різьби й інші предмети народнього мистецтва прикрасили залю Українського Народного Дому і чарували запрошених гостей, між ними діячок англомовних організацій. Від 4-ої до 10-ої год. вечором тривала гостина в супроводі багатой концертowej програми. Гостей домів відвозили своїми автами: д-р Йонкер і адвокати Арсенич і Озеро. Так далеко була посушена куртуазія господинь, які весь дохід з вечора призначили для “Товариства Суспільної Опіки” — перший даток від українок цьому добродійному товариству, від якого дізнавали віддавна помочі українські жінки й родини.

За співучасть у влаштуванні вечора отримали подяку в пресі: І. Чайка, Джонс, Вергун, Кацунова, А. Резньовська, Кіпран, Турчин, Гикава, Озеро, Кушнір, Симчич, А. Йонкер, Москалик, Ясенчук, Рудачек, Корецька, Билинська, Лазечко, Балешта, Віра Новак, Негрич, Геник, д-р Йонкер, адв. Арсенич, адв. Озеро... (К.Ф. 9. І. 1929).

Тогорічне Різдво й традиційна коляда принесли українським політичним в'язням від "Канадійсько - Українського Жіноцтва" — збірку \$102.

Із протоколів нарад Т-ва Канадійсько - Українського Жіноцтва⁹⁾ видно, що управа й членки працювали з ентузіазмом. А діла було багато й виникла потреба поділу праці на секції. Тому Канадійський Фармер повідомляє жіноцтво про чергову нараду К.У.Ж. в цій справі 20 лютого 1929 в залі УНДому. Там вибрано провідниць намічених секцій (крайової, освітньої, фінансової, суспільної, порадни(?): Йонкер, Баран, Березинську, Буряник, Озеро, Онуфреїв, Пилипчук, Сас, Ситник, Якиміщак. Щораз нові номінації представниць для англійських товариств доказали, як багато клопоту завдавала та нова ділянка зв'язків з чужими жіночими організаціями. Вибрані делегатки опісля зрікалися або просто туди не ходили. Тут завжди мусіла рятувати справу сама Анна Йонкер. Є згадка в протоколах і про нельояльну поведінку членок, які шкодили праці товариства байдужністю, несловністю, наклепами і т. п.

Проте Канадійсько - Українське Жіноцтво при допомозі невеличкої групи відданих працівниць безперерійно й успішно вело свою корисну роботу; збірки на політичні й гуманні цілі, для них влаштовувало чайні гостини, забави. Розвинуло воно опіку над новоприбулими, особливо молодими дівчатами. Крім того старалося вести культурно - освітню роботу влаштовуванням прилюдних доповідей (нпр. 10. III. д-ра М. Мандрики "Українська жінка"), не залишало ні разу на боці подій в Україні. На вістку про присуд смерті для українських революціонерів В. Атаманчука й І.Вербицького К.У.Ж. скликало "Велике Жіноче Протестаційне Віче" дня 8 березня. Протестаційні телеграми до Оттавського Уряду й Ліги Націй тим разом крім українок вислала й англомовна "Місцева Жіноча Рада".

Діяльність Т-ва Канадійсько - Українського Жіноц-

⁹⁾ У збереженій секретаркою Е. Ситник книзі протоколів записано наради К.У.Ж. від початків (1928 р.) з пропусками (в 1930 р.) до листопада 1931 р.

тва простягнулася і на інші місцевості Манітоби а голов-но на фарми, куди їздили членки з рефератами або ви-силано готові доповіді.

Про зміст і стиль роботи Канадійсько - Українського Жіноцтва можуть дати уявлення протоколи нарад. Як м. ін. рішено відсвяткувати український Великдень, гово-рить протокол засідання К.У.Ж. з 27 квітня 1929:

“...Прийнято до обговорення Свяченого. Обговоре-но подрібно, в який спосіб це Свячене улаштувати, а саме:

- 1.— Ухвалено відсвяткувати Свячене в залі п. Галаса.
- 2.— Ухвалено дати оголошення по всіх українських часо-писах і просити новоприбулих.
- 3.— Припоручити членкиням запрошувати на Свячене но-воприбулих дівчат і хлопців.
- 4.— Вибрано комітет прикрашення залі, а саме: п. Йон-кер, п. Кушнір, п. Сас, п. Пилипчук.
- 5.— Ухвалено трохи свяченого дати на Сіонар і Сіпіар станції для приїжджаючих імігрантів та з приїздом привіта-ти їх на чужині українськими словами: “Христос Воскрес!”
- 6.— Ухвалено відвідати земляків у Еміграційному Домі.
- 7.— Ухвалено відвідати й занести трохи свяченого до всіх шпиталів і занести хворим святочні українські часописи.
- 8.— Ухвалено, щоб п. Йонкер купила деякі прикраси до залі, а на кошти членкині мають ся зложити.
- 9.— Вибрано комітет для відвідин по шпиталях, в якого склад ввійшли, пп. Березинська, Баран, Пилипчук, Сас, Ону-фреїв, Пруська, Мороз.
- 10.— Комітет, який має відвідати імігрантів на станції: пп. Йонкер, Пирч, Сас, Пилипчук, Ситник.

По обговоренні Свяченого приступлено до звіту секції гуманної. Делегатки секції пп. Сас і Пилипчук здали звіти, що вони щотижня відвідують приїжджаючих імігрантів на Сіонар і Сіпіар станціях. Оповідали про їх нужду, про над-ужиття, які їм роблять компанії... Оповідали про бідних, обдертих наших дітей, які приїздять, як рівнож оповідали про це, як горячо були вдоволені імігранти, що є таке То-вариство, котре велить їх відвідувати, розпитати та розве-селити на чужині. Делегатки дали їм поради про відносини в Канаді. Кількох дівчат вибрано з Еміграційного Дому й

знайдено їм роботу. Кільком порадили купити добру землю
іт. п. . . .”

Звідомлення в Канадійському Фармері з дня 29. V. 1929 р. п. н. “Що зробило Т-во К.У.Ж. під час Свят Воскресення?” — свідчить, що намічені завдання повністю були виконані.

Олена Кисілевська в Канаді

Небуденною подією для українського жіноцтва став приїзд до Канади відомої редакторки “Жіночої Долі”, сенаторки Олени Кисілевської. Перед її прибуттям до Вінніпегу, в числі з 31 липня Канадійського Фармера читається, що “Т-во Канадійсько - Українського Жіноцтва робить порозуміння зі всіма українськими жіночими організаціями в Вінніпегу, щоб створити особний комітет для прийняття поважаної гості, так щиро й охочо, як щиро, ревно й радо посвячує свій труд сенаторка для українського жіноцтва. . . .”

З протоколу наради 27 липня 1929 можна дізнатися, як крихкою була хвилева консолідація українських жіночих організацій у Вінніпегу:

Д. Кушнір, М. Сас, М. Корецька, Е. Ситник, О. Пирч, Пилипчук, А. Йонкер, — (?) вітають О. Кисілевську (з квітами) на станції в Вінніпегу.

“...Предметом нарад була справа обговорення привітання сенаторки й редакторки одинокої жіночої преси “Жіноча Доля”, котра приїхала з Галичини до Канади й Америки в цілі відвідання українських жіночих організацій.

Зазначається, що мимо повідомлення всіх жіночих організацій Вінніпегу та всіх членкинь Т-ва, на нараду не прибуло лише кілька членкинь, і то тих, котрі все приходять і щиро працюють. З огляду на се, що справа привитання так дорогої гості була дуже важна, при малій кількості цього привитання не обговорювалось, а постановлено еще раз особисто повідомити всі жіночі товариства Вінніпегу в цій справі...”

Проте суперництво між поодинокими жіночими організаціями та особистими амбіціями їхніх діячок не перешкодило спільно привітати Олену Кисілевську — в неділю 18 серпня в залі Читальні Просвіти при гостинно накритих столах, з промовами й громадною участю представниць усіх жіночих товариств Вінніпегу. “Вінніпег був одним місцем у Канаді, де громадянство зустрічало мене спільно, без поділу на віроісповідні громади” — підкреслювала О. Кисілевська багато років пізніш.

Канадійсько - Українське Жіноцтво подбало про відпочинок гості в Кенорі, про її вигоду й розвагу. Олена Кисілевська згадує в Жіночій Долі (“З моїх мандрівок” — Кенора, Онт. 1. XI. 1929), як “ в товаристві пані Йонкерової, яка потрудилася з Вінніпегу нас тут відвідати, робимо інтересну прогульку озером до індіанських резерв — оглядати їхні вбогі шатра... Того ж дня 24 серпня увечері, при спільній вечері пізнаємо ширшу українську громаду...” Це було в кенорській Читальні Просвіти, де в часі концерту для визначної гості промовляла Анна Йонкер (К.Ф. 16. X. 1929). Після повороту до Вінніпегу на прийомі в домі Йонкерів вітали Олену Кисілевську вокально - музичним виступом Вергун і Доячек, Дж. Мензіс від “Місцевої Жіночої Ради”, В. Топольницький від Української Стрілецької Громади, Д. Кушнір і другі. Тоді “на прохання представниці англійського жіноцтва пані Мензіс розвелася широка дискусія між нею а українською сенаторкою Кисілевською на жіночі теми. Сенаторка пред-

Олена Кисілевська (5-та зліва) з членками Жіночого Т-ва ім.
Ольги Кобилянської в Кенорі. Третя зліва: Анна Йонкер.

ставила невідрадне положення українців під Польщею. Зокрема жалувала вона, що українського жіноцтва не хочуть прийняти до Міжнародної Жіночої Ради, вважаючи його бездержавним. На то пані Мензіс заявила, що вона доложити всяких зусиль, щоб українське жіноцтво було там прийняте..." (К.Ф. 28. VIII. 1929).

Про своє знайомство з Анною Йонкер писала Олена Кисілевська кілька років пізніше:

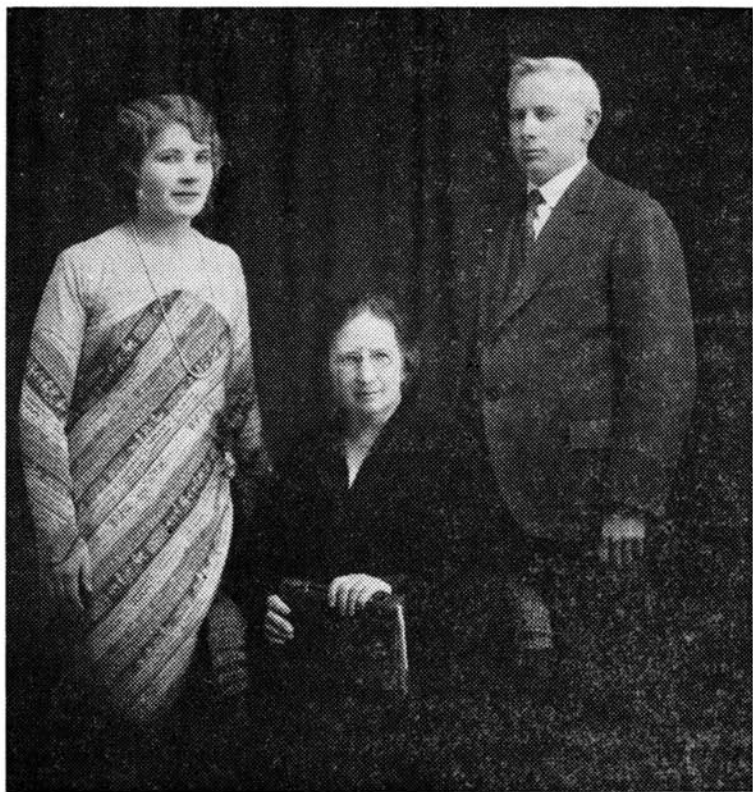
"...І згадується мені миле знайомство з цією жінкою та її родиною там, на канадійській землі. Гарний, дерев'яний дімок при вул. Борровс. При ньому квітничок, а навіть, о, чудо! Овочеве деревце — яблуня! У цих околицях Манітоби зими такі гострі, що замерзають овочеві дерева й тому немає там садів.

Хата гарно уладжена, але скромно. І не могло йнакше бути, бо хоч на народні українські цілі йшли княжі жертви, на ділі був це дім звичайних інтелігентів, що живуть з фахового заробітку. Пізнаю милі діти панства Йон-

керів, пізнаю й господаря цього дому, д-ра Генрі Йонкера. Милий, веселий, добродушний, завжди готов помагати дружині в її народній роботі. Взагалі д-р Йонкер вірний був своїй засаді, яку жартом виповідав у словах:

— Не починай із жінкою спорити, бо й так вкінці мушиш скапітулювати...

В домі пані Йонкерової на прегарно поданім чаю маю нагоду пізнати визначних жінок не тільки українок, але й інших національностей. Мушу зазначити на цьому місці, що пані Йонкер була першою, яка доцінила вагу зв'язків нашого жіноцтва з міжнароднім жіночим рухом. Пізнаю там управу канадійського відділу міжнародної жіночої

А. Йонкер, О. Кисілевська, д-р Г. Йонкер (1929)

Зустріч із діячками Кан. Жін. Ради. Від ліва: Мек Грегор, секретарка, Анна Йонкер, Р. Ф. Мек Вілемс, делегатка до Ліги Націй, Олена Кисілевська, Дж. Дик, стоять: Е. Ситник, О. Пирч, — Д. Кушнір-Візнюк, Анна Якимішук, — третя і остання від ліва делегатки КЖР.

організації. Оці знайомства з англійським жіночим світом стали мені вихідною точкою в усіх моїх дальших зв'язках із міжнародною жіночою організацією, там, за морем. За їх посередництвом познайомилася я була з англійськими письменницями, філятропійними й суспільними діячками.

Місто Вінніпег і околицю дали мені теж пізнати головню панство Йонкери. Кидаючи свою лікарську працю, щодня за весь час могого побуту у Вінніпегу, з'являлися вони обидвоє й завжди знаходили показати мені щось нове, щось цікаве. І місто, і чисто українські фарми, що від усіх відзначалися білою краскою своїх стін.

— Це українська мода, — казав д-р Йонкер.

Мені аж ніяково було так використовувати його чемність. Але доктор переміг мої вагання й ніяковість аргументом:

— Ні з ким так багато не побачите як зо мною. Лікареві вільно прибирати особливе темпо при авті.

А пані Йонкерова впевняла:

— Але ж, пані сенаторко, мій чоловік завжди знайде час для милих українських гостей.

І ще багато - багато стає перед очима душі. . .” (Жіноча Доля, 15 червня, 1936).

Навіть з перспективи десятків років Олена Кисілевська признавала, що “Канадійсько - Українське Жіноцтво” було — “одиноке того рода жіноче т-во на цілу Канаду”¹⁰⁾, цебто було єдиною успішною спробою організувати й об’єднати українське жіноцтво незалежно від окремих політичних груп і зрізничкованих середовищ. Вона це відкрито признавала в часі свого перебування в Вінніпегу. Цим признанням Олени Кисілевської членки Канадійсько - Українського Жіноцтва дорожили і з ним звертали-ся до жіноцтва:

Дорогі Сестри Українки! . . . Шановна пані сенаторка
вислухавши звіту з нашої діяльності признала працю на-

З прогульки на фарму. Від ліва: Ольга Пирч, Анна Йонкер, д-р В. Кисілевський, Олена Кисілевська, дальших осіб прізвища невідомі.

¹⁰⁾ О. Кисілевська: За море, але до своїх (“Чверть століття на громадській ниві” — Історія Союзу Українок Канади, Вінніпег, 1952).

шого Товариства хосенною та конче потрібною для українського народу, кажучи, що під сучасну пору, коли нам не можна говорити, бо узнають нас за бездержавних, ми повинні бути в найбільшій контактї з культурними народами та як найбільше і як найосновніше запізнавати їх з українською справою.

Поможіть українській загальній справі! Поширюйте нашу ідею! Ідіть нашим шляхом! По ближчі інформації звертатися на адресу нашої предсідательки:

Mrs. Anna Yonker
397 Burrows, Winnipeg, Man. (К.Ф., 28. X. 1929).

Ця адреса була добре відома всім українцям у Вінніпегу. Раз-у-раз відбувалися там при всяких нагодах прийняття, чайні гостини, товариські зустрічі — завжди в користь української справи. У “Канадійському Фармері” часто повідомляли про них, нпр.: “Панство Йонкері повідомляють оцею дорогою українське громадянство міста Вінніпегу, що в четвер 5 грудня в 7 год. вечером вони устроять чайний вечір на дохід українським інвалідам в Галичині і просять о численну участь”, (К.Ф. 4. XII. 1929). А негайно вслід за тим: “В днях 6 і 7 грудня заходом пані А. Йонкерової відбувся в її домі чайний вечір, з якого дохід був призначений на українських політичних в’язнів у Старім Краю. Українське громадянство взяло численну участь у сім вечорі... У п’ятницю 13, заходом комітету пань: Йонкер, Кушнір і Лютак відбувся в домі Йонкерів чайний вечір у цілі зібрання грошей на різдвяні дарунки для вбогих українських дітей у Вінніпегу. Зібрані численно українські і англійські гості мали нагоду почути прекрасні музичні й вокальні продукції наших артистів...” (К.Ф. 24. XII. 1929).

Невпинно працюючи в збірках “Канадійсько - Українського Жіноцтва” Анна Йонкер не відокремлювалася від інших жіночих товариств. За жертвенність на їхні цілі дякують їй у пресі, вона бере жваву участь у “Комітеті Оборони Українських Політичних В’язнів”, її обирають до різних святкових комітетів з таких нагод як роковини Першого Листопада і т. д. Солідарність з усім українським громадянством та співучасть у всіх виявах українського національного життя, це основна риса діяльності Анни

Йонкер. Її вона сама підкреслювала у своєму звіті на перших річних загальних зборах Т-ва Канадійсько - Українського Жіноцтва, що відбулося 31 січня 1930 р.:

“ . . . Я завжди старалася поступати згідно з засадою: “боронити все і всюди доброго й чесного українського імені в загальну користь українського народу та все ставати в обороні його кривд.” Буваючи часто на англійських сходинах, де я репрезентувала наше товариство, я все представляла український нарід та його ідею в найкращім світлі. Там я здавала звіти з нашої діяльності та старалася виказати, що наше жіноцтво працює згідно з постановами централі, на-м'ятаючи однак при тому, що ми як доньки України маємо також обов'язки супроти нашої Старої Батьківщини.

І коли ми пераз брали участь у всяких підприємствах устроюваних англійськими жіночими товариствами чи то в збірках, які ми переводили, чи на чайних вечорах і т. п., то ми ніколи не зазначували, що спеціально то було зроблене нашим товариством, але від усіх українців, а то в тій цілі, щоб від чужинців ми здобули добре ім'я нашого народу, бо це є ціллю нашого товариства.

Анна Йонкер і Олена Кисілевська (1929 р.)

. . . Як провідниця нашого товариства . . . я старалася репрезентувати українців серед чужинців так, щоб українське ім'я не залишалося позаду других національностей, а навпаки нарівні з ними, щоб принести хосен українському народові так тут у Канаді як і в Україні . . .” (Канадійський Фармер, 19. II. 1930).

Українки та міжнародні організації жіноцтва

Рік 1929 був обильний великими конгресами міжнародних жіночих організацій.

Українська преса в Канаді й ЗДА завжди приділювала увагу тим інтернаціональним жіночим З'їздам, бо українки від створення Української Національної Жіночої Ради (1920) висилали на них своїх делегаток. Ще під кінець 1919 року Союз Українок у Кам'янці Подільському видав відозву до жіноцтва всього світу з представленням страшної ситуації в Україні та з домаганням усунути блокаду, яку безпощадно переводили західні держави не допускаючи в Україну навіть ліків від епідемії тифу. Тоді українському жіноцтву прихильно відповіли Швейцарія, Франція, Англія. . .

Але труднощі для українок почалися вже на Міжнародному жіночому Конгресі в Женеві, 1920 р. Ганна Чикаленко - Келлер, хоч телеграфічно призначена від уряду У.Н.Р. і з повноваженнями Союзу Українок у Львові, проте, “не могла брати активної участі в пленарних засіданнях і тільки другого дня в короткій промові англійською мовою зложила заяву від українського жіноцтва. . .” (К. Ф. 23. VII. 1920).

Катастрофальний упадок української державности не міг скріпляти становища Української Національної Жіночої Ради на міжнародних конгресах. Не дивлячись на її прийняття до Міжнародної Жіночої Ради (1922) та на успіхи поодиноких виступів Софії Русової, Ганни Чикаленко - Келлер, Валерії О'Коннор - Вілінської, д-р Надії Суровцової, Оксани Храпко - Драгоманової, Юлії Зеленецької, Мілени Рудницької, Блянки Баранової, Олени

Охримович - Залізняк і др. — українки з кожним роком тратили початково здобуті позиції й права. Звітувала про те українська преса в Канаді й ЗДА.

Широко відоме було наприклад звернення Софії Русової на початку 1925 р. “До українських жінок в Канаді й Америці” за поміччю в зв’язку з міжнароднім жіночим конгресом у Вашингтоні:”...

Центрاليا Міжнародної Жіночої Ради допомагає і нам, але тільки тим, що полегшує витрати на дорогу до того або другого конгресу і за час конгресу влаштовує для своїх делегаток безплатне помешкання і харч. Але тяжко, не відповідає нашій самопошані таке постійне становище жебрачок. За три роки нашого вступу до Міжнародної Жіночої Ради ми не мали жадної підтримки від земляків, від українського громадянства, тільки Український Громадський Комітет у Празі, двічі підпомагав нашу делегатку в подорожі на конгрес до Риму і Копенгаги, та Галицька Місія в Відні допомогла вислати делегатку до Гаги. Тільки завдяки допомозі тих двох організацій ми вступили в Раду й прийняли участь у з'їздах. Але так далі йти не можна. Не можна приїздити на Конгрес лише глядачами на чужу працю. Не можна не вносити свою частку в досить убогу касу централі, не платити за бюлетені, не привозити своїх праць. І ми звертаємося щиро до наших заокеанських сестер: Поможіть нам! Бо галичанки й волинянки не можуть давати на сю широку справу, — вони мають другий обов'язок рятувати рідну школу, не давати завмерти рідній культурі...” (К. Ф. 19. II, 1925).

Д-р Харита Кононенко, тоді голова “Жіночого Т-ва ім. Ольги Кобилянської” в Саскатуні гаряче взивала жіноцтво в Канаді — допомогти цій справі, бо українські делегатки своєю участю в міжнародніх конгресах 1). вносять протест проти чужої окупації на українських землях, 2). стараються заводити знайомства з видатнішими жінками інших національностей і при їхній допомозі подавати до чужої преси відомості про Україну, 3). дбають про зв'язки * жінками, що стоять близько до Червоного Хреста або інших добродійних організацій, щоб виведати в них допомогу для України і т. п.

“...Ми маємо тут у Канаді кілька жіночих організацій, а як не маємо в деяких місцях, то ми маємо багато жінок, які провадять роботу при Народніх Домах. Хай би жінки відтепер взяли шире до цієї роботи. Не тяжко буде при добрім бажанні влаштувати якесь представлення, концерт чи забаву, а дохід з них допоможе нашим сестрам зробити може далеко тяжче діло. Жінки, візьмімся дружно до роботи і поможем в тім патріотичнім ділі нашим сестрам...” (К. Ф. 12. III. 1925).

Не тільки в Канаді, але й у ЗДА відгукнулися на цей заклик та після конгресу преса звідомляла про успіх української делегатки: “...Ганна Чикаленко - Келлер на Вашингтонському конгресі вислухувала з усіх боків багато співчуття українській справі взагалі. За українськими жінками конгрес визнав таку позитивну працю, що не зважаючи на наше ненормальне політичне положення, залишив Українську Національну Жіночу Рад у складі Інтернаціональної Жіночої Ради з повними правами, як і всіх інших державних націй. (Противно сталося з росіянку)...” (З. Мірна: Громадянська праця українського жіноцтва за кордоном, К. Ф. 3. 11. 1926).

Інша міжнародня жіноча організація “Ліга мира й свободи” з центральним осідком у Женеві розвивала свою діяльність паралельно з Союзом Народів (Лігою Націй). Українські секції тої впливової організації були в Відні, Берліні й Галичині. Від 1921 року українки брали участь у її конгресах, міжнародніх виставах, т. зв. Літніх Школах. На зборах Екзекутиви Ліги в 1929 р. обговорювано невияснену смерть д-р Надії Суровцевої в Радянській Україні (Блянка Баранова: З міжнародніх зв'язків, Жіноча Доля, 1929, ч. 5, 6, 7).

Всі ці зусилля українок вдержати своє захитане становище в міжнародніх організаціях не дали бажаних наслідків. Статути тих організацій прийнявши принцип державности тим самим позбавляли українок повноправного членства.

Немов у відплату рік 1929 записався їхніми небувалими успіхами на обох тоді найбільших міжнародніх конгресах. Один “Інтернаціонального Союзу за виборчі пра-

ва жінки” відбувся в Берліні в місяці червні, другий “Ліги мира й свободи” в Празі, в серпні.

На підготовчій конференції тої останньої в Відні в березні Екзекутива Ліги призначила референткою на празький конгрес — Мілену Рудницьку. Крім неї на конгресі в Празі була багатоособова українська делегація: Б. Баранова, Галаган, Дністрянська, О. Залізник, Ю. Зеленевська, О. Левчанівська, І. Лоська. Преса підносила, що М.

Мілена Рудницька

Рудницька “виголосила дуже річевий реферат про національне питання”. Ця українська прелегентка мала вже за собою свіжий ораторський тріумф на берлінському конгресі. Тоді вона також промовляла на вечірніх зборах світових парламентаристок. Берлінська газета “Дайтше Альгемайне Цайтунг” писала: “... Бурхливе одобрення викликали виводи українки Мілени Рудницької, посолки до польського сойму”. (Пор. К. Ф. 14. серпня 1929).

Про все те Анна Йонкер могла мати достатні інформації. Про зв'язок її з Союзом Українок у Галичині може доказати хоч би й лист Мілени Рудницької зі Львова з датою 19 жовтня 1929 на руки Ольги Пирч, яка була секретаркою “Канадійського Українського Жіноцтва”. У цьому листі висловлено подяку за дар \$44.00, який Союз Українок у Львові одержав на закуп писальної машини. (К. Ф. 4. XII. 1929).

Піонерський труд

Для ініціаторки протестаційних віч — не могли бути байдужими зусилля українського зорганізованого жіноцтва на міжнародному форумі. Допомогти їм в цьому ділі Анна Йонкер гаряче прагнула і вела наполегливо свою під-

готову. Це й була одна з головних цілей, для яких засновано Канадійсько - Українське Жіноцтво. Зладжений для Анни Йонкер "Короткий огляд діяльності Т-ва "Канадійсько - Українське Жіноцтво" в Вінніпегу (найденний між її пам'ятками) виразно про це говорить:

I. Причина й мета заснування Товариства

Тяжкі листопадові події 1928 р. в Галичині викликали глибоке обурення й біль в серцях усіх Українців. Українці й Українки, що люблять свій поневолений Народ, прикладали всі зусилля до того, щоб найти спосіб допомогти йому скинути вороже ярмо й вийти з неволі. Серед тих старань зродилася думка про заснування такого товариства, котре було б тісно зв'язане з великими міжнародними організаціями, бо їхня піддержка може мати велике позитивне значення для української справи. Першим подав цю думку прихильник і друг українського народу д-р Г. Л. Йонкер. Заходами його дружини, п. Анни Йонкер, було скликано кілька організаційних нарад в домі п. Йонкер, а потім ширші наради в однім з існуючих українських товариств у Вінніпегу.

Сама ідея такого товариства викликала замітне співчуття, однак переведення її в життя натрапило на значні труднощі. Хоч мета товариства поставлена цілком нова, а саме: створити міцні зв'язки з великою жіночою організацією Канади, а через неї і з міжнародними жіночими організаціями, чого жадне українське товариство не робило і метою своєю не ставило, а все ж деякі українські жіночі товариства з Вінніпегу стали дивитися на ідею нового товариства, як на щось нове, що буде вести конкуренцію їхній роботі. Пройшло немало часу, доки це упередження розвіялося, а розвіялося воно завдяки самій праці нового товариства.

Одночасно з працею над порозумінням з існуючими українськими товариствами, організатори нового товариства мусіли перевести велику, клопотливу працю над виясненням поглядів і відносин до задуманої справи англійських громадських діячок і діячів. Делегатки від організаторів товариства відвідали багатьох чільних діячок і діячів англійських організацій у Вінніпегу та перевели з ними відповідні перетрактації. Найкращі поради в тій справі дала п. Дж.

Мензіс, голова місцевого відділу Канадійської Національної Жіночої Ради. Завдяки її порадам, хоч сама вона на початку й поставилася дуже обережно до заснування українського товариства, і було засноване наше товариство під назвою "Канадійсько - Українське Жіноцтво", як філія місцевої вінніпезької ради Національної Жіночої Ради Канади.

2. Канадійська Національна Жіноча Рада

Щоб уявити, яке значення має співпраця української жіночої організації в тісній зв'язку з Канадійською Національною Жіночою Радою, досить вказати, що одна її місцева рада в Вінніпегу має різні 64 жіночі товариства, а ціла Рада, що охоплює собою всю Канаду, складається з поверх 50 таких місцевих рад і об'єднує около 500.000 свідомого жіноцтва.

П'ятдесят три Національних Жіночих Рад цілого світа творять Міжнародню Жіночу Раду, до котрої належать організації із 43 світових держав, репрезентуючих около 40 мільйонів жіноцтва.

Таким чином наше товариство найтісніше зливається з цілим жіночим рухом світу, а наша хоч маленька діяльність набирає значної сили і впливовости завдяки підтримці цих могутніх жіночих організацій, особливо в піддержці Канадійської Національної Жіночої Ради.

Тільки за перший рік свого існування Канадійсько - Українське Жіноцтво зложило до каси Канадійської Національної Ради — суму \$200, як "збірку від українців". В такій же формі зі збірок К.У.Ж. вплинула сума \$150 до Т-ва суспільної опіки — "Гом Велфер Ассосієйшен".

На зборах 31 січня 1930 р. вибрано нову управу Канадійсько — Українського Жіноцтва: А. Йонкер — голова, М. Березинська — заст. голови, Е. Ситник — секретарка, А. Буряник — англомовна секретарка, Е. Дершко — фінансова секретарка, М. Баран — скарбничка; Провірна комісія: Е. Гикава, Кулик, Угринюк; делегатки на англійські збори: А. Буряник, Е. Дершко, Е. Кушнір; секція допомоги Україні: М. Порхир, М. Сас, Е. Ситник; просвітна секція: М. Баран, П. Генік, А. Носата; секція суспільної опіки: М. Мороз, М. Порхер, М. Сас.

Анна Йонкер

З тим складом співробітниць Анна Йонкер піднялася нелегкого завдання скріпити становище українок у Міжнародній Жіночій Раді. Як філія Канадійської Національної Жіночої Ради — Канадійсько-Українське Жіноцтво поклало надії на поміч своєї канадійської централі. Про цю всеканадійську організацію Анна Йонкер інформувала

українок на сторінках “Жіночої Долі” (1930 ч. 22) і в канадійській пресі:

“...Канадійська Національна Жіноча Рада бере участь у всіх справах, що торкаються життя країни у всіх його ділянках. Сміло можна сказати, що жадна справа в канадійській Домінії не рішається без голосу канадійської жінки запрезентованої в Канадійській Національній Жіночій Раді. Ба, що більше, через свою участь в Міжнародній Жіночій Раді канадійська жінка виявляє свій вплив також на хід світових подій... І коли ми нині говоримо про урівноправнення жінок з мужчинами, можемо сміло твердити, що канадійська жінка на кожному полі нашого життя - буття дорівнює мужчині і однакову з ним бере участь у публичнім житті...” (К. Ф. 26. III. 1930).

Послідовно підготовляла вона опінію жіноцтва на важність міжнародних жіночих конгресів. Діставши потрібні інформації про найближчий конгрес Міжнародної Жіночої Ради, що мав відбутися у Відні — Анна Йонкер

виступила на зборах своєї організації, 28 лютого, з конкретною пропозицією вислати на нього делегатку Канадійської Національної Жіночої Ради, що буде заступати українську справу. На цій нараді жінки рішили звернутися до всіх вінніпезьких жіночих організацій, бо це загальна справа, яка “повинна обходити всіх українок” — підкреслював протокол зборів.

У висліді всіх розмов, нарад, дискусій, “Ширший Жіночий Комітет”, із представниць різних жіночих організацій влаштував спільний “Чайний вечір”, з якого дохід призначено на кошти подорожі делегатки на конгрес. З усіх запрошених взяли участь крім Канадійсько - Українського Жіноцтва: Жіноче Т-во ім. Княгині Ольги при Інституті Просвіти, Жіноче Т-во ім. Ольги Басараб при школі М. Шашкевича, Т-во ім. Лесі Українки при Українському Народному Домі, Жіноче Т-во ім. І. Франка на Брукленс, Союз Українських Жіночих Організацій. Приходу було — \$40.

А тимчасом за підписом Анни Йонкер появилася 9 квітня в Канадійському Фармері стаття про “Міжнародний Конгрес Жінок”:

... Міжнародний конгрес жіноцтва має відбутися у Відні 1930 року. Наради цього конгресу, як довідуємося від Канадійської Національної Жіночої Ради, розпочнуться вже 26 травня та протягнуться до 7 червня.

... На основі існуючих правил Міжнародної Жіночої Ради можуть в нарадах конгресу брати участь жінки лише таких націй, котрі мають свою державу. Під теперішню пору входять у склад Міжнародної Жіночої Ради представниці 43 держав. Для нас українських жінок болюче це питання, що не можемо вислати на конгрес безпосередньо своєї представниці, то все ж таки не сміємо цим зражуватися та всі, де б ми не находилися, мусимо організовано домагатися, щоб жіноцтво сорокмільйонного народу мало своїх представниць в Міжнародній Жіночій Раді і на конгресі. Що це є можливе, можемо бачити на прикладі інших міжнародних організацій. Існує приміром Міжнародна Студентська Організація, в якій українські студенти через довгий час та-

кож не могли брати участі та вкінці по довгих намаганнях й енергійних зусиллях добилися свого права, що нині мають там своїх представників. Віримо отже, що й жінки цього права діб'ються, мусять про це лише старатися.

На цім конгресі будуть нас представляти жінки тих держав, в яких український нарід під цю пору живе. З історії нашого жіночого руху знаємо, що українська жінка пераз уже знайшла помічну руку й приязнь жіноцтва других національностей. І нині таких случаїв не бракує. В увагу могли б тут прийти головно такі країни, в яких наш нарід живе в більшій кількості, як прим. Чехословаччина, Канада, ЗДА. Українські жінки в тих країнах в першій мірі повинні ввійти в зв'язь з представницями тамошніх жіночих організацій.

І Канадійська Національна Жіноча Рада висилає на цей конгрес 11 своїх представниць, які будуть представляти канадійське жіноцтво. Будучи отже горожанками цієї країни та працюючи спільно з канадійським жіноцвом, маємо і ми тут право передати наші домагання своїм представницям.

То ж до діла, українські жінки! Не сидім бездільно, коли на міжнародному форумі рішається судьба жіноцтва всіх народів. Виявім більше активності, а тоді, певно, на слідуємій міжнародній конгресі і українська жінка найде належне місце між другими вільними народами."

Проте всі ці пресові й особисті звернення, "чайні вечорі", "розігравки" і т. п. не виправдали сподівань на піддержку. В протоколі К.У.Ж. зазначено не без гіркости, що " з великих обіцянок усіх товариств подати поміч у висланні делегатки на світовий конгрес жіноцтва. . . Їхня поміч осталася не на ділі, лише на ухвалах. . ." До виїзятків належали згадані з подякою в пресовому звіті наступні організації:

Жіноче Т-во ім. Княгині Ольги при Інституті Просвіти — \$25.00, Жіноче Т-во ім. Ольги Басараб при Рідній Школі ім. М. Шашкевича — \$25.00, Жіноче Т-во ім. Ольги Кобилянської в Кенорі — \$14.35, Жіноче Товариство при Євангельській церкві — \$22.20.

Крім них оголошено в пресі наступний виказ: Чай у домі панства Павлюків — \$19.50, чай у домі панства Сас — \$9.50, п. М. Залозецький — \$25.00, д-р Д. Лавко — \$

25.00, д-р Гр. Новак — \$20.00, д-р в. Сіменович (ЗДА) — \$10.00, адвокат Д. Якимішак — \$10.00, Василь Авраменко — \$10.00, ген. В. Сікевич — \$10.00, проф. І. Боберський — \$10.00, п-і П. Генік — \$5.00, панна Е. Кушнір — \$5.00, Ф. Доячек — \$5.00, п-на А. Музика — \$5.00, прот. Евстафієвич — \$5.00, п-і Павлюк — \$5.00, п. Юськів — \$2.00, п. Якимів — \$2.00, п. Говірко — \$1.00, п. Симчич — \$1.00, п. Кість — \$3.00.

У висліді збірка на покриття коштів подорожі делегати на міжнародній жіночий конгрес не дала потрібної суми \$1.000. У протокольній книзі є нарікання, що “Канадійсько - Українське Жіноцтво” найшлося в дуже невідрадному положенні, бо всіх грошей з різних устроюваних підприємств, як рівнож збірок, якими займалася горячою працею пані Йонкер — було несповна \$400.” Як завжди Анна Йонкер врятувала ситуацію від себе “заокругливши” вимагану суму.

Дж. Мензіс

Президентка “Місцевої Жіночої Ради” в Вінніпегу Дж. Мензіс, особиста приятелька Анни Йонкер, зацікавлена долею українського народу сподівалася, що Міжнародний Жіночий Конгрес буде “знаменитою нагодою звернути увагу 800 делегаток - жінок із усіх частин світу на українську справу”. За її впливом ще в 1928 р. подано до Канадійської Національної Жіночої Ради таку резолюцію:

“Постановляється, щоб Канадійська Національна Рада через парламентарну комісію в Оттаві просила домінійний уряд знайти спосіб

чи то прямо, або через Лігу Націй спонукати Польщу:

1.— Призначити комісію зложену з українців та поляків в цілі ствердження розмірів страт, які потерпіли українці.

2.— Дати повне відшкодування українцям за страти, які вони понесли в майні і в людях.

3.— негайно увільнити всіх тих українців, яких арештовано в часі погромів, а проти яких нема доказів їхньої вини.

4.— Дати українському народові Західньої України всі права (зв'язані з поняттям народніх меншин), як також всі ті права, які заручені договором в Парижі, який підписала Польща. На случай коли Польща не узгляднить управнених жадань відшкодування українців, щоб Ліга Націй визначила окрему комісію для розслідування заворушень та означення розмірів шкоди, та щоб настояно на Польщу признати українцям повне відшкодування оперте на оцінці такої комісії."

І цю ухвалу прийняли на Всеканадійському річному з'їзді Національної Жіночої Ради в Саскатуні, в травні, 1929 р. Її після того передано урядові в Оттаві, який доручив її представникові Канади при Лізі Націй.

Відтоді Дж. Мензіс постійно цікавилася тзв. Українським питанням:

"...Щоб зрозуміти якнайосновніше, я присвятила цій справі багато часу і студій. Я довідалася, що Польща первісним договором з р. 1920 дістала мандат на окупацію Західньої України на протяг 25 років під точно означеними услів'ями, на які вона згодилася. Однак Рада Амбасадорів, що вела справи Ліги, заключила новий договір, яким Польща дістала мандат на необмежений час, при чому заважило те, що Польща згодилася на деякі умови, між якими є:

1.— Українці мали дістати автономію,

2.— Особисту, релігійну й національну свободу,

3.— Український університет із власним зарядом.

Злишнім буде говорити, що Польща жадного з тих зобов'язань не виконала, але противно, завела страшний гнет і переслідування українців..."

У дальшому Дж. Мензіс переконана, що треба вимагати від Ліги Націй, яка ці договори апробувала, щоб направила це заподіяне українцям зло, "бо упорядкування відносин на українських землях перестало вже бути місцевим питанням а навпаки, стало питанням цілого світа в цілім своїм об'ємі"...

Канадійська Національна Жіноча Рада призначила Дж. Мензіс делегаткою на міжнародній жіночий конгрес, правдоподібно на її власне бажання, доручивши їй заступати один комітет і дописувати до преси. Без сумніву інспіраторкою її рішення була Анна Йонкер, що запевнила її здобути фонди на подорож до Європи.

І слова дотримала. Дня 7 травня 1930 р. вони виїхали до Оттави. Там відвідали високих урядовців, державних діячів, парламентарних послів, канадійське представництво Ліги Націй, сенаторку Вилсон, президентку К.Н.Ж.Р. і других. На кораблі в особистих розмовах з усіма членами канадійської делегації порушувано справу членства українок в Міжнародній Жіночій Раді, а крім того Дж. Мензіс для всіх делегаток дала інформаційну доповідь про Україну та тяжкі умовини життя під чотирьома окупантами.

Віденський Конгрес

Анна Йонкер

Можна догадуватися, в якому душевному піднесенні відбувала цю вимріяну дорогу Анна Йонкер. Адже вона їхала в Україну, до рідного Калуша. Але цим разом перед нею була відповідальна місія делегатки всеканадійської жіночої організації та репрезентантки канадійських українок на міжнародному жіночому конгресі. У цьому почутті свого вкладу в національну роботу були й радість сповнених бажань і віра в потребу своїх зусиль і турбота за їхній успіх... Всі ці глибокі пережиття не вважала вона тільки своєю особистою власністю. Ні, вона ними поділилася з у-

сіми земляками на сторінках української преси.¹²⁾ Ось як розповідає Анна Йонкер про ці незвичайні, хвилюючі дні:

Прибувши до Відня мала я адреси визначних українок, які подала мені п. сенаторка Кисілевська, між ін. й адресу голови "Українського Жіночого Союзу" у Відні, а саме п. О. Левицької і секретарки п. А. Жук. Уважала я отже за свій обов'язок в першу чергу видітись з ними та обговорити децю з українських справ. Згадані пані надзвичайно втішилися моїм приїздом, а ще більше тим, що українки Канади здобулися на такі старання в справі прийняття українок в члени Міжнародної Жіночої Ради. Парадилися ми спільно, що добре було б завізвати посолку Мілену Рудницьку та проф. Софію Русову, щоб вони були присутні підчас нарад конгресу, як бувні делегатки українського жіноцтва та могли інформувати нас у цій справі, яку ми хочемо піднести.

Знаючи тяжкі обставини, серед яких тепер живеться нашим українцям, я вислала їм телеграфічно гроші на покриття подорожі, щоб бути певними їх приїзду. Одержавши мою телеграму, згадані делегатки прибули. Зараз ми всі разом рішили, щоб виготовити від українок матеріял в різних мовах з домаганням, щоб нас українок поновно прийнято в члени Міжнародної Жіночої Ради. Такий меморіал виготовлено та роздано його в різних мовах делегаткам, щоб їх ще перед конгресом запізнати докладно з українською справою. Перед конгресом віденський Союз Українок улаштував для нас на привітання гостину, на яку запросив також і литовських делегаток. Яке миле й дороге враження зробило на мене те, що на гостину прибуло багато студентської молоді, яка вітаючи нас раділа, що українки за морем не забули ще того, що вони належать до української нації, та що доля українців під окупацією ворогів -- лежить їм на серці. А складаючи мені привіт сказали: ". . . Ми з великою приємністю й гордістю вітаємо вас як членку нашого народу, яка прибула з Новою світу, щоб заговорити перед міжнароднім форумом про українську справу. . ."

Що зроблено для членства українок в Міжн. Жін. Раді?

1.— *Видруковано меморіал в різних мовах та роздано його ще перед конгресом між делегаток.*

¹²⁾ "Канадійський Фармер" 4 і 11 лютия, 1931. Гл. стор. 81.

Група делегаток. Анна Йонкер — перша з права, поруч неї Дж. Мензіс. Перша від ліва: Ізабеля Абердін, голова Міжнародної Жіночої Ради й предсідниця Конгресу (Відбитка ілюстрації К. Ф.)

2.— Проф. Софія Русова предложила леді І. Абердін, голові Міжнародної Жіночої Ради, бажання українок, після чого ця остання звернулася до мене з такими словами: „

“Скажи, дитино, котрих із вас українок прийняти? Чи тих, що в Канаді, чи тих, що в Чехії, чи тих, що в Польщі і. т. д. Ви всі дуже порозкидані і не зорганізовані. Зорганізуйтеся ви всі з усіх територій в одне тіло та виберіть всі разом свою національну Жіночу Раду, тоді вишліть до нас делегаток з вашими домаганнями, а я цю справу піднесу і доложу всяких старань, щоб вас поновно прийняти в члени. . .”

Після цієї розмови ми прийшли до переконання, що нам треба як найскорше зорганізувати з'їзд українок, на який запросити делегаток з усього зорганізованого українського жіноцтва та створити спільну Українську Жіночу Раду.

3.— Як під час подорожі так і перед конгресом у Відні й під час його нарад п. Мензіс обговорювала справу прийняття українок з делегатками 42 держав, крім делегатки з Польщі.

Вона всім розяснювала українське питання... Будучи завжди з п. Мензіс, я придивлялась та слідила за тим, що вона робить для нашої справи. Можу сміло сказати, що не помилилася і не завелися українки, які вислали її на конгрес, бо дійсно вибрали щирю і завзяту оборонницю українських прав.

4.— Дуже велике заінтересовання українками виявила німецька делегатка, д-р Аліс Соломон, президентка Національної Жіночої Ради в Німеччині. З великою симпатією обіцяла зробити все, що є можливе, щоб і від себе піддержати жадання українок.

5.— Віднеслась також дуже прихильно до нашої справи голова голландської Національної Жіночої Ради, яку я мала нагоду пізнати та говорити з нею ще на гостині в Угорщині.

6.— Говорила я також з п. Корбет Ешві, яка є головою суффражисток у Лондоні. Вона заявила, що про українок їй дуже інтересно почути, та відноситься до них з великою пошаною, бо в своїм клубі має їх велике число й вони відзначаються великою карністю та солідною товариською працею.

7.— Говорили ми ще багато з другими представницями. Всі вони вислухали нас дуже уважно й спочутливо та всі признавали, що Міжнародна Жіноча Рада несправедливо виключила українок з членства. Казали, що це сталося під натиском Польщі, проте всі як одна обіцяли підтримати справу поновного прийняття українок в члени Міжнародної Жіночої Ради.

8.— Коли всю справу обговорено з делегатками всіх держав, тоді п. Мензіс вручила свою статтю про українську справу Комітетові "Мир і Свободи" (Роз'єму), а

Анна Йонкер з голландською делегаткою

саме його голові, п. Дж. Кадбурі з Англії. Вона прочитавши її заявила свою готовість підтримки, а рівночасно просила, щоб дати їй ще більше інформацій, які вона пропонує на засіданні підєкзекутиви Міжнародної Жіночої Ради в Лондоні, в місяці лютім 1931 р.

9.— Крім цього п. Мензіс справу прийняття українок до МЖР порушувала на засіданні екзекутиви конгресу, бо вона була членкою екзекутиви та мала можливість це зробити. Там порушила вона і справу резолюцій висланих із двох українських протестаційних жіночих віч. За її старанням рішено:

а.)— поновно обговорити в Лондоні справу членства українок та назначено для цього окрему комісію,

б.)— вислати письмо до Ліги Націй з домаганням, щоб Ліга Націй подала своє становище до резолюцій з українських жіночих протестаційних віч.

З перебігу Конгресу

В конгресі взяли участь делегатки з 43 держав в числі 800. Всі після приїзду до Відня замешкали в готелі, де їх зареєстровано. Наради конгресу відбувалися в палаті Марії Тереси, рано й пополудні та тривали від 26 травня до 7 червня. Під час конгресових нарад делегаток кожної держави розміщено окремими групами, при яких на таблицях була назва їх держави.

...Щовечора австрійське правительство вішало всіх делегаток багатими прийняттями, завжди в тишому будинку, щоб познайомити їх з культурними здобутками австрійців... Одне з головних прийнять влаштував мейор Відня...

На тих прийняттях я мала нагоду бути разом з усіми делегатками... Пані Вилсон, як голова Канадійської Національної Жіночої Ради представляла мене разом зі своїми делегатками Канади і завжди як українську репрезентантку з Канади... Не до смаку це було польський представниця Шебекі та вона одна зпоміж усіх зависно приглядалась мені та прислухалась, коли я передала привіт Конгресові від українок Канади, на що лейді Абердін дуже ввічливо мені відповіла, що цей привіт для неї дуже цінний та милий...

...Після скінчення конгресу ми попрощалися з п. Мензіс, бо вона поїхала до Женєви в справі резолюцій українських віч...

Слід зазначити, що конгресом заінтересувалися й прибули на нього полк. Е. Коновалець і В. Кисілевський, син сенаторки. На працання для нас усіх чільне громадянство Відня влаштувало спільну пращальну вечерю, на яку запрошено було ли-

А. Йонкер, С. Русова, М. Рудницька у Відні

товських делегаток. Тут мали ми добру нагоду обмінятися думками, зняли кілька спільних світлин і після короткого, але щиро українського прийому, я попрощалася з усіма мені дорогими знайомими та удалася з п. Рудницькою до Львова. Перед від'їздом українське студентство дало мені ще багато підручників на різних мовах та мапок, де зазначено, скільки то земель українцям забрали вороги. Їх всіла я ще роздати поміж делегаток.

На прощанні з чільним українським громадянством Відня, всі висказували свою радість, що нам удалося під час конгресу провести широку пропаганду та з'єднати для української справи багато прихильниць серед делегаток з різних держав, бо вони як не тепер, то в майбутньому зможуть стати нам у пригоді...

Цей обширний звіт Анни Йонкер про віденський конгрес, хоч і однобічний, є унікальний. Українська преса в загальному звідомленні подавала головні точки програми, а про спроби відновлення членства українок у М.Ж.Р. писала:

Ізабеля Абердін

няти знову українок до М.Ж.Р. Цей меморіал наші заступниці роздали всім членам управи М.Ж.Р. та головам національних товариств, об'єднаних в цім Союзі..." (Жіноча Доля, 6 липня 1930).

...У Відні не було офіційних українських делегаток... Всі три згадані пані використали свою присутність на віденському конгресі для інформації чужинок про українську справу та робили заходи в напрямі привернення українкам їх прав членства в М.Ж.Р. та вручили президентці леді Абердін в імені своїх організацій (цебто "Союзу Українок" і "Української Жіночої Ради") меморіал з домаганням прий-

Доповненням до звіту Анни Йонкер є згадка про З'їзд в тому самому часі в Відні екзекутиви "Міжнародного Союзу для політичних прав і громадської праці жінок", у якому активну участь взяла Мілена Рудницька своїм кількаразовим виступом у нарадах. Зате українська преса промовчала про демарші Дж. Мензіс.

Там в Україні

Після конгресу в дальшій програмі були для делегаток такі принади, як світової слави Оберамергав у мальовничій Баварії, а дальше — Італія. Білети й інші видатки були вже наперед заплачені.

А тут — "весна, Шенбрун і липові алеї"..., пишні прийняття, подавання руки президентові австрійської республіки, міністрам, посадникові Відня і другим достойникам — увесь цей блискучий "великий світ" не полонює Анни Йонкер. На самий звук української мови зустрілих земляків танув чар віденських парків і палат, німіли захилювані чудеса італійської краси. Ніщо не могло притягнути візії рідного краю, куди увесь час линули її думки.

Замість туристичних приємностей, люксових готелів, розкішних прогульок, розбавленого довілля, Анна Йонкер вибрала поїздку до Львова, куди негайно після віденських виступів поверталася посолка Мілена Рудницька. У її спогаді про Анну Йонкер з того часу читається:

"...Коли вона зустріла мене в Відні та, як признавала-ся — відчула в моїх словах подих рідної землі й спогади власного дитинства, вона не могла довше опертися спокусі. Вона забула про обіцянку чоловікові... охоче покинула всі атракції, що дожидали її в дальшій дорозі, та разом зо мною поїхала до Львова..."

Я бачу її передо мною, якби це було сьогодні. На перший погляд було неможливо пізнати молоду українку з Калуша у постаті англійської "леді". Одягнута з люксовою елегантністю вона поводитися як справжня велика дама. Вся її поява робила враження, що вона вірний тип англійської жінки: ясне волосся, струнка постать, гарна будова,

гармонійні рухи, флегматичний темперамент. Але це була тільки зовнішня поволока її типічної англійськості. Під нею таївся найправдивіший український дух. Вже з першого слова розмови з нею можна було дивуватися й водночас подивляти, як ця українська жінка, що дитиною вимандрувала в незнаний світ, що знайшлася в чужому докільлі для себе, одружена з чужинцем, що перевищав її освітою й суспільним становищем, яка прожила 30 років у чужій їй країні — все таки залишилася вірна собі й своєму народові та нічого не забула з днів свого дитинства.

Вона мала дуже мило, ніжну вдачу і природний гумор, з яким вона розповідала мені події свого життя. Але те, що найсильніше промінювало з неї, те, що яскраво кидалося в очі — це був її просто фанатичний патріотизм, її гаряче прив'язання до рідної землі, до національних традицій і звичаїв та її непереможна й пристрасна ненависть до ворогів її батьківщини. А втім навряд, чи міг би хто про те підозрівати цю лагідну й благородну жінку. У кожному її слові відчувалося, що там у Канаді її мучила ностальгія — туга за рідним краєм, до тої міри, що ні шляхетний муж, ні улюблені діти, ні добробут не були в силі цю ностальгію перемогти...” (З рукопису в англійській мові “Вона осталася собі вірна — спогад про Анну Йонкер”, 1936 р.).

Український Львів у 1930 році, такий гарячий і розтерзаний! Бурхлива й нервова, таємниче - сувора й хвилююче - напружена була тодішня атмосфера галицької столиці. Революційне кипіння законспірованого підпілля проявлялося в безпереривних актах “Української Військової Організації”, що їй маніфестувала свої симпатії вся очайдушно - непокірна українська молодь. Масові арешти й судові розправи проти членів У.В.О. тільки посилювали динаміку тогочасних подій і переживань. А впарі з тим зростало помітно все українське національне життя, культурно - творче й економічне...

П'ять днів перебула Анна Йонкер у Львові, заки від'їхала до рідного Калуша з наміром остатися там тиждень. А тимчасом реченець продовжився на три місяці. Даремно взивали її до повороту листи й телеграми мужа, д-ра

Генрі Йонкера, затривоженого станом її крихкого здоров'я.

Можливо, вплинуло тут передчуття безповоротної втрати, розстання назавжди, що Анна Йонкер так жадібно й ненаситно продовжувала своє перебування. Це були гострі хвилини, коли вона востаннє впивалася повітрям свого краю і, може, були ще щасливіші, глибоко пережиті дні її життя, що проминало далеко від тих так безтямно дорогих місць.

Побоювання д-ра Йонкера виявилися оправдані. Анна Йонкер після приїзду до Львова мусіла лікуватися. Відомий д-р Іван Куровець, лікар її дитинства мав її безмежне довір'я. До нього пішла вона в товаристві Мілени Рудницької, в якій домі проживала у Львові до свого від'їзду до Канади. На прощальну вечер'ю Анна Йонкер не бажала іншого "меню" як затирки на молоці, бо, як завжди, в Канаді не знають її добре приготувати. Є ще одна деталь в згаданому спогаді про Анну Йонкер Мілени Рудницької:

"...Вона забрала з собою великий кошик — звичайний кошик, плетений з лозини, з яким селянки ходили на ярмарок; в ньому поміж сіном були зложені слоїки конфітур із малин та пляшки малинового соку. "В Канаді нема малин — говорила вона — вони там будуть пахнути навіть у зимі як українське літо". Поміж люксовими подорожними чемоданами — кошик повний сіна й законсервованих малин..."

Після повороту до Канади Анна Йонкер утривалила в пресі —

Враження з Рідного Краю.

Мій приїзд припав на день Зелених Свят. Місто було обм'ясне і кожний обм'ясний дім був для мене свідком, що в нім живуть українці.

Зараз після прибуття до Львова п. Мілена Рудницька запросила мене на засідання "Союзу Українок", на котре приїхала п. Олена Кисілевська. І я мала нагоду на рідній землі ще раз побачити та поговорити із рухливою нашою сенаторкою. Будучи на засіданню мала я нагоду почути із звіту багато

про віддану працю Союзу Українок над освідомленням і організацією українського жіноцтва.

Також дали мені можливість бути на процесі обвинуваченої нашої молоді в справі "Східніх Торгів". Чула я на власні вуха, як в часі зізнань польська поліція катувала наших героїв. Прислухувалася я, як героїчно боронив себе цвіт нашої молоді та як щиро, як ревно боронили їх українські адвокати. Будучи свідком того я з хвилювання не могла стримати сліз, а душа моя вірила твердо, що ще воскресне Україна, коли має такі героїські діти.

Побувши в Галичині 1921 року я могла порівняти її з теперішністю і спостерегла велику зміну. Коли Польща в перших роках окупації Галичини була певна себе й відважна, то тепер там панує великий сумнів і навіть страх. Всюди багато війська, а що крок то поліцей. Розвій українського життя пливе гарним руслом. Пожимо того, що українське населення прибите злиднями, і бовіість віє звідусіль і довкруги, українцеві дуже трудно дістати якенебудь заняття. Українське населення насичене страшною ненавистю до Польщі за її несправедливість і жорстокість. Всі ждуть нагоди відплатитися за свої кривди. Треба там тільки іскри, а повстане скоро великий пожеж. . .

В городі Льва була тиждень. Через увесь час мого перебування п. Рудницька товаришила мені, водила мене по всіх усядах і запізнавала з розквітом українського життя.

Після тижневого побуту у Львові попрощалася я з п. Рудницькою, бо вона виїхала до Лондону на парламентарний з'їзд, а я удалася до родинного містечка Калуша, якого я з початку прямо не пізнала. Збудовано там гарний Народний Дім, Рідну Школу, Захоронку. . . При зустрічі з рідними й знайомими я запримітила в них великий зріст національної свідомости.

В родиннім містечку серед своїх рідних, знайомих і сусідів — проминули мені мило та весело три місяці. За весь час мого побуту пригадувалися мені ті любі, дорогі й безжурні дні мого дитинства. Відвідувала я копальні соли і з жалем приглядалася, як польські зайди господарують на наших землях та реють дорогоцінні плоди української землі і вивозять їх сотками вагонів на світовий ринок, а за одержані за них гро-

ші удержують катів для українського народу. Аж серце боліло приглядатися, як в копальнях соли розпаношилися найздики деє аж з-під Познаня або з Конґресівки, тоді, як відправлених українських старців сотками примирає в нужді. Прилядаючись тому всьому я ставила питання: Де правда? Коли прийде час справедливості?

З болем серця над долею моїх братів і сестер, з тугою покидала я свої рідні сторони. А від'їжджаючи я гаряче бажала, щоб довелося мені їх ще побачити, але вже вільних і бадьорих у власній, вільній Українській Державі.”¹²⁾

Шляхом і зброєю політики

Ці звідомлення скупі і конвенціонально зладжені для преси навіть у малій мірі не могли передати того хвилювання, що його переживала Анна Йонкер в рідному краю. Після повороту до Вінніпегу її розповіді в колі друзів і знайомих були сповнені глибоким захопленням, особливо на адресу українських жінок, що їх вона в своїй подорожі зустрічала:

“Старокраєві жінки здобудуть нам Україну!” Її однаково одушевляли імпазантні успіхи діячок на парляментарних аренах як і молоді студентки з виявами волевого гарту й характерности — на лавах підсудних, обвинувачених за революційну діяльність і приналежність до “Української Військової Організації”: Стефа Шушкевич, у якої руках поет Олесь Бабій бачив квіти — не бомби на “Східні Торги” і Марія Кліш, що не зрадила друзів . . .

Проте цей ентузіазм краще ніж слова відзеркалювала її робота. З приїздом Анни Йонкер позначився оживлений рух у новому сезоні діяльності “Канадійсько - Українсь-

¹²⁾ “Канадійський Фармер” 4 і 11 лютого, 1931 р.” Мої враження з подорожі до Галичини і з побуту на міжнароднім конґресі у Відні”. У перших розділах Анна Йонкер згадує про підготову до виїзду, клопотання Дж. Мензіс перед урядовими чинниками в Оттаві, дальше описує подорож на кораблі, відвідини Англії, Бельгії, Угорщини. . . В наведених текстах переведено деякі стилістичні й правописні зміни. (Гл. від стор. 71).

кого Жіноцтва". А в тім його голова і в часі своєї подорожі не забувала про свою організацію та її членки одержували від неї листи з дороги про віденський конгрес, акцію Дж. Мензіс і другі справи, що могли їх цікавити.

Після літньої перерви "Канадійсько - Українське Жіноцтво" під проводом Анни Йонкер скликало дня 21 листопада представниць жіночих організацій у Вінніпегу на нараду. Її ціль з'ясувала ініціаторка на вступі, як занотовано в протокольній книзі: "... ухвалити потребу скликання Жіночого Протестаційного Віча проти польського терору над українським народом, а другою ціллю наших нинішніх сходин — сказала пані Йонкер — є потреба застановитися нам українкам над сим, яке ми маємо зайняти становище відносно помочі нашої батьківщині та поневолених наших українських дітей в Галичній..." Даліше протокол подає, що Анна Йонкер покликала до слова запрошеного для доповіді представника "Української Стрілецької Громади", П. Шульгу, "щоб він як член організації, яка має найближчий зв'язок із Старим Краєм і котра найкраще поінформована про всякі відносини в краю — представив нам, яке становище повинні зайняти українці на еміграції супроти визволення нашої Батьківщини." Короткий звіт цієї доповіді так запротоколовано:

П. Павло Шульга дуже ясно представив на підставі різних пережитих українським народом фактів, що українському народові не надіятись на поміч від нікого, бо український нарід дуже добре переконався, що лише боротьба за його права на власне національне життя, лише боротьба збудує Українську Державу. Тому — сказав він — коли ми хочемо держави, мусимо всіми силами підпомагати Українську Військову Організацію, яка поставила собі за мету боротьбою прогнати ворога з наших земель і боротьбою здобути державу. Доповідь п. Шульги жіноцтво прийняло тривалими оплесками, чим потвердило свою згоду з висновками його реферату".

Всі привявні жінки (за протоколом у числі 26) одногласно заявили за скликанням жіночого протестаційного віча. Намічено промовців, ухвалено видрукувати відповідні летючки та подати оголошення до преси, підшукати залю і т. п.

Але на наступних сходинах у цій справі вже не всі з'явилися, хоч у пресі було подане звернення "До жіночих Товариств":

...просимо всі українські організації, так світські як і церковні, вислати своїх представниць на засідання Жіночого Протестаційного Комітету, яке відбудеться в четвер 27 листопада в годині 8-й вечером у домівці Української Стрілецької Громади, 382 Селкирк Евню. Жіночий Комітет Віча.

Протокол відмічує прибуття таких осіб: від Т-ва Читальні Просвіти — М. Сас, Цьвях; від Т-ва Інституту Просвіти — Дершко; від Т-ва ім. Ольги Басараб при Рідній Школі ім. М. Шашкевича — Кузенко, Романів; від Т-ва "Надія" — Кушнір, Войтович. Не дивлячись на відступ других організацій Анна Йонкер повідомила про всі дотеперішні заходи в справі віча, а вході нарад вирішено, щоб усю збірку грошей на вічу переслати на потреби Української Військової Організації.

Про залю подбала сама Анна Йонкер, якій не відмовив Інститут Просвіти й відступив залю даром. По всіх районах міста роздавано летючки, вислано прохання до всіх українських парафій, щоб у церквах оголошено віче. Мала це бути імпозантна політична маніфестація.

І справді, Канадійський Фармер з 3 грудня 1930 р. на першій сторінці вгорі так передає цю подію:

Жіноче Протестаційне Віче у Вінніпегу.

Замість на протести зібрано сто долярів для УВО.

Заходом Канадійсько - Українського Жіноцтва відбулося дня 30 листопада в Інституті Просвіта в Вінніпегу, Жіноче Масове Протестаційне Віче проти знущань Ляхо - варварів над українським населенням у Галичині. Велика заля Інституту була виповнена українським жіноцвом по береги. На тисячу місць не було ні одного порожнього. Можна зовсім широ сказати, що подібного віча українського жіноцтва не було ще досі ні в Вінніпегу, ні на цілій вільній землі Канади... Все свідоме жіноцтво Вінніпегу й околиці зійшлося щоб спільно порадитися, яку акцію підняти в обороні катованого й тортурованого українського народу на його рідній землі. І вважали, щоб замість видавати гроші на протестаційні заяви - телеграми до Ліги Націй та до різних урядів,—

вислати їх до “Української Військової Організації” на закуп зброї й амуніції проти Ляхів. На вічу зібрано було около сто долярів, що — на теперішні тяжкі часи — представляє поважну суму грошей...

Вічем проводила Анна Йонкер, якої вступну промову подало обширне повідомлення з віча в Канадійському Фармері з 17 грудня:

...Провідниця віча, пані д-рова Анна Йонкер відкриваючи віче привітала всіх присутніх українським привітом, та в імені комітету висказала радість словами:

Я радію, що клыч наш “Батьківщина в тривозі” зворушив ваші українські серця і ви прибули так громадно, щоб піднести свій голосний протест проти ляхських катів, які ще тепер знуцаються безнастанно над українським народом, а зокрема над українським жіноцвом.

Вправді українських віч відбулося вже багато в Канаді й Америці, післано вже багато протестів до великих державних мужів, але не запротестувала ще українська жінка і не вислала ще своєї скарги, не вислала ще свого протесту в обороні своїх сестер до жіноцтва світа.

Власне зібралось сьогодні українське жіноцтво, щоб це сповнити, щоб вислати свою скаргу, своє обурення, свій протест до жіноцтва цілого цивілізованого світу, щоб воно в ім'я оборони прав жінки, в ім'я гуманности — спитало тих великих державних мужів, що так легкодушно, бо одним почерком пера віддали нас під опіку Польщі — чи на те, щоб вона дала нам життя вільного розвою людської культури, чи на те, щоб у двадцятім столітті катували польські зайди невинне українське населення до крови і чи на се, щоб польська армія безчестила безборонне українське жіноцтво?

Щоб голос нашого протесту відбився в кругах других народів, в тій цілі Канадійсько - Українське Жіноцтво, яке має дружність з нами, запросило на сьогоднішнє віче двох визначних представниць англійських жіночих товариств, а саме паню Мензіс, голову всіх злучених англійомовних жіночих товариств та паню Дик, голову всіх злучених англійомовних сусільних товариств. Хай вони вислухають наші наболілі душі і дадуть знати про звірства Польщі ріжним жіночим колам. Хай вплинуть вони тим самим на жіноцтво так, щоб воно в ім'я гуманности, в ім'я права й поваги жінки стало в обороні українського покривдженого народу...

Першою бесідницею, яку покликала до слова Анна Йонкер, була Марія Дима. Згадане звітження про її виступ писало, що вона “представила в своїй промові на основі друкованих в наших часописах вісток та приватних листів, дійсний образ ляцького варварства в Галичині над українцями, а закінчуючи свою промову сказала, що ще прийде час, коли й ми будемо мати свою державу, але маючи її не будемо знущатися над поляками так, як вони знущаються тепер над нами. І світ тоді почує і побачить та порівняє сам культуру нашу з польською.”

Марія Дима

А в іншому місці подано, що промова ця — “привела женщин до плачу...”

Дальшими бесідниками були: д-р Іван Гуляй, голова “Української Стрілецької Громади”, Дж. Мензіс, Дик, Стефанія Дершко, Анна Пруська, Е. Ситник... Про них читається в газетному звітженні:

Д-р І. Гуляй у своїй короткій але річевій промові змалював боротьбу українців з ворогами від найдавніших часів до тепер підчеркуючи, що теперішні знущання поляків над українцями є соромом не тільки польського народу, але ганьбою двадцятого століття. Він сказав, що у поляків живе від віків варварський дух, а теперішні їх погроми відбирають їм право називатися культурним народом. Свою промову закінчив д-р Гуляй зазивом “Сповніть свій обов’язок національний, а плач і стогін наших Сестер і Братів на їх рідній землі устане.

По сім виголосила незвичайно інтересну промову пані Мензіс: “... Ліга Націй, — казала вона, — мусить виконати свій обов’язок і зобов’язання супроти національних меншин, вона мусить направити положення українців, до якого до-

пустила... Бесіду закінчила пані Мензіс словами: "Свої протести піддержіть ділом".¹⁴⁾

Другою англійською бесідницею була пані Дик, голова "Гом Велфер Ассосіейшен" у Вінніпегу. Вона між іншим сказала, що канадійські українці повинні засипувати послів в Оттаві протестами проти польських знущань над українцями в Галичині: "Помагати українцям на їх рідній землі, — казала пані Дик, — мусимо через Оттаву, через Лігу Націй".

Після промов представниць англійськомовних централ виступила Анна Пруська, що від років друкувала в канадській пресі свої статті й вірші, а теж відзначалася да-

¹⁴⁾ Повний текст промови Дж. Мензіс надрукував "Канадійський Фармер" у числі з 21 січня 1931 р. Коштом Анни Йонкер видано окрему відбитку на 8 сторінок п.лн. "Виступ пані Мензіс в українській справі", разом із світлиною групи делегаток на міжнародньому жіночому Конгресі в Відні. Передруковуємо кінцеві уступи цієї вічевої промови:

"Присутність українських жінок у Відні, таких як пані посолка М. Рудницька з Польщі, пані С. Русова, професорка університету в Празі, і пані А. Йонкер з Вінніпегу, помогла багато. Кожний відчував, що заподіяно велику несправедливість українським жінкам, коли їм відібрано можливість належати до Міжнародньої Жіночої Ради. Коли Україна втратила свою незалежність, Українська Національна Жіноча Рада була приневолена вийти з Міжнародньої Жіночої Ради, а сталося так під напором Польщі. Однак справу їх поновного вступу до Ради обговорювано і назначено комісію, яка має зайнятися сею справою, та маємо надію, що жінки України, як також жінки інших поневолених країв будуть могли знова бути прийнятими до Міжнародньої Жіночої Ради.

В Женеві я говорила з різними впливовими членами секретаріату Ліги Націй, як д-р Ріддел з Канади, панною Мек Гені і другими. Всі вони були вдоволені, що ся справа поступає вперед і з натиском радили, щоб вплинути на канадійське правительство, щоб воно поробило негайні заходи. Я вірю, що коли Ви доручите спільний, зрозумілий протест, то в сей спосіб багато зможете досягнути. Я також вірю, що у Відні досягнуто більше, ніж можна було очікувати."

В Канаді є досить українців, що мають великий вплив на правительство. Українці мусять постаратися про те, щоб там числилися з їх голосом. Засипте ваших послів до парламенту листами, з домаганнями негайних кроків у сій справі. Вишліть делегацію, яка говорила би з прем'єром міністрів і сер Робертом Борденом. Піддержіть Ваш протест також ділом. (З книгозбірні Андрія Господина в Вінніпегу).

Анна Пруска

ром красномовства. Вона закликала українське жіноцтво брати приклад від других народів, що мають патріотичних жінок: "... ці народи, які після світової війни здобули волю, завдячують це в першій мірі своїм жінкам, бо вони так виховали своїх дітей, що зуміли здобути для свого народа державу... Українки! Знущання ляха над нашим народом повинно навчити нас, як маємо виховати своїх дітей, щоб ці зуміли відплатити за всі кривди українського народу..."

Про заклик до збірки Євгенії Ситник у звідомленні для преси читається:

"Дорогі Українки - Українці! — закликала бесідниця,— Не просимо Вас жертви на протестаційні телеграми, бо свої протести вишлемо рекомандованими листами. Не просимо вас жертв на покриття коштів віча, бо їх покрили представниці кожного товариства. Ми, українки, бачимо, що волю здобудемо лише боротьбою — тому просимо вас зложити щирі жертви на Українську Військову Організацію, на тих вірних синів України, які стоять на сторожі прав українського народу, і як почують, що ми свій протест віддаємо в їхні руки, то вони запротестують так, що за українські кривди заплатять ляхам помстою." Присутні з одушевленням прийняли постанову жіноцтва та дали свою згоду на це, щоб свій протест віддати Українській Військовій Організації... Радо і щедро зложили \$120 на УВО. Та поважна сума грошей, зібрана в часі теперішнього великого безробіття свідчить, що український нарід у Канаді бажає від серця вирятувати катованих ляхами Братів і Сестер на їх споконвічно українській землі..."

На іншому місці подано "спис жертводавців":

Д-р Г. Йонкер \$25.00; д-р І. Гуляй, С. Сеніцький по \$ 5.00; Н. Н., М. Будка по \$2.00; М. Вовк \$1.50; по \$1.00: Н. Голубіцький, І. Джек, С. Мурій, Д. Грамляк, Т. П. Холод-

нюк, Смоляк, Анна Музика, Г. Мальшка, Геник, Т. Кімай, Н. Цимбала, Д. Сокаль, Д. Копець, П. Бартошек, Анна Пруська, С. Панас, І. Опиrowsький, В. Чорненський, Д. Костинюк, М. Білінська, А. Буряник, Марія і П. Крук, Р. Завідовський; Макар \$0.60; по \$0.50: М. Джек, Параскевія Янчин, М. К., П. Матвійчина, П. Н. Маліцька, Н. Мота, Г. Попик, Р. Калинюк, Н. Вовк, О. Рубич, Д. Микитюк, М. Рожицький, А. Сталовецький, Марія Закопець, М. Євчук, Н. Панчишин, П. Рудачек, М. Кізлик, А. Польник, Т. Басістий, Й. Чипудра, Варвара Ліпбока, Ю. Дудчак, Й. Малишка, М. Юрашко, Вергун, Т. Ясенецький; Гаврисишин, Т. Білий і П. Волошин по \$0.35; по \$0.25: О. Скалай, С. Преведа, Анна Гарах, Е. Кардаш, А. М., Сидорчук, Н. Б., Ліна Калинюк, Базюк, С. Кокоцький, Т. Карпинець, Н. Найков, А. Чайковська, І. Кучер, П. Гроцький, А. Божкевич, С. Мамчур, І. Закопець, Т. Пліцький, пані Семираз, Рибчук, М. Савула, А. Садовська, П. Петрик, А. Мазеля, М. Дюк, Г. Бідочко, Е. Бідочка, Н. Мамчур, М. Швець, А. Кубала, Марія Гладка, Н. Стробус, А. Калинчук, К. Циганчук, Параска Сумка, Й. Гайський, Федорович, Й. Бриндзій, К. Протасевич, К. Марюк, С. Міллер, С. Ванчук, П. Шалай, М. Кмет, М. Брендзій, А. Коман, П. Моргун, В. Заревич, Н. Діляй, Жук та 25 інших осіб із меншими датами.

Про промову Стефанії Дершко, яка говорила по-англійському з уваги на учасниць англомовиних організацій, що не розуміли української мови, тодішня преса звітувала:

“... в своїй короткій, але чуттєвій промові до молодіжи дійсно зворушила роджену в Канаді українську молодь. Сказала молоденька бесідниця: “я хоч молода ще, роджена в Канаді і не мала можности бачити цієї гарної країни моїх родичів, однак чую я багато від них, — а також і читаю немало про гарну природу України, про її багатства та славу її минувшину. Мені великий жаль нещасних українських людей, що вони, хоч мають таку багату й простору землю, таку славу минувшину, а доля їм судилась попасти в неволю такого безсовісного ворога, який гірше хижого звір'я знущається над ними й кривдить їх. Все з України приходить до нас українців у Канаді їхній плач і стогін, а останні знущання Польщі над українцями переходять усі людські поняття. Биття до крови невинних людей, палення й нищення

українського майна, нівечення українських культурних здобутків, нелюдські знущання над нашим народом — повинні звернути твої, українська молоде, почування — в сторону країни наших батьків, в сторону рідного краю. Українська молоде! Читай більше і дізнавайся про те, що українське! Заінтересуймося більше нашою нацією, а побачимо, що наш нарід має не меншу культуру, не менше славу минувшину ніж другі народи. Вчімся та дебатуймо по наших молодечих кружках про Україну! І інтересуймося нею, бо ж ми є діти цієї нації. Перед чужинцями відкриваймо українські кривди. Чим тільки можемо, помагаймо їм поневоленим. А коли так будемо поступати, то сповнимо свій обов'язок супроти своєї нації, та поможемо їй визволитись з того дна неволі...”

Після довгих промов наступили короткі протести, які вносили відпоручниці вінніпезьких українських жіночих організацій: Тетяна Шкреметка і Емілія Гикава від Жіночого Т-ва ім. Лесі Українки при Українському Народному Домі, Чорненька і Дершко від Жіночого Т-ва ім. Княгині Ольги при Інституті Просвіти, Шах і Цвях від Жіночого Т-ва при Читальні Просвіти, Кузенко і Романів від Т-ва ім. Ольги Басараб при Рідній Школі ім. М. Шашкевича, Івасюк, Равлик і Чернописка від Жіночого Т-ва при українській православної церкві св. Михаїла, Рута від Жіночого Т-ва при Запомоговім Т-ві Івана Милостивого, від Жіночого Т-ва при Т-ві “Кобзар”, Кушнір і Савчук від Жіночого Т-ва “Надія”, Ситник від Канадійсько - Українського Жіноцтва.

Тетяна Шкреметка

Наприкінці віча подано до відома, що його резолюції, так само як резолюції двох попередніх жіночих протестацийних віч будуть поміщені в річній книзі канадійської На-

ціональної Жіночої Ради. Книга ця видається на кількох мовах і її читає провідний актив жіноцтва цілого світу.

Дослівний текст резолюцій як і обширне звідомлення з віча надруковано на жіночій сторінці “Канадійського Фармера” (з 17 грудня 1930).

1. — Польський уряд вислав на українські села й міста полки кінноти та тисячі поліцаїв, які замість стати в обороні ладу й порядку допускаються нечуваних, хиба в середновічу практикованих насильств, які вони примінюють до українського мирного населення:
 - а.)— публично побивають мирне українське населення, жінок, дітей, старців — в багатьох случаях спричинюючи аж безпосередню смерть.
 - б.)— Насилують жінок та дівчат. Б'ють вагітних жінок.
 - в.)— Нищать приватну власність українського населення, палячи їх доми й будинки, поливають нафтою й гноївкою средства поживи, як муку, збіжжя та друге, ломлять хатню обстановку і господарські знаряддя, дуть білля й одержу.
 - г.)— Забирають в українського населення худобу й збіжжя без заплати, а українське населення замикають до військових арештів, де держать їх ранених від побоїв відмовляючи їм всякої лікарської помочи.
 - г.)— Нищать українські торговельні й господарські підприємства по селах та містах, будьто висаджуючи їх динамітом, будьто поливають товар нафтою та роблять його не до вжитку.
 - д.)— Руйнують власність українських культурних установ, як бібліотеки, обстанову читалень й українських шкіл, музичні інструменти товариств, сценічне приладдя українських театральних дружин.
2. — Польський уряд розв'язує українські школи та українські культурні й руханкові товариства.
3. — Подібне нищення української культури й господарства на тих землях у меншому розмірі переводив польський уряд за весь час окуповання цих земель, а в місяці вересні перемінив цю свою політику у фактичний розбій і грабїж. Щоб це безправство оправдати польська преса й офіційні чинники ширять за кордоном злобно видумані неправдиві вістки, що причиною погромів у Галичині є вплив і пропаганда большевицьких агентів.
4. — Українські землі, на яких це безправство діється, були прилуче-

ні до Польщі актом з дня 14 березня 1923 року проти волі українського населення, яке творить 80% всіх мешканців тої країни, а яке загально під Польщею начислює 7 мільйонів душ.

5. — Згаданим актом зобов'язали Західні держави Польщу дати автономію українському населенню і створити український університет та забезпечити йому право культурного й господарського розвитку.
6. — Тих зобов'язань польський уряд не лише ніколи не виконав, але, що більше, повів терор і нагінку на українські культурні й економічні установи.
7. — Польський уряд під терором примушує українське населення підписувати, що воно бажає собі остати під Польщею. Українське населення має замкнені уста і не може піднести своїх зажалень до Ліги Націй.

На основі вище наведених фактів, зібрані на цім вічу українські жінки, громадянки Канади, вносимо свою скаргу до Жіночої Ліги Мира й Свободи та просимо в ім'я справедливости й гуманности стати в обороні поневоленого українського народу, а зокрема в обороні поваги жіноцтва, яку нарушує безчесним прилюдним насилуванням українських жінок армія озвірілих польських вояків.

Просимо Вас як Українки, а домагаємося зокрема як громадянки Канади, вплинути своїм значним впливом на представника Канади, щоб в Лізі Націй представив тортури Українського народу під Польщею та постарався, щоб уже раз ті держави, які віддали нас під окупацію Польщі, вислухали тисячні скарги українського народу, не допустили до дальших його мук і вислали міжнародню комісію на українські землі під Польщею в цілі провірення вище наведених фактів.

Також домагаємося, щоб Ліга Націй провіривши кривди українського народу, визволила нас з неволі озвірілої Польщі та признала нам Вільну Самостійну Українську Державу.

Безперечно, сьогодні такі форми стилізації й аргументації нас не вдовольняли б, але не можна відмовити ініціаторкам цього чергового віча на чолі з Анною Йонкер, що вони зробили все, що було для них в тодішніх умовах можливе. Треба навіть подивляти, що з цими невинуватеними ще силами й слабкою міжорганізаційною солідарністю вони спромоглися на повторну поважних розмірів політичну маніфестацію. Що більше, до цього вдалого віча нав'я-

зує початки свого організаційного творення одна з трьох крайових українських жіночих організацій у Канаді: "Організація Українок Канади ім. Ольги Басараб".¹⁵⁾

Відмічував це віче й "Канадійський Українець" на своїй першій стороні з 3 грудня 1930 р. п. н. "Протест Українського Жіноцтва Вінніпегу": "...Віче відбулося під проводом п-ї д-рової А. Йонкерової... Віче робило сильне враження на присутніх завдяки вмілому прововоді та доброму підборові його активних учасників..."

Після протестаційного віча появилася за підписом Анни Йонкер "Відозва до Українського Жіноцтва в Канаді" — від "Товариства Канадійсько - Українського Жіноцтва" з закликом до організування протестаційних віч і збіроч для УВО і потребуєчих в Україні:"...

Жіночі організації, скликайте жіночі протестаційні віча! Спільними силами всіх жіночих організацій кличте як найбільше на ці віча представниць других народів, розкривайте перед ними звірське поступовання ляха з українським жіноцтвом! Дайте знати про його злочини жіноцтву цілого світу!...

...Кожне жіноче товариство нехай хоч раз у місяць зробить якесь підприємство на поміч Рідним. Українки! Нехай кожна з Вас зокрема пішле від себе по своїй можності жертву в своє село, в своє містечко на відновлення Читальні, кооперативи, на поміч потерпілому сусідові...

Українки! Сестри Ваші із-за моря кличуть до Вас: "Протестуйте й широко повідомляйте жіноцтво світа про кривди наші! Поможіть нам вийти з цього лихоліття!..."

Завдяки ініціативі і енергії Анни Йонкер українки Вінніпегу однодушно включилися в політичну акцію всього українського жіноцтва Канади в той час, коли Союз Українок Канади надрукував і розповсюдив по більших містах Канади кількадесят тисяч протестаційних летючок, звернених у англійській мові до всього жіноцтва Канади в справі пацифікації в Галичині, протестуючи водночас

¹⁵⁾ Пор. "На службі рідного народу" — Ювілейний Збірник Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб у 25-річчя від заіснування (1930 - 1955), Вінніпег, стор. 500.

“проти червоного терору в Україні”.¹⁶⁾ А в тім та ж сама солідарність огорнула все патріотичне жіноцтво в ЗДА.. Українські жіночі організації Чикаго, Філядельфії, Нью Йорку, Клівленду і др. влаштовували віча і слали протести до державних чинників. У зв’язку з масовими арештами “Спілки Визволення України” українки в Нью Йорку виступили з транспарентами й летючками у вуличній демонстрації — за що навіть попали були хвилю до в’язниці. У ньюйоркських газетах можна було оглядати молодих, вродливих і елегантних українок, сфільмованих в часі виходу з тюрми за протибольшевицьку демонстрацію...¹⁷⁾ До речі, вся українська еміграція виявила в цій акції однодушність і енергію подавши до Ліги Націй около 700 протестів. І тут важливий вклад внесли жіночі організації. “Міжнародня Жіноча Ліга Мира й Свободи” зробила немало в справі подій у Галичині завдяки починам голови Джейн Адамс. Чи це був виступ голляндської делегатки, пані Бакер у Данцігу, чи енергійні інтервенції секретарки місс Мері Шіпшенкс. Її поїздка в Західню Україну відбилася голосним відгомонам у пресі як і її демарші перед прем’єр міністром Мек Доналдом у Лондоні або виступ на конференції в Женеві, 18 січня 1931.

Редакція “Жіночої Доли” сповіщала про “лист від проф. С. Русової, в якому ВШ. авторка, як учасниця різних нарад і конференцій у Женеві пише:

“Так, я була в Женеві. Були там і Ваші і ще багато українців — справа наша наробила багато шуму.

Дня 20 січня в досить просторому приміщенні “Ліги Мира і Свободи” відома англійка, бувша секретарка Ліги, панна Шіпшенкс знайомила присутніх з тим, що вона бачила в Галичині після пацифікації. Авдиторія добірна, хоча збори були публичні, — все журналісти, члени різних товариств, члени українського клубу в Женеві, секретар Комісії Меншин при Лізі Націй і др. Відчит панни Шіпшенкс зробив величезне враження, хоч вона говорила спокійно, витримано.

¹⁶⁾ Пор. Н. Л. Кокусська “Чверть століття на громадській ниві (Історія Союзу Українок Канади), Вінніпег, 1952.

¹⁷⁾ Ювілейний альманах Української Жіночої Громади в Нью Йорку, Нью Йорк, 1931.

Ще напередодні вона мені сказала: “Після мене ви маєте промовляти”. Але як тільки вона відкрила дискусію, — заговорив один поляк. Він виправдував варшавський уряд: накопичилось, бачите, багато непорозумінь між польською владою і українським населенням, треба було якось одразу привести до порядку. Звісно, уряд не приказував робити насильств, але військові люди, ви самі розумієте, нестримані! Уряд польський старається забезпечити культурний розвиток усіх народностей. Автономія? Чи багато урядів давало автономію своїм меншинам? Чехія ще не дала автономії Підкарпаттю. Українці вороже ставляться до нас — чимало рушниць знайдено в населення...

Після цього говорила я. Цифрами доказала, як польська влада сприяє розвитку нашого народу; скільки було шкіл за колишні часи, а скільки їх є тепер; яка Галичина була давніше, а яка стала тепер; який це працездатний нарід, як уміє організуватися, як село розвинулося і як цей нарід заслуговує на самоуправу; додала, що він ніколи не зречеться боротьби за свободу й незалежність.

Після того говорили ще наші українці; говорила якась офіційна людина, що меншостеве питання є не лише в Польщі, що треба встановити якісь мирні відносини, знайти якийсь “модус вівенді” — легко йому казати... Наприкінці говорила по німецьки п. Р.

Взагалі атмосфера в Женеві і в самій Раді Ліги була для нас повна симпатії. Але поляки, як хитрі політики се зрозуміли, не дали відповіді і нашу справу відложили на місяць травень, то атмосфера може й прохолонуту.

В кулюарах Палати Націй шумно, людно. Двісті журналістів ведуть свою акцію. Чимало українців нав'язують стосунки, завойовують європейську opiniю.

Секретар Гендерсон мені сказав:

— Пані, всі симпатії по вашім боці.

Чи вірити, чи ні?!

Польський представник теж завойовує симпатії Ради Ліги: йде на уступки з Курціюсом, підписує договори з Гагою, які Польща цілими роками відволікала і т. п.

Стільки ВШ. Авторка. З часописів знаємо, що гарну промову сказала в німецькій мові посолка Мілена Рудницька, подаючи зміст петиції української парламентарної репре-

Софія Русова

зентації до Ради Ліги Націй, підписаної, як відомо, 17 послами й сенаторами.

В усій цій справі ядро кидається в вічі одне явище: жінка, міс Шіпшенкс закрує ширшу акцію, жінки: п. проф. Русова, посолка М. Рудницька виступають перед усім світом в обороні українського народу і гідно сповняють це завдання. Жінки українські на еміграції (Америка, Канада, Чехи і т. д.) розвивають акнайбільшу протестаційну акцію..." (Канадійський Фармер, "Українська справа в Женеві", 17 квітня, 1931).

Писав також про те з Женеви Евген Онацький:

"...Місс Шіпшенкс у гарній промові, виголошеній по-французьки, хоч із сильним англійським наголосом, висказала присутнім свої враження з подорожі. Вона зазначила, що речі, які вона бачила і про які оповідатиме, дуже сумні, бо свідчать про те, скільки ще варварства можна найти в самому центрі Європи... Зазначила, що мала можливість бачити на власні очі покалічених та скатованих лю-

дей... Враження з промови залишилося дуже сильне і щоб зменшити його виступив Смогожевські, кореспондент польських часописів... З відповіддю йому виступила наддніпрянка, пані Софія Русова. Ця старенька бабуся, що, як оповідають, має 75 років, володіє ще надзвичайно ясною думкою та вміє промовляти до сердець слухачів... "Ні! Поки продовжатиметься таке відношення до українського населення з боку польської влади, ніколи не буде миру в цій нещасній частині світу". — говорила пані Русова. На кінець п-ї Шіпшенкс дала слово пос. Мілені Рудницькій... ("Стрілецькі Вісті", Вінніпег, 15 лютого, 1931).

Через Оттаву до Ліги Націй

Коли Анна Йонкер читала ці друковані завдяки її фінансовій допомозі "Стрілецькі Вісті" з відомостями про наслідки протестаційної акції на міжнародних конференціях — вона могла відчувати оправдане вдоволення із-за власної своєї в тому ділі участі. Таку ж саму сатисфакцію міг дати їй прославлений "Український день в домініяльному парламента" в Оттаві — 8 травня 1931, про який тогочасна преса писала, що він "напевно остане в пам'яті канадійських українців і взагалі всіх мешканців Канади, котрим справа світового мира й міжнародної справедливости справді лежить на серці". Того дня самотній українець — посол оттавського парламенту, Михайло Лучкович, здобув прихильність для української справи інших послів так, що після вичерпання приписаного часу 40 минут, йому дозволено дальше промовляти, а після того українська проблема найшла гарячу піддержку цілого ряду дальших промовців, як С. Вудсвордт

Анна Йонкер і посол
Михайло Лучкович

з Вінніпегу, що після знаменитих аргументів і виміни думок із прем'єром Беннетом заявив: "Кожний, що в ближчих зв'язках із українським загалом у Канаді, мусить бути свідомий того, що ця справа є дуже а дуже важливою

для наших горожан - українців. Вона відноситься до добробуту їхніх братів і сестер, які живуть у Європі”.

З апольогією українського народу виступили в парламентарній дебаті: А. Л. Бобієн, М. Н. Кемпбел, Г. Бучер, Дж. Г. Смит, К. Р. Мек Інтош, Арман Ловерн, Ернест Ляпойнт, А. Е. Манн, Дж. Д. Стенлей, Дж. Бері... Прихильно віднісся до справи провідник опозиції, пізніший прем'єр, пос. Мекензі Кінг.

В Протоколах діяльності Т-ва Канадійсько - Українського Жіноцтва під датою зборів з дня 15 травня 1931 занотовано:

“...Предсідателька п-і Йонкер прочитала листа від священика о. Василя Гігейчука, де він заявляє, як п-і Мензіс завзято й енергійно старається в Оттаві, щоб у федеральному парламенті з якнайкращим успіхом обговорено українську справу. При тій нагоді п-і Йонкер вияснила присутнім, що п-і Мензіс виїхала до Оттави в цій справі, щоб з деякими послами її обговорити та щоб вони поперли українську справу; в дальшому повідомила (п-і Йонкер) про зладження двох меморіалів у справі пацифікації, їх відіслано до Оттави, щоб Канада через свого представника вплинула на Лігу Націй в справі українського питання в Галичині. Пояснила (п-і Йонкер), що матеріал був вперше виготовлений “Українською Стрілецькою Громадою”, а коли побачили се “Українські Самостійники” — давай і собі виготовляти такий матеріал, щоб вони були перші. І так в Оттаві знайшлися два меморіали в справі польської пацифікації: один від “Української Стрілецької Громади”, про якого прийняття старалася п-і Мензіс, і другий від “Союзу Українських Самостійників”, про який старалася делегація виїхавши (до Оттави) на чолі з п. Свистуном. “Маю звідомлення, — сказала п-і Йонкер, — що прийнято меморіал “Української Стрілецької Громади” як перший та ліпше аргументований... Що справа пацифікації була порушена в парламенті, треба в першій мірі дякувати п-і Мензіс за її попертя і заінтересовання українською справою...”

Як живо все те мусіло займати Анну Йонкер, якої дім у Вінніпегу був репрезентативною станицею українства!

Адже там заєдно дебатувалися всі можливості піддержки для українських визвольних змагань, всякі спроби виступів перед державними чинниками, виготовлювання й переклади петицій, меморандумів і т. д. В її гостинній хаті збиралися найсвідоміші діячі, гостювали приїзджі українці, перебували видатніші одиниці канадійських урядових кол, парляментарні послы, провінційні й міські достойники, суспільно - громадські діячі. А все те при постійному зв'язку з рідним краєм і його представниками за кордоном.

Під тими широкими перспективами мала по думці Анни Йонкер розвинутися й діяльність "Канадійсько - Українського Жіноцтва". Тому й не дивно, що наприклад, на сходах його 30 січня найбільше часу присвячено обговоренні листа від централі "Союзу Українок" у Львові та розглядові фінансової допомоги для цієї організації на покриття довгу в сумі \$400 за передвиборчу кампанію. Як справу великої ваги рішено нею зацікавити найближчі загальні збори К.У.Ж.

Збори відбулися 6 лютого в домівці Української Стрілецької Громади. "Принести хосен українському народові так у Канаді як і в Україні" — так з'ясовувала Анна Йонкер ввесь зміст і головне завдання своєї діяльності як голови "Канадійсько - Українського Жіноцтва". При обговорюванні плянів праці на майбутнє читається в пресовому звіті, що найважнішою і найжвавішою була дискусія над справою помочі для "Союзу Українок" у Львові:

"...Предсідателька п-і А. Йонкер прочитала лист від посолки М. Рудницької, яка є рівночасно і головою "Союзу Українок" у Львові. В тім листі п-ні М. Рудницька представляє критичне положення "Союзу Українок" у Львові, в яке він попав внаслідок виборчої кампанії й польського терору. "Союз Українок" ніяк не може і не в силі зібрати від убогого населення жертв на покриття тих довгів. Для того п-і М. Рудницька звертається до нашого товариства, щоб воно прийшло зі своєю широкою поміччю і своїми жертвами причинилося бодай в часті до сплачення того довгу.

Після прочитання листа п-і А. Йонкер представила коротко але ясно велику працю "Союзу Українок" у Гали-

чині та заявила, що звернення наших Сестер з Рідного Краю ми не можемо злегковажити. Всі присутні однодушно заявили, що ми конечно повинні прийти з поміччю “Союзові Українок” у Львові. Над цією справою розведено широку дискусію. По довгій виміні думок ухвалено: (1). Щоб Т-во від себе старалося на ту ціль улаштувати всякі підприємства; (2). Щоб із цією справою віднести до всіх жіночих організацій. В тій цілі ухвалено видрукувати відозви і розіслати їх до всіх жіночих організацій і преси в Канаді. (3). Взагалі розвести широку агітацію серед українського жіноцтва в Канаді, щоб воно своїми жертвами допомогло Сестрам на Рідній Землі дальше вести їхню потрібну працю в користь українського народу...” (Е. Гикава, секретарка зборів, “Канадійський Фармер”, 10 квітня 1931).

Жінки взялися гаряче за це діло. Видруковані звернення розіслано до других жіночих організацій. Зладжено для преси “Відозву до українського жіноцтва в Канаді” (пор. К. Ф. 11 березня 1931). Чайні гостини на дохід для “Союзу Українок” у Львові влаштували Марія Порхер, Марія Сас, Павлюк, Чорній. Крім того в лютому й березні відбулися два вечори з багатими концертними програмами. На першому з них Анна Йонкер мала “цікаву, дуже річеву і ясну” доповідь про працю Союзу Українок у Галичині. На зборах КУЖ, зібрану суму Анна Йонкер “заокруглила” до \$100. Їх вислано телеграфічно до Львова як “великодню писанку”. “Жіноча Доля” вже в числі з 24 травня принесла “Подяку”:

Головний Виділ “Союзу Українок” у Львові почувается до милого обов’язку зложити отсим щирю подяку Товариству Канадійсько - Українського Жіноцтва у Вінніпегу за прислані нам гроші в сумі 100 доларів. Дякуємо сердечно всім жертводавцям, а насамперед тим жіночим організаціям і поодиноким громадянкам, які зайнялися збіркою. Зокрема дякуємо Жіночому Т-ву зі Смит Рок Фалс за збірку 18.58 (збирала п-і Микитюк) та Жіночому Т-ву ім Ольги Басараб у Віммер, Саск. (збирала п-і Ксьонжек). Одначе найбільша подяка належить Т-ву Канадійсько - Українського Жіноцтва у Вінніпегу, яке дало почин до збіркової ак-

КАНАДІЙСЬКО—УКРАЇНСЬКЕ ЖІНОЦТВО В 1931 Р. Підпис до світлин на наступній сторінці.

Перший ряд від ліва: Емілія Гикава, Анна Музика-Мота, Євгенія Ситник, Анна Йонкер (голова), Марія Порхер, Д. Павлюк, Анна Кушнір; Другий ряд: Марія Сас, Савчук, Мотрук,, Марія Гладка, Чорний, Катерина Дершко, Овсяник, Поліщук; Третій ряд: Дембі, Рута, Марія Рута, С. Дершко-Коваль, Анна Буряник, Катерина Зрудло, Р. Доячек; Четвертий ряд: Войтович, Анна Наумик-Стоділка, Ольга Мурій, В. Дершко, І. Кулик, Юрик.

ції і само зібрало 80 доларів. Спасибіг Вп. п. Анні Йонкер, голові сего Товариства за її труди.

В часах матеріальної скрути, яку переживає централія жіночих організацій на Західних Українських Землях, Ваша допомога дозволяє нам продовжувати нашу діяльність у користь українського народу.

Одначе ще більше цінна, як грошева поміч, є для нас Ваша моральна піддержка, яка додає нам сил і заохоти до дальшої праці.

За Головний Виділ "Союзу Українок":

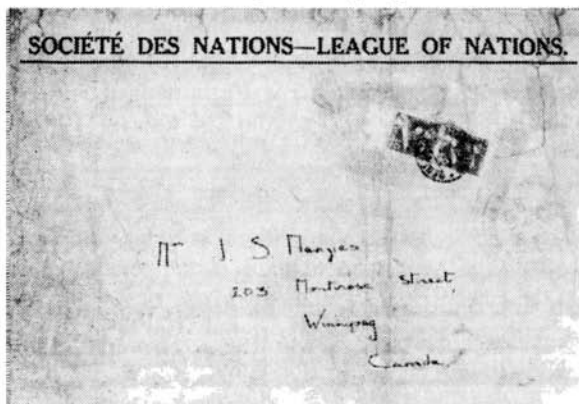
Мілена Рудницька

голова

Надія Макарушка

секретарка

Остаточню справу була не в сто доларах, які Анна Йонкер могла без клопоту сама жертвувати, як це вона робила із тисячами доларів і як без офіційної подяки заплатила вона кошта подорожі делегаток на міжнародній жіночий конгрес. Але тут їй ішло про те, щоб жіноцтво Канади само відчуло потребу спішити з допомогою й від

Конверта від секретаріату Ліги Націй для Дж. Мензіс. (Знайдено між рештками переписки Анни Йонкер)

Поменшена фотокопія з датою: Женева - 24.IX. 1932.

себе цей обов'язок виконала. Скріпити суспільно - творчі й організаційні здібності українського жіноцтва — ось вияв провідницького хисту Анни Йонкер.

Зате посилений жіночий рух на рідних землях — це зростаючий вплив українок на міжнародному форумі. Зв'язок же з Національною Жіночою Радою Канади, — це безпосередня можливість висилки матеріалів до... Ліги Націй.

Аристократизм національного почування

Кругозір кожного зразкового проводу повинен обнімати всі проблеми національного життя. Анна Йонкер була близька до цього взору завдяки гарячому почутті й шляхетній національній гордості. Ідея суверенної української державності та глибоко вкорінена свідомість власної окремишньої індивідуальності українського народу були основними джерелами, з яких викристалізувався отой — аристократизм національного почування, що ним у такій високій мірі визначалася Анна Йонкер, а якого дуже часто недостає не так українському загалові, як його провідним одиницям.

У мозаїці народностей Канади Анна Йонкер хотіла бачити українців не лише не відсталими, але найкращими між рівними.

Такі успіхи давали Анні Йонкер безмірну радість. Доказує це хоч би одне з обширніших звідомлень, яке вона складала з річних зборів "Канадійської Жіночої Ради" на сходах членок Канадійсько - Українського Жіноцтва. У протокольній книзі під датою 24 квітня 1931, читаємо:

"...Заки п-і Йонкер приступила до зложення самого звіту, пояснила:

"Як відомо, наше Т-во є членом великої Національної Жіночої Ради Канади, яка має свої Відділи по цілій країні, а ці Відділи мають на кожну провінцію свою централю, куди належать провінціональні жіночі товариства. Отож нашою централею є Місцева Жіноча Рада в Вінніпегу, до якої належать 64 Т-ва з Манітоби. Та Центральна Жіноча Рада на

Манітобу рівночасно як і другі провінційальні центральні відбуває щороку свої Загальні Річні Збори, на які покликає свої філії, щоб здавати звіти зі своєї цілорічної діяльності. З огляду на се, що "Місцева Жіноча Рада" в Вінніпегу має аж 64 Товариств, при тому й різних національностей, як французьких, чеських, німецьких і др., Центральна назначає лиш 2 мінути часу для звіту кожного Товариства. Кожна делегатка від даного Товариства мусить дуже старанно виготовити звіт, щоб в так короткому часі всю важну роботу представити. Ширші звіти поміщує Центральна в книзі, яку видає щороку в різних мовах. ... Що року дуже уважно й пильно всі делегатки цих 64 жіночих Товариств прислухуються нашому звіттові і не раз прийшлося мені як голові Т-ва КУЖ збирати приємні похвали й GRATULACIJS за нашу діяльність, а цього року діждалися ми на адресу нашого Т-ва прилюдної похвали. Як ми прибули на заїю, то вже були для нашої делегації призначені два місця. Почалися звіти поодиноких Товариств, з яких "найцікавіший" був звіт польок які, можемо це з певних вісток сказати, довідавшись, що ми, українки є членками "Національної Жіночої Ради", давай і собі записуватися та щойно цього року вписалися. Було для нас дуже потішне, коли вийшла одна з польських делегаток та навіть не заповнила цих двох призначених мінут, а діяльність свого Товариства прочитала в двох словах: "Наше Товариство заложилось для танців..." Певно мусіло їх серце поболовати та журилося польське сумління, коли всі в тиші й з пильною увагою прислухувалися українському звіттові. Вийшла наша молоденька делегатка Стефанія Дершко, що вже самою гарною появою заімпонувала всім присутнім, бо з усіх делегаток вона була наймолодша і її вже всі задалегідь привитали довгими й сильними оплесками. Звіт про наш зв'язок із жіночим рухом в Європі, про піддержку жіночій пресі, поміч нашим сестрам на Рідній Землі, про культурно - освітню діяльність на провінції, опіку над новоприбулими емігрантками, гуманно - харитативну акцію і т. д. так всім подобався, що його з пильністю вислухали довше ніж призначений час, а після скінчення запанувала на хвилину тиша, а по ній роздалися довгі й тривалі оплески, після яких встала предсідниця, голова Провінційальної Екзекутиви, п-і Домбер Гадсон і сказала: "Це пер-

ший гарний звіт, мені дуже приємно і я подивляю українок, що попри співпрацю з жіноцтвом інших націй, вони не забувають про своїх сестер в Старім Краю. Я із цього місця висловлюю щирю пошану для українок. Такого гарного звіту про корисну працю серед жіноцтва хотілось би й ще довше слухати та бажаю найкращих успіхів українкам у вашій гарній праці на майбутнє". Посипались для нас від делегаток різних Товариств багато гратуляцій, а п-і Мензіс дісталися похвали за таку гарну молоду й охочу до праці українську жіночу філію.

Ці похвали не були до смаку полькам, бо в звіті ми згадували про знуцання над українськими жінками польської паціфікації в Галичині... Прямо одушевляюче було для наших делегаток, що хоч і не знає ніхто, серед яких страждань проходиться нам вести працю, а все ж, дорогі членкині, нехай за наші труди буде нам нагородою, що нашою щирою працею ми здобуваємо добре й чесне ім'я для українців серед чужинців!..."

Закінчуючи звіт п-і Йонкер подякувала секретаркам, п-і Ситник за виготовлення звіту в українській мові, п-і Буряник за його англійський переклад, а п-і Дершко за гарне виголошення..."

На тих річних зборах "Національної Жіночої Ради Канади" Дж. Мензіс наділено почесним членством.

Навіть у такій, здавалось би дрібній ділянці, але в новому світі всебічно поширеній у різних видах філантропії добродійно-харитативній акції А. Йонкер старалася українцям здобути "добре ім'я". Один з многих прикладів:

"Оцею дорогою запрошую українське громадянство міста Вінніпегу й околиці на Чайний Вечір, який я устроюю в своїм домі при 397 Борровс Аве., в четвер, 11 грудня — на Різдвяні дарунки для бідних в місті Вінніпегу. Початок в 8 год. вечором. Анна Йонкер." (К. Ф. 1930).

Не була це звичайна "чайна гостина", але як завжди в домі Йонкерів, її супроводжала програма української музики, пісні й живого слова з виступами найкращих тодішніх виконавців. До них належала талановита співачка, дружина молодого лікаря Анна Резньовська. Хоч сама чеського походження, ніколи не відмовлялася від участі в українських імпрезах, особливо, коли їх організувала

Анна Йонкер, і була найкращою популяризаторкою українських пісень.

Вгощаючись відвідувачі насолоджувалися красою українського мистецтва, дізнавалися про стан українських державницьких і визвольних змагань та переймалися симпатіями до них. Багато англомовних громадян ставали щирими приятелями українців завдяки Йонкерам.

Про згадуваний "Чайний вечерок у домі панства Йонкерів" в вінніпегській газеті читається допис:

Анна Резновська

...Панство Йонкері від ряду літ устроюють такі чайки перед Різдом, даючи дохід з сего чайку на ціль жіночого "Товариства Суспільної Опіки" як жертву від українців.

На чайку було присутнє українське громадянство, багато визначних англійців, як мейор міста полк. Р. Вебб, п. Рішард, професор університету, п. Дик, голова "Т-ва Суспільної Опіки" і другі.

Чай наливали: пані Вебб, жінка мейора, пані Мензіс, голова Місцевої Жіночої Ради, пані Воздел, президентка ветеранів і пані Роджерс.

Під час чайку українське громадянство мало можливість познайомитися та обмінятися думками з визначними англійцями, як також англомовні гості мали можливість почути милозвучних українських пісень, які відспівали п. А. Вергун і п. Анна Резновська при акомпаніяменті панни Н. Гикавої і панни Дейвіс.

Вечерок проминув дуже весело а разом і корисно.

Українське громадянство користаючи з присутности визначних англійських представників і представниць, мало нагоду оповісти та поінформувати англійців про злочинність польських наїздників зглядом українців.

Додатне було й се для українців, що панство Йонкери

складаючи жертву до каси “Товариства Суспільної Опіки” зложили її як жертву від українців, щоб сим доказати симпатію українців до бідних...” (К. Ф. 24. XII. 1930).

Велика виставка ручних робіт різних національних груп, яку влаштовано в будівлі одної з найбільших крамниць (Hudson Bay) від 9 до 14 лютого придбала українським експонатам найперше місце. З приводу тієї виставки “Канадійський Українець” наводить виступ на ній мейора міста, полк. Р. Вебба:

“...Мейор Вебб виразив свою пошану для горожан чужинецького походження і сказав, що він стрінув між т. зв. чужинцями кращих громадян ніж між громадянами англійського походження. Передовсім між українцями він пізнав дуже гарних людей і він завше чується між ними зовсім так як вдома...” (К. У. 11. III., 1931).

Для нас не може бути сумніву, що до тих українців належала — Анна Йонкер, та її гостинна хата, пристань і духовий центр українства, його пропаганда в найкращому розумінні.

До речі, куліси тієї назверх так успішної виставки українського народного мистецтва, влаштованої спільно дев'яти жіночими організаціями в Вінніпегу, виявили прикрий між ними антагонізм до тої міри, що дійшло навіть до відмежування одної частини експонатів — яскравий відблиск суперництва між окремими середовищами. Раз-у-раз стрічала й Анна Йонкер того роду перешкоди в своїй діяльності від давніше закріплених у громадському житті середовищ. Воно й зрозуміло, що не легко було знайти піддержку для “Канадійсько - Українського Жіноцтва” від тих груп, коли зважиться, що кожна з них мала вже свою власну окремішню жіночу організацію.

Із течією націоналізму

Не мала її на той час ще молода “Українська Стрілецька Громада”, в якій гуртувалися переважно ново-прибулі українці, які посередньо чи безпосередньо брали участь у визвольних змаганнях 1917-1921 років. Її завданням перш за все стало зібрати разом давніх товаришів

зброї. Ця нова організація репрезентувала тоді в Канаді ідеологію українського націоналізму і скоро найшла підтримку й симпатію свідомого й патріотичного українства, що допомогло їй закріпитися серед канадійської української суспільності.

Уже в початкових виявах діяльності “Української Стрілецької Громади” дуже тісно співпрацювало з нею — “Канадійсько - Українське Жіноцтво”. Сліди тієї дружньої співзвучності, де членство КУЖ віддавало для УСГ свої сили і свій організаційний досвід, стрічаються на сторінках “Стрілецьких Вістей” і “Нового Шляху”. Була це допомога в уладженні базарів, спільних Свят - Вечорів і Свячених, національних свят, концертів, політичних маніфестацій, добродійно - харитативних акцій і культурній роботі.

На пресовий фонд бюлетеня УСГ “Стрілецькі Вісті” в їхньому числі (2-3) з 1 грудня 1930 р. згадано про суму \$30.00 від — Канадійсько - Українського Жіноцтва (стор. 31). В одному з найближчих випусків є звіт про те, що “Під час Різдвяних Свят наше стрілецтво поділившись на кілька груп, разом з патріотичним жіноцтвом, на чолі з п. Анною Йонкер, закладало \$102.00, з яких \$64.00 призначено на УВО... (С. В. 30 березня, 1931).

Ім'я Анни Йонкер для всього членства “Української Стрілецької Громади” стало синонімом патріотичної жертвенності. Вона була предметом їхніх розмов, її єдину жінку вони запрошували на свої наради. Після Загального З'їзду УСГ в Вінніпегу (11 січня 1931) делегат з Едмонтону, Богдан Зелений, пишучи про свої враження, признав, як у своїй промові на вечірньому бенкеті:

“...не міг здержатись, щоб не згадати про ті відомості, що дійшли до мене, коли я приїхав до Вінніпегу. Лице в лице станув я перед тими прерадісними відомостями, коли в Народному Домі запізнали мене були з тихою українською діячкою, панею Йонкер, дружиною лікаря не-української національності. Коли в краю маємо жіноцтво, що хватається непересічних вчинків, героїчних подвигів, то пані Йонкер — на підставі відобраних мною відомостей — без сумніву зачисляється до того покрою жінок, що тихо,

без шуму, не слави ради, підпомагає український рух і українську справу взагалі, як може. Говорили мені, що та жінка сипле сотками, а навіть тисячами на прерізні українські справи... Та це ще не все, чим ця золотоволоса пані здобула собі симпатію у всего вінніпегського стрілецтва. Вона обіцяла дати \$1.000, а то й більше на стрілецьку домівку —хай тільки піchnуть заходи будувати чи купувати її. Говорилось ще дещо більше мені про це в її присутності, та, насправду, не смію повторяти того, в чому не вмів розрізнити границі жарту від правди...

...Не було б повне моє справоздання із хвиль після Загальних Зборів, коли б не згадав я про понеділок (12), як жіноцтво Вінніпегу прашало делегатів - стрільців. Мені, насправду, аж ніяково стало, коли десь коло 3-ої з полудня відчинились двері неохайної стрілецької домівки і я побачив, як муж пані Йонкер, лікар, вносив з автомобілю баняки в обидвох руках, а за ним три пані проче. Це все мало складатися на прашальний обід для делегатів - стрільців. Пращальним обідом зайнялись були пані Йонкер, пані Порхер і пані Мурій, дружина стрільця.

Мені надзвичайно дивним було, чому стільки клопоту й труду, чому простіше не було урядити, — коли вже така була воля у пань, — і запросити нас до приватного дому котроїсь із пань, та дістав відповідь, що, мовляв, ви не були би почували себе, що ви делегати на стрілецький З'їзд, а ми не були би почували себе, що ми гостимо стрільців у їхній гамірній хаті.

Тут постав сміх та пані Йонкер подавши руку кожному на прашання висказала своє глибоке сподівання, що друга гостина стрільців - делегатів на слідуєчий рік буде вже насправду не в комірному!

Заки підпишусь, не вмію краще висказати вдячності від всіх присутніх стрільців, як у формі гарячого апелю, щоб ціле стрілецьке товариство постаралося ніколи не розчарувати тутешнього українського національного загалу у його сподіваннях відносно сповнення обов'язків, які на нас, як членів Української Стрілецької Громади тяжать!" ("Новий Шлях", 22 і 29 січня, 1931: На маргінесі Загальних Стрілецьких Зборів у Вінніпегу).

Незабаром, 12 лютого жіноцтво на чолі з Анною Йонкер вгощало “стрільців” на “Трьох Святителів” у парафіяльній залі св. Володимира й Ольги. Канадійський Українець (з 18. II. 1931) на місці передовиці надрукував допис (Д. Кнісільського) про цей перший “Стрілецький вечір у Вінніпегу”:

“...Вже перед 8-ою годиною завважається перед церковною галею незвичайний рух. Се членки “Канадійсько - Українського Жіноцтва” спішать із своїми приготуваннями до прийняття гостей... Пані Докторава Йонкер, голова КУЖ дала до зрозуміння, що прийняття готове... Столи накриті різного роду теплими і зимними перекусками. Жіноцтво добре зайнялося улагодженням сього першого Стрілецького Вечора. За столами засіло около 140 найповажніших громадян Вінніпегу... “Честь і слава такому жіноцтву з його головою, пані д-ровою Йонкер” На залі оплески...”

Колишні вояки Українських Армій, що після ворожих окупацій українських земель почали, особливо від 1925 року, прибувати до Канади, стали авангардом державницько - визвольного руху серед канадійських українців. Трудно було в той час у Вінніпегу найти більш приютну гостинність, кращий захист, щирішу опіку — як допомога Анни Йонкер тим молодим “стрільцям”. І саме в Вінніпегу взяв свій початок їхній організаційний рух. Тут 23 січня 1928 р. ініціативні збори з головною доповіддю д-ра Івана Гуляя рішили створити “Українську Стрілецьку Громаду”. Тут у березні започатковано акцію протестаційних віч, збірок для українських інвалідів і українських політичних в'язнів. Коли 7 червня 1929 р. прибув до Вінніпегу полк. Євген Коновалець, Анна Йонкер влаштувала в своїй хаті прийняття для гостей, як це вона звикла була робити й для інших приїжджих з Європи й ЗДА. Ідея визвольної боротьби з окупантами України, єдність між українськими громадянами Канади, вимога моральної й матеріальної піддержки для діячів визвольного руху з “Української Військової Організації” й “Організації Українських Націоналістів” (ОУН) найшли в Анні Йонкер найзакордоннішу ісповідницю, провісницю, пропагандистку...

У найтіснішому порозумінні з “Українською Стрілецькою Громадою” творилося “Канадійсько - Українське Жіноцтво”. Вся його діяльність від початків ішла по спільній програмовій лінії. Дату “Постій, 8-го січня 1929-го року” має лист - подяка для нього від “Команди Української Військової Організації”:

“...Високоповажані Пані! Стверджуємо з подякою одержання Вашого письма і грошевої квоти ам. доларів 150.00 (словами: стоп'ятдесят амер. доларів), призначених Жертводавцями для потерпілих і найактивніших учасників, під час заворушень з приводу листопадових подій у Львові...”

Іншим письмом, датованим 10 жовтня 1929 “Команда Української Військової Організації” дякує за щире відданість справам Української Військової Організації, яку виявили Ви головню в часі побуту нашого Делегата в Вінніпегу...”

Громадський “Комітет допомоги українським політичним в'язням” міг завжди розраховувати на участь Канадійсько - Українського Жіноцтва.

У роках економічної кризи й безробіття, коли так тяжко було новим поселенцям знайти роботу — протоколи зборів КУЖ сповнені турботами й шуканням способів, щоб прийти з поміччю членам УСГ. Увійшло в звичай влаштувати для них “Свят - Вечорі”, “Спільні Свячені”, забави в час Зелених Свят і т. п. Ось уривок протоколу з нарад КУЖ 19 червня 1931:

“...П-і Йонкер подала до відома, що Українська Стрілецька Громада на 5 липня дає “п'ікнік” і просить, щоб наше Товариство постаралося про буфет... Членкині

Д-р Іван Гуляй

ухвалили дати кожна від себе щось до буфету... Присутлено до обговорення заложення кухні для безробітних стрільців. П-і Йонкер подала присутнім до відома, що багато стрільців ходить без праці і без гроша. З обов'язку гуманности наше Товариство повинно постаратися про кухню, в котрій варили б обід, щоб бодай раз на день зварити дещо тим хлопцям, що не мають ні звідки помічі... П-і Йонкер попросила присутніх, щоб ці ухвалили дещо з базару для "Стрілецької Громади" як частину надгороди за їхню поміч у базарі, завдяки чому був добрий успіх базару. Присутні зрозуміли вагу помічі та доброго відношення "Стрілецької Громади" до Товариства і щоб виявити свою вдячність на внесок п-і Павлюк, скріплений П. Гладкою ухвалили для "Стрілецької Громади" половину доходу з базару...

На найближчих сходах зобов'язалися складати тижневі жертви на безробітних членів УСГ.: Йонкер, Павлюк, Михайлович, Музика, Кушнір, Буряник, Гладка, Мотрук, Ситник, Білоус, Березинська, Сас...

Просто нечуваним завершенням тієї солідарної співпраці було створення при допомозі Канадійсько - Українського Жіноцтва — "Жіночого Відділу при Українській Стрілецькій Громаді". Ось що розповідає в своєму зворушливому спогаді Ірена Михайлович - Дячун, "бувша секретарка" на сторінці "Стрілецькі Вісті" в тижневику "Новий Шлях", ч. 23, 28 червня, 1932:

"Великодня в 1931 році не забути нам ніколи. Цей день так глибоко ввійшов у самі серця, що годі про нього колись забути.

Для нас бездомних дівчат, котрі покинули свою рідню ген там далеко на Рідній Землі, таки годі було стрічати весело цей Великдень. Кожна з нас линула думкою під рідну батьківську стріху і думкою стрічала Великдень на Рідній Землі, намагаючись забути про гірку дійсність, де знаходиться тепер. В той час із нас товаришок мало хто належав до тутешніх товариств, а то з різних причин.

Неознайомлення з людьми, незнання на початках ідеологій вініпегських українських товариств, а далі погоня за куском хліба відбирали нам можливість вступлення до будь

котрого з товариств. Так було аж до Великодня 1931-го року.

Завтра Великдень, а сьогодні ввечері дістаємо запрошення від Заряду Канадійсько - Українського Жіноцтва, якого передсідателькою є пані А. Йонкер, щоб прибути на спільне "Свячене", яке приготовано для членів УСГ.

В домівці Головної Управи зійшлося нас кілька дівчат ... Чудово прибрана саля. Столи під смачними стравами угинаються, удекоровані зеленню і цвітами ...

... В тиждень по Великоднєві ми зійшлися ... Запросили ми паню Е. Ситник, секретарку Канадійсько - Українського Жіноцтва, щоб допомгла нам у zorganizуванні (Жіночого Відділу при Українській Стрілецькій Громаді) ...

Молоді дівчата, що приїхали недавно з України зазнавали опіки від Анни Йонкер і вміли бути за неї вдячні. Були між ними й такі, що мусіли перервати шкільну науку й шукати заробітку в далекій Канаді. Одна з них за підписом "Емігрантка" відкриває в тодішній пресі їхнє злиденне життя, як то "прибувши на чужину та шукаючи за тим насущним, приходиться його тяжкою працею здобувати по всяких ресторанах, приватних домах, фармах і т. п." В її дописі п. н. Наше перше веселе Воскресення на чужині, можна дізнатися ближче, як потрібна була того роду акція Анни Йонкер для збереження традицій українського побуту і приєднування молоді до української громади:

"... Безмежна туга за рідними сторонами, брак своїх обичаїв і звичаїв дається нам тут на чужині дуже а дуже відчувати. А вже найбільше нам приходиться тужити та сліз проляти в Святий Вечір та Воскресення ...

Від довшого часу нашого побуту в Канаді, не мали ми змоги (бо не мали тут ні рідних своїх ні знайомих) — бодай раз чути себе веселими в сі дні, бодай раз перевести їх серед своїх Українців. Внаслідок того неодна з нас в сі великі дні заливалась сльозами десь в жидівським куточку або в ресторані хінця.

Ніхто не згадав в сі дні про нас, не спитав: — "Де ви, що робите і як святкуєте на чужині ви — українські діти?" ...

Аж сьогоднішнє Воскресення судилось нам перевести

так гарно й весело, наче би ми найшлися серед своїх рідних, немов в Україні... Свячене розпочалося в 4-й год. Голова Т-ва Канадійсько - Українського Жіноцтва, п. Анна Йонкер відкриваючи Свячене в імені Т-ва привітала всіх присутніх сими словами:

“Українки — Українки! Т-во Канадійсько - Українського Жіноцтва вже від початку свого існування старається, щоб сі два памятні великі дні в українськiм народі як Воскресення і Різдво, могла наша кинена судьбою на чужину молодь, яка колись своїми грудьми захищала нашу рідну землю перед ворогами, могла сі дні провести весело та мило. І в сі великі памятні дні наше Т-во не відмовить і на будуче своєї сестриної гостини для тих Дітей України, що посвячували своє молоде життя за її волю, за її долю. Дуже мені приємно, що вас прибула така велика кількість, а ще приємніше мені привітати від нашого Т-ва сих дівчаток, які рівнож до нас загостили сьогодні, щоб разом, спільно провести се свято

Дуже мені приємно побачити тут — сказала даліше пани Йонкер — молодь, тих дітей одної Неньки України, що зібралися тут як одна родина. Дай же Боже, щоб ми всі ще діждалися воскресення України, вернулися назад у свою рідну землю та щоб те Свято Воскресення всі Українці могли святкувати разом у вільній та незалежній своїй Батьківщині.”

Після того всі присутні заспівали “Христос Воскрес!” і почали споживати смачне свячене.

Ірена Михайлович

Після вечері слідували промови... Промовляли ще п. Анна Йонкер, Е. Ситник, Д. Герич, п. Цибульська, гімназистка панна Михайлович, семінаристка панна Білоус, та стрільці: п. С. Мурій, п. Сліпець, п. Брик...

Велике Спасибіг та шана й подяка Т-ву Канадійсько - Українського Жіноцтва за те, що ми так весело й приємно перевели сей веселий пам'ятний день Воскресення на чужині. (К. Ф. 28 квітня 1931).

Можна навести ще один відзив молодих дівчат про нову організацію. Це їхня відповідь на уразливі й дратівні атаки місцевої преси на адресу УСГ, що мовляв, “Стрілецька Громада — це організація створена вже на канадійському ґрунті і складається з деяких бувших стрільців (не конче Українських Січових Стрільців) і з людей, що тільки в сні хіба стрільцями були. Приміром мають уже цілі відділи стрілкинь, які зі стрільцтвом мають хіба тільки спільного, що люди, які називають себе стрільцями, можуть до них залиятися”.

Полемізуючи з таким “комплементом” Ольга Гупалівська й Ірена Михайлович м. ін. відповіли:

“...Ми жінчини й дівчата перебуваючі в рядах УСГ уважаємо се за свій національний обов'язок. Коли наші подруги в Старому Краю за визвольні стремління сидять у ляхських тюрмах, коли наші брати стоять у рядах визвольної організації УВО, ми маємо на се моральне право й обов'язок своєю працею помочи їм. У наших переконаннях просвічує нам шлях геройська постать Ольги Басараб і других українських жінок, які в визвольній боротьбі сповняли обов'язки українського жовніра. Ми по більшій часті в Старому Краю виховувалися в Українському Пласті і других спортових організаціях. Масовий вступ молодих хлопців і дівчат у ряди УСГ уважаємо як за гідний до наслідування примір та зрозуміння, що визволення українського народу буде залежати від тої фізичної збройної сили, яку в даний мент вспіє zorganizувати український нарід... З бігом часу українська визвольна традиція не сміє загинути з останнім умираючим ветераном — вона, та визвольна традиція, має перейти в наше молоде покоління. Почуття обов'язків українського стрільця має переходити з рода в рід, не тільки в часі нашої неволі, але навіть тоді, коли повстане українська держава... (К. Ф. 14 серпня, 1931).

Насувається питання, чому ці молоді жінки не згуртувалися при Канадійсько — Українському Жіноцтві, що ставило перед собою ті ж самі завдання. Адже багато з них як і сама авторка допису були членками цієї організації Анни Йонкер.

Річ у тому, що в парі з ростом Української Стрілецької Громади на всекрайову організацію — участь жінок у

ДІВОЧИЙ ВІДДІЛ У.С.Г. В ВІННІПЕГУ 1932 Р.

Сидять зліва до права, Анна Наумик-Стоділка, Анна Музика-Мота, Ольга Гупалівська-Стебницька, Марія Лежанська-Дунець, Наталія Дучак-Бедрій. Стоять: Марія Наумик, Сабіна Грещук-Рабець, Анна Бідочка, Текля Найчук, Ксеня Сухоцька-Демчук, Софія Липова - Проців, Анастасія Семенюк-Кобзар, Степанія Балук-Довбенко, Марія Небесна-Ромінська.

її роботі показала необхідна. Засяг організаційних впливів Канадійсько—Українського Жіноцтва в найкращому випадку обмежувався до провінції Манітоби. Не було відповідних організаторок, ні потрібних сил, ні засобів, щоб поширити цю єдину незалежну організацію жінок на цілу Канаду. Жіночий рух у Канаді прибрав зрізничковані форми в залежності від політичних і конфесійних середовищ, при яких дана вітка розвивалася. Зате скрізь, де існували гуртки Української Стрілецької Громади творилися при них “Жіночі Відділи”, що згодом оформилися в крайову “Організацію Українок Канади імені Ольги Басараб”.

У Вінніпегу, як видно з наведених статей, Анна Йонкер не тільки не противилася творенні нової організації при У.С.Г., але навпаки, ще й допомагала в тому ділі. Рідкісний це вияв толеранції в нашому громадському житті. Для Анни Йонкер не було тут протигаги, чи якого-небудь нездорового роду суперництва. Вона гляділа на створювану організацію, як на прихід нової ланки, що має скріпити жіночими силами розмах громадської роботи і різноманітність її виявів. Дарма, що рухливіші членки, що ввійшли до нової організації та віддавали їй свою енергію і час, тим самим щораз то більше відставали від Канадійсько—Українського Жіноцтва, якого й надалі головною опорою і атракцією була впливова особистість Анни Йонкер. А в тім не ставши керівною централею для других організацій Канадійсько—Українське Жіноцтво завжди вело перед у збірних виступах жіноцтва Вінніпегу й надавало тон усьому рухові, завдяки громадському престижові його голови.

Розвиток суспільного життя в Канаді розпоршував сили жіноцтва, що були потрібні в кожній інституції. Щоб не марнувати їх і не тратити з ними зв'язку, Канадійсько—Українське Жіноцтво скрізь піддержувало ці організаційні почини. Ось після "Дівочого Кружка при У.С.Г." вислало воно свою делегатку, секретарку Євгенію Ситник для створення Жіночого Т-ва ім. Ольги Кобилянської при православнім Братстві св. Івана Сучавського (на вул. Дізраелі) а вневдовзі при такій же допомозі zorganizовано на передмісті Бруклендс "Жіноче Т-во ім. Олени Кисілевської" при Інституті Т. Шевченка. Зате ці новоосновані з поміччю Канадійсько—Українського Жіноцтва організації ішли на його поклик, коли того вимагала загальна акція, чи виникала потреба політичних маніфестацій, інтервенцій, важливих рішень і т. п.

А в тім для Анни Йонкер не було в українському житті маловажних справ. Кожна українська людина в потребі знаходила завжди її увагу й допомогу. Які вимовні при тому "прилюдні подяки" осіб, що зазнавали її добродійности. Ось член "Осідного Гуртка У.С.Г." Дмитро Микитюк у вересні 1931 р. заявляє в пресі:

"Я нижче підписаний чуюся до милого обов'язку зложити отсим публичну подяку ВПанству Йонкерам за поміч

у нелегкому тепер підшуванні праці для мене в місті Вінніпегу" (К. Ф.).

А вже в жовтні того ж року Іван Яворів зворушливо дякує:

"Моє сердечне Спасибіг Вп. Панству Йонкерам за їхню щирю опіку мною під час моїх нещасних, бездольних днів. Вони співчували зі мною немов мої рідні, помагали мені в харчах, одінню й праці... Дорогі Панство! Вашої батьківської доброти, якої я від Вас зазнав, я не забуду ніколи і все буду згадувати Вас як доброчинців, яких у нинішніх часах рідко подибати" (Канадійський Фармер, 14 жовтня, 1931).

Це тільки виинятково можна знайти в пресі такі вияви вдячності. А скільки було тих незлічимих, повсякденних дарів її спочутливого серця до страждань і недолі... Ресстр цей загубився в короткій слабій людській пам'яті.

Проте Анна Йонкер уміла бистро доцінювати вагу справ та робити критичні відрізнєння і речеві розмежування. Не без подиву читається нпр. цитований вже протокол нарад Канадійсько—Українського Жіноцтва з дня 24 квітня 1931. Анна Йонкер, попри інші звідомлення, звітувала своїм членкам про підготову програми для вшанування д-ра Мек Кея від громадянства Вінніпегу за його похвальну оцінку участі українських поселєнців у розбудові Канади. На ці збори до Інституту "Просвіти" прибуло багато представників різних організацій. Натомість ніхто не прийшов до Читальні "Просвіти", де опісля мала відбутися нарада в справі... катедри української мови в Манітобському університеті. І Анна Йонкер признавши потребу віддати як найкраще вдячність д-рові Мек Кейові та при цьому затіснити зв'язки з англомовними громадянами, але в дальшому звіті не без гіркості завважує:

—... Про наради в читальні багато сказати не можу... Пожимо того, що справа української викладової мови на університеті важниша, то всі делегати явилися в Інституті, а поминули Читальню..."

Хто ще крім Анни Йонкер перед тридцяти роками турбувався українською мовою в університетах Канади? Таких, на жаль, було дуже мало.

“Міжнароднім роком” названо 1931-ий рік за актуалізацію української проблеми в світовому аспекті. Вагомість виступів українських визначних діячок на міжнародних конгресах указувала на особливу роль українського організованого жіночого руху. Анна Йонкер про те не забувала і проголосила збірку для Союзу Українок у Львові.

Відчити, аматорські вистави, концерти, пікніки, чайні гостини, танцювальні вечори, спільні прийняття, базарі, розіграшки, всі до них підготовки разом із участю в “Комітеті оборони українських політичних в’язнів”, в допомозі “Українським воєнним інвалідам”, “Рідній Школі”, “Просвіті” часопису “Жіноча Доля”, всі ті зусилля мали спільну назву “потреби Рідного Краю”.

Анна Йонкер з доньками: Галею й Лукією.

Як завжди, різдвяний сезон а з ним і закінчення календарного року супроводить гостина в домі Йонкерів. Мейор міста, полк. Ральф Г. Вебб, голова провінційної Екзекутиви Жіночої Ради, Домбер Годсен, голова місцевої Жіночої Ради, Дж. Мензіс, почесна діячка “Дочок Імперії”, Мек Кей і другі. Вибагливий чай, концертна програма, веселий настрій, невимушені розмови, нові знайомства діячів українського й англо - саксонського світу. На тому тлі збуджене зацікавлення новинками світової політики й

українських змагань. А в пресі зазначено коротко, що “така чайна гостина в домі панства Йонкерів, куди завжди сходяться визначні представники й представниці різних англійських організацій — приносить великий успіх як моральний так і матеріальний” та що “таке знайомство з чільним англійським представництвом — нам українцям часто придається...” (К. Ф. 6. І. 1932).

Дуже скоро прийшла чергова нагода відкликатися до тих знайомств і зв'язків.

Проти московського гнету в Україні

На провесні 1932-го року, коли ще не танув лід на Дністрі, сотки українських селян розпачливо пробували р'ятувати своє життя втечою з СРСР на румунський беріг.

А попри те в світовій пресі читалося про десятки тисяч арештованих українців, переважно інтелігентів, про протест голови Української Ради Народніх Комісарів, Григорія Петровського проти договору неторкальності кордонів з Польщею, якому Сталін мав відповісти, що “міжнародня політика Радянського Союзу є справою московського уряду, тому автономні радянські республіки не сміють втручатися до таких справ, як гарантійний договір з Польщею...”, про brutальне виселювання тисячів українських селян з прикордонної полоси в глибину Росії, а на їх землях насаджування московських колоністів...

Українські газети в Канаді подавали за телеграмами з Будапешту, що в українському селі Тасляк, біля румунського кордону, “червоноармійці хотіли знищити місцеву церкву. Проти них виступило 300 жінок. Червоноармійці почали стріляти з машинових крісів і кількох жінок убили, а кількох поранили... В селі Батурадзі червоноармійці хотіли знищити хрест, що стояв на майдані. Коли селяни не допускали до знищення, червоноармійці відкрили пальбу й застрілили п'ятнадцять селян... Коли вояки з 282-го радянського полку відмовилися стріляти до селян, багато вояків покарано смертю...” (Новий Шлях, 22. III. 1932) За “кореспондентом Нью Йорк Таймс-у” звітовано:

“...Помимо большевицьких офіційальних заперечувань

червоний терор у прикордонній полосі існує. Кореспондент відвідав прикордонні румунські шпиталі, де знаходяться українські селяни, утікачі з Радянської України, яких поранила радянська сторожа, як вони переходили через Дністер на румунську сторону. Ці селяни розповідали кореспондентові, що мусіли втікати закордон із голоду, який постав через знищення більшовиками селянських господарств. Хто противився знищенню свого господарства, того більшовики забирали до тюрми й висилали на Сибір. Селяни розказували, що свідомі були того, що переходячи через Дністер наражуються на смерть, однак уважали за краще згинутися з рук прикордонців, ніж далі мучитися в постійній нужді, голоді й страху перед чекістами... Втікачі розповідають, що сотки селян, які старалися перейти кордон до Румунії, постріляні на ріці. Для відстрашення від масової втечі більшовики лишають трупів на ріці. Однак мимо того люди далі втікають..." (Н. Ш. 5. IV. 1932).

Безпроволочно в Канадійському Фармері поміщено відозву "До Українок і Українців від Жіночого Комітету Протестаційного Віча — проти нелюдських більшовицьких знущань над безборонним українським народом, а зокрема над українським жіноцтвом". Віче призначено на неділю, 3 квітня, в год. 2.30 по полудні в залі Інституту "Просвіти" в Вінніпегу. Його ініціаторкою і душею була — Анна Йонкер.

Як виходить з пізнішого пресового звіту (К. Ф. 27. IV. 1932), віче відбулося в наступну неділю, 10 квітня, скликане "заходом Т-ва Канадійсько—Українського Жіноцтва в порозумінні з українськими жіночими організаціями Вінніпегу й околиці". В тому звідомленні подано такий перебіг:

"Вічем проводила голова Канадійсько-Українського Жіноцтва, пані д-рова Анна Йонкер, а секретарювала Анна Бурянник і Євгенія Ситник.

Провідниця віча, пані Анна Йонкер, відкриваючи віче привітала щиро всіх зібраних та коротко й річево пояснила ціль віча сими словами:

Високоповажані Зібрані!

Сьогоднішнє протестаційнє жіночє вічє є чевєртє з ряду українських жіночих протестаційних віч, які українськє

жіноцтво скликало на протязі останніх трьох років з приводу кривд, яких дізнає безборонний український нарід на рідній землі від своїх ворогів. І коли всі три попередні протести нашого жіноцтва були проти польської влади і її звірських гнетів над нашим народом, то на сьогоднішнім вічу ми, Українки Канади підносимо свій збірний, гарячий протест і найглибше обурення проти неморальних знущань советської влади над населенням України. За весь час свого панування на українській землі советська влада безприкладно мучить український нарід, безнастанно знущається над ним, бо хоче стерти його з лиця землі. Тому переводить масові розстріли українського населення, запроторує його на заслання на Соловецькі Острови, де воно гине тисячами при найтяжчих невідлужних роботах. Советська влада в нечуваний спосіб нищить все українське, не допускає ніякої свободи слова й думки. Советські тюрми переповнені найкращими Доньками й Синами України.

Страшне лихоліття й знущання переживає наш нарід в Україні. І тому всему нема кінця. Совети бажують щораз більше української крові, чого доказом є останні масові розстріли українських жінок над Дністром.

На сі криваві жорстокості більшовиків над українськими жінками ми не можемо споглядати мовчки. Тому заходами Т-ва Українсько - Канадійського Жіноцтва, яке є філією великої крайової організації "Національної Жіночої Ради Канади", скликали ми сьогодні це віче, щоб передати наше сестринє співчуття мученим Братам і Сестрам Великої України, щоб голосно запротестувати і з обуренням вказати на кривди і неморальні знущання советської влади над нами, та щоб нинішній протест Т-ва Канадійсько - Українського Жіноцтва як філії Національної Жіночої Ради Канади утривалити в річній книзі, яка введовзі має появитися на різних мовах. Хай світ знає, що Українці ніколи не погодяться, щоб кривою жадною моровською владою панувала на українських землях. ."

На сім провідниця віча п-і А. Йонкер закінчила свою бесіду, яку приявні прийняли гарячими й довгими оплесками. Опісля п-і Анна Йонкер як першу бесідницю покликала Євгенію Ситник. . . Свою чуттєву й гарну промову п-і Е. Ситник закінчила цими словами: "Нехай не думають ті, що називають нас жовтоблакитними, що ми маємо на цілі по-валити робітничу владу. Ні! . . . Ми хочемо такої українсь-

кої держави, в якій не було б знущання над нами та в якій не панували б жиди і москалі, а щоб своєю Україною рядив сам український нарід!...”

Про головного промовця, якому Анна Йонкер з черги віддала слово, в пресовому звідомленні читається:

...Д-р М. Мандрика у своїй півторагодинній промові влучно й речево із різних друкованих джерел (навіть самими більшовиками) доказав фактами нечувані знущання більшовицької влади, яких вона допускалася на українських землях. Він показав присутнім безліч сторінок, на яких були списані тисячі імен українських найкращих людей, між ними артистів письменників, поетів, композиторів, яких більшовики тисячами розстрілювали на те, щоб лиш вигубити провід українського народу та сим змести українців із лица землі.

Д-р М. Мандрика

Він, як очевидець доказав, що більшовицька влада в самому Києві розстріляла 3.000 українців на самому початку свого існування. Тіла погибших вивозили на кладовище та складали їх у яму як собак, не завдавши собі труда ствердити, як розстріляні називалися. Як очевидець він доказував фактами, якто більшовики грабили Україну та все награвоване майно вивозили в глибину Росії... Більшовики кажуть, кінчаючи казав бесідник, що вони прийшли в Україну освободити робітників. А тимчасом вони прийшли в Україну, щоб грабити й панувати в ній та поневолити український нарід. Але влада, яка так поступає з народом, ніколи не вдержиться...

У дальшій черзі промовляли: д-р Іван Гуляй, Марія Гаврилук і Д. Ростоцький. Про першого з них подано:

“...Голова крайової управи “Української Стрілецької Громади, д-р Іван Гуляй навів ще й інші звірські знущання

совітської влади над українським народом. Сказав, що теперішнє сповнене страхом життя людей в Україні, де не вірить брат братові, син батькові, бо за якенебудь слово проти влади чекає кожного тюрма, невольничча праця або й смерть. Дальше порівняв бесідник теперішню большевицьку деспотичну владу з колишньою панщиною. Большевицька влада, казав він, поневолила робітників і завела примусові невольничі роботи. Вікова неволя, продовжував бесідник, зробила з нас рабів, але досить зносити її варварства, над міру вже наших кривд. Серед нас мусять зникнути свари, час уже, щоб український нарід зорганізованою силою виступив проти своїх гнобителів, прогнав їх із своїх земель та заплатив їм за свої кривди..."

Іншу тему вибрала Марія Гаврилюк, що апелювала до вільного світу в обороні матерів і дітей в СССР, яким жорстока система відібрала всі людські права. Д. Ростоцький вказував на безумовну конечність всебічно інформувати світову опінію про положення українського народу під окупантами й гнобителями. Після промов схвалено резолюції віча:

Марія Гаврилюк

"Масове зібрання українського населення міста Вінніпегу й околиць, прибуле 10 квітня 1932 р. до будинку Інституту "Просвіти", з приводу нових вибухів большевицького терору над українським народом, окупованим московським комуністичним насильством одноголосно ухвалило:

1.— Звернутися до цивілізованого світу з протестом проти безконечних нелюдських знущань московської комуністичної диктатури над поневоленою українською людиною, а зокрема проти нових масових розстрілів беззахистних жінок.

2.— Ми українці міста Вінніпегу й околиць, зібрані чи-

сленно на протестаційним Вічу, звертаємося до вільного сумління всього цивілізованого світа, а зокрема до Національної Жіночої Ради Канади з проською, щоб ця підняла голос протесту проти розстрілів комуністами українських жінок, та щоб перед світовими жіночими організаціями розкрила комуністичну брехню й виявила, яку “свободу” й “права” дає комуністична влада — жінкам.

Після прийняття цих основних резолюцій, відчитано окремі протести, які внесли жіночі організації, що брали участь у вічу.

Звіт подає, що віче закінчено “відспіванням українського гимну ‘Ще не вмерла Україна’ ” і кінчиться зазивом:

“...щоб і по других містах наші Сестри Українки й наші українські жіночі Товариства пішли за отсим приміром та піднесли й свій грімкий протест, висказали своє співчуття і подали помічну руку нещасним жертвам, які мусли покинути свою рідну стріху й знайшлися на чужині серед невідрадних відносин.

Зібрані жертви можна прислати на руки Голови Комітету Жіночого Протестаційного Віча, зазначуючи, від кого, або якого Жіночого Т-ва прийшла поміч для нещасних біженців. Жертви слати на адресу:

Mrs. A. Yonker, 397 Burrows Ave., Winnipeg.

Ця спонтанна, безпроводочна реакція на події над Дністром набирає особливої вимовности, коли зважиться тодішні “концепції” і “орієнтації” найактивніших груп, що зовнішно орієнтуючись на “ревізіоністичну” Німеччину, всю енергію спрямовували проти польської окупації та в цей спосіб ненароком допомагали й СССР поборювати “панську” Польщу... А в тім у своїх міжнародніх виступах і для цієї справи жінки інколи мали більші успіхи від реномованих політиків.

Небавом у пресі можна було дізнатися про нові виступи українок на конгресі Міжнародної Жіночої Ліги Мира й Свободи в Греноблі 14—19 травня:

“...Не зважаючи на всі перешкоди з боку радяно-фільських елементів Конгресу аж до неуділення слова українським делегаткам, речниця боротьби за волю українського народу, Софія Русова, при діяльній допомозі д-р Ха-

риті Кононенко спромоглася яскраво зазначити українське становище супроти московського уряду та сконцентрувати навколо себе протибольшевицькі елементи конгресу. У промовах українських делегаток були виявлені нелюдські муки українського народу під чужинецьким пануванням, а зокрема трагедія на Дністрі. Чого не можна було сказати на самому конгресі, те було сказано в прекрасній статті пані Русової в місцевій газеті "Пті Дофінуа". Під час конгресу число часопису з цією статтею розпродано до останнього примірника... Д-р Харитя Кононенко говорила в справі українських політичних в'язнів..." (Жіноча Доля, 15 червня, 1932).

Анна Йонкер і цим разом зуміла приєднати для цієї маніфестації українського протесту проти російської влади й жорстокого режиму в Україні представників різних політичних поглядів та об'єднати відокремлені жіночі організації.

Проте в цих спільних виступах і міжорганізаційній солідарності українського жіноцтва в Вінніпегу Анна Йонкер вбачала тільки маленькі цеглинки — для великої будівлі.

Конгрес українок у Нью Йорку

Ідея всесвітнього об'єднання українок була заповітною мрією Анни Йонкер. Віч-на-віч із невідкладною потребою єдності українського жіночого руху вона зіткнулася, може вперше, але як відчутно в часі міжнародного жіночого конгресу в Відні. Її перебування в Західній Україні, зокрема у Львові 1930 р. тільки скріпило в ній це палке бажання, а разом з ним і глибоке переконання, що довершити його зможуть визначні провідниці й діячки, з якими вона тоді зустрічалася. Ті, що так блискуче боронили прав українського народу на міжнародному форумі, ті, яких видвигнув на чоло буйно розвинутий організаційний рух жіноцтва на рідних землях. Тому й у цьому питанні її пильна увага зверталася туди, звідки йшла найбільша надія для здійснення цього прагнення — до рідного краю.

І для неї не було значимої різниці, чи це потребує під-

моги львівська централа “Союзу Українок”, чи редакція “Жіночої Долі” в Станиславові. З поміщеної в пресі відозви від Канадійсько - Українського Жіноцтва до українок у Канаді видно, що: “...Довідавшись про скрутне положення “Жіночої Долі”, затривожилися цією вісткою, бо ж це єдиний безпартійний лучник між жіноцтвом тут і там, та вислали суму \$50.00 на пресовий фонд “Жіночої Долі”... “Українки, не дайте пропасти нашому жіночому часописові!... Хай кожне жіноче Товариство дасть бодай одно підприємство раз у рік на пресовий фонд “Жіночої Долі” — закликала відозва. (К.Ф. 16.III.1932).

Вже з датою 1 квітня відгукнулася на це “Жіноча Доля” (ч. 13):

“...Редакція “Жіночої Долі” глибоко зворушена цим доказом прихильності Управи Т-ва Канадійсько - Українського Жіноцтва, яке так вимовно підтвердило ділом свої слова признання. В черговому числі подамо опис чайних вечорів, уладжених цим товариством на користь “Жіночої Долі”, список жертводавців та дещо про згадане товариство разом із нашими щирими словами подяки...”

В наступному, 14-ому числі “Жіночої Долі” появилася стаття від редакції про Анну Йонкер та її світлина. Крім того Олена Кисілевська вислала до українських газет свою особисту збірну подяку з признанням для українок ЗДА й Канади за те, що розуміють вагу жіночої преси, та притім назвала Олену Лотоцьку й Анну Йонкер, —два визначні ймена між заслуженими українками обох країн нашого поселення (К. Ф. 4. V. 1932).

Коли стало відомо, що українське жіноцтво в ЗДА готується відбутися конгрес у Нью-Йорку в травні 1932 р., для Анни Йонкер виринула нагода спопуляризувати думку про всесвітнє об'єднання українок. Вона слушно міркувала, що на цей конгрес слід було б запросити представниць українського жіночого руху в Європі. З тією нагодою вона в'язала можливість їхніх відвідин Канади. Особливо для координації організованої діяльності українок в Канаді вона багато покладала надій на приїзд Мілени Рудницької. І не тільки серед українського жіноцтва, але й перед член-

ством Національної Жіночої Ради Канади виступи цієї знаменитої парламентаристки моглиб принести неабиякий успіх. Окрім затіснення взаємин з українками в ЗДА Анна Йонкер бажала вплинути на них власним прикладом, щоб і вони вступили в члени Національної Жіночої Ради, так як це зроблено в Канаді перед 4-ма роками. Проте в цих надійних перспективах Анна Йонкер поминула важливий чинник: особисті амбіції діячок, що суперничали в кожній країні...

В половині квітня відбулися річні збори Канадійсько-Українського Жіноцтва, на яких знову обрано головою Анну Йонкер. До управи ввійшли: Анна Буряник, заст. го-

Емілія Чорнейко-Гикава

лови, Емілія Гикава, рек. секретарка, Анна Музика, фінансова секр., Стефанія Дершко, скарбничка, та М. Войтович, Анна Кушнір, П. Савчук, пров. комісія. Подаючи звіт до преси передсідниця зборів Марія Гладка і секретарка Емілія Гикава завважають, що "цього року до Управи ввійшла майже більшість молоденьких, інтелігентних і енергійних сил, які спільно з другою половиною вже досвідченого заряду поведуть гарну, корисну та успішну працю в Т-ві..."

"Новий Шлях", що в той час виходив в Едмонтоні, подав у вістях із Вінніпегу, що Канад. - Українське

Жіноцтво готується взяти участь у з'їзді жіноцтва в Нью-Йорку та що "є надія" вислати як його відпоручницю пані А. Йонкер (ч.20 з 17 травня).

Ця надія була, очевидно, не в касі Т-ва, яке не мало спроможности фінансувати поїздку делегаток, а в допомозі Анни Йонкер.

Конгрес у Нью - Йорку призначено на 28, 29 і 30 травня. Повідомлення в пресі заповідали незвичайно цікаву програму, з доповідями про поширення організацій серед жіноцтва, виховання молоді в національному дусі, жінка - робітниця, жінка в політиці і т. д. Ніщо не могло відтягнути рішення Анни Йонкер взяти участь у тому першому конгресі українок на американському континенті.

— *Я постановила за всяку ціну бути на конгресі не зважаючи на таку віддачу ні на кошти...*

На світанні 20 травня авто Йонкерів рушило у напрямі ЗДА. При кермі молоденький син Анни, Зеньо, а з нею ще юна членка Управи КУЖ, Стефанія Дершко й близька землячка, М. Найлс. Дні були соняшні, а краєвиди Вісконсин в прозорому весняному повітрі переносили уяву в Україну — “нагадували рідну батьківщину і її красу..., рідні гори Карпати, а долини, рідні гуцульські полонини”

Перший етап подорожі був у Дітройті, де Анна Йонкер мала близьких приятелів із Вінніпегу, родину Козаченків.

Тут чекала її ожидала радість: Авраменко й Кошиць давали концерт на честь Юрія Вашингтона. Це було 24 травня вечером в найбільшій залі Дітройту.

Раніше мейор міста й його достойники, що вітали обох мистців на станції, а тепер губернатор стейту, що відкривав концерт повторив: “Горда й щаслива повинна чути ця держава, що може мати таких громадян як українці з їх прекрасним мистецтвом...”

З биттям серця слухала тих слів Анна Йонкер:

— *Боже! Нема в мене поетичної здібності, щоб я могла описати величавість цього концерту, яким зробили його наша милозвучна пісня й наші національні танки!...*

... Пішов у танець чумак, завирували коломийка, метелиця, гопак, колом... на превелике диво чужинцям пішли в танець малесенькі діточки. Здивуванню нема кінця: “Джі! Ой! — Заоплювалися чужі й свої...”

Сиплеться буря довгих оплесків за оплесками. Боже, Боже! Яку радість, яку велику вітху, які щасливі твили переживали ми тоді всі українці! Ми з радости плакали, а чужинці прямо в безконечність плескали.

Хто був на тім святі Вашингтона, бачив красу нашого

танку й чув наші пісні, той ожив там і набрав надії на нашу кращу майбутність. Хто з нас там не був би, визначний чи звичайний, старий чи молодий, патріот чи ренегат, вийшов із концерту з надією, що нарід, який має такий невичерпаний скарб, яким є дорогоцінне мистецтво, який має таку пісню, що в ній розкаже свій жаль, своє горе, свою втіху, свої болі, кривди й бажання — **НЕ СМІЄ ПРОПАСТИ, А ЖИТИ МУСИТЬ ВІЧНО!** Бо хочай ми не маємо своєї держави, хочай ми поневолені озброєними ворожими окупантами на нашій землі, і... не маємо зброї, щоб нею здобути волю, то не падати нам на душі, бо ще осталась нам одна зброя — українське мистецтво, яке каже, що нарід посідаючий його не можна змести з лиця землі.

Хотіла б я згадати дещо про великі заслуги нашого славного балетмайстра Василя Авраменка. Він бо старається не лише виказати красу нашого танку, але при танках він рівнож не менше як піснею хоче запізнати чужинців з українською історією, українською культурою і в тій цілі він у своїх виступах розсїває летючки, програмки з поясненням значення кожного танку... Навіть наша гарна пісня не притягнула стільки молоді, що притягнув танок. До тепер є вже в Америці вишколених 6.000 українських танцюристів, які любуючись своїм національним танком, танцюють його, а рівночасно вчать української історії та про те, звідки походить кожний танок, в якій часті України, як і де живуть там українці. Бо при школах танків він учить дітей історії України, вчить любити Україну й дорожити її іменем...

Було радісно, мило й цікаво в дорозі з Дітройту до Нью Йорку в товаристві приятельки Ірени Козаченко, що як діячка Союзу Українок теж спішила туди на конгрес.

Ця одна з важних подій в житті української еміграції в Америці, як її оцінювали тодішні обсерватори, відбулася Українському Народному Домі з участю "коло 60-ти делегаток та багатьох гостей з різних міст Америки й Канади". Конгресові наради почалися в суботу 28 травня в год. 2-ій по пол. Відкриття перевела Юлія Ярема, голова підготовчого комітету. За президіальним столом зайняли місця: Стефа Абрагамовська, д-р Неоніля Пелехович і Антоніна Лятишевська. Секретарювали: Павлина Авраменко і Дора Маціовська. Головний звіт із 7-річної праці Союзу Украї-

нок Америки належав Олені Лотоцькій. Того ж дня після звітів делегаток Анна Йонкер вітала конгрес від Канадійсько - Українського Жіноцтва. Про її виступ коротко згадано в "Свободі":

"Делегатка від жіноцтва з Канади, пані Йонкер, у своєму привіті з'ясувала життя і діяльність українського жіноцтва в Канаді. З того звіту ясно випливало, що українське жіноцтво в З'єдинених Державах та в Канаді має багато можливости працювати в тісному контакті, особливо в загально національних справах та в справах всебічної допомоги Рідному Краєві".

Зате обширніший допис Анни Бойко, в "Америці" п.н. Промова пані А. Йонкерової з Вінніпегу, має таку кінцеву завагу:

"...Дуже шкода, що пані Йонкер ізза обмеження часу промовцям не мала змоги нам більше розказати про життя і працю українців в далекій Канаді. Але годі було інакше, бо вже була пізна пора..."

Для прихвних на конгресі було ясно, що предсідниця Абрагамовська вдаривши молоточком не дала Анні Йонкер докінчити фрази, але не всім були знані причини такої поведінки.

В другому дні конгресових нарад представлено зборам свіжоприбулих канадійських делегаток. Савеля Стечишин, що з Доцею Яндою і Тетяною Кройтер репрезентували "Союз Українок Канади", як подавала преса, виголосила "ширшу привітальну промову". Між цікавими програмовими доповідями сензацією дня були блискучі ораторські виступи молодої абсолювентки прав пітсбурського університету Марусі Бек: "Україніан Воман естердей анд тудей" по-англійському і "Будучність України в руках української жінки" — по-українському. На вечірньому бенкеті в готелі Комодор із 200 учасниками промовляли: представниці Національної Жіночої Ради Америки, Міжнародної Жіночої Ліги Мира й Свободи, У.В.С.А., голосна письменниця Фенні Герст, д-р Л. Мишуга від УНС, Савеля Стечишин про жіночий рух у Канаді і Олена Лотоцька. Делегаток "Канадійсько - Українського Жіноцтва" навіть не запрошено до головного стола.

Уважлива до кожного Анна Йонкер була глибоко діт-

кнена тим нехтуванням, про що й написала негайно після конгресу до Мілени Рудницької. З багатої переписки Анни Йонкер із визначними тодішніми діячами збереглася тільки ця відповідь Мілени Рудницької, що відноситься до нью-йорського конгресу і водночас свідчить про близькі взаємини обох листуючих:

Високоповажана і Дорога Пані,

Користаю з мого короткого побуту в Данцігу, звідки можу свобідно написати до Вас ці рядки. Думала я, що побачимось на Конгресі Українського Жіноцтва в Нью-Йорку та надіялась, що може при цій нагоді і Канаду відвідаю. Одначе з моєї поїздки до Америки, на жаль, нічого не вийшло, бо С.У.А., який мене запросив на Конгрес, в останній хвилині з причини браку гроша мою поїздку відкликав.

Ваші оба письма, а саме лист з Нью Йорку з 1.VI. та лист з Вінніпегу з 10. VII. я одержала і дуже мене це прикро вразило та зажурило, що в них про Конгрес пишете. Я просто не можу зрозуміти, як воно можливе, щоб Президія Конгресу Вас обидила та нечемно до Вас поставилася. Кожний знає Вас як ширу, жертвенну патріотку, яка так багато праці й гроша віддала народній справі, чому отже стрінула Вас така прикрість і обиди? Чи бажаєте собі, щоб я написала в цій справі до п. Лотоцької і вияснила цілу справу? Без Вашої згоди не хочу цього робити, щоб не стягнути на себе закиду, що роблю якісь сплетні чи інтриги. — Ці непорозуміння і тертя, вся ця колотнеча й ворожнеча між нашими людьми в Америці й Канаді страшенно мене болить і дуже воно прикре, що навіть жіноцтво і жіночі організації дали втягнутися в це багно. Як можна в безпартійну, національну організацію вводити політичні й релігійні ріжниці? Коли б я була приїхала на Конгрес, я була б вжила цілої сили своїх аргументів, жару переконань та свого авторитету, щоб очистити атмосферу в жіночих організаціях. — Цей пашквіль в "Порі", який Ви мені прислали, є такий огидний, що я з відразою і почуттям сорому та ганьби його прочитала. Як можна про таку серйозну річ, як жіноча організація, так ганебно писати? Може й були на Конгресі зроблені такі чи інші помилки, тоді треба річової, доброзичливої критики, але не пашквіль!

М. Рудницька, С. Русова А. Йонкер

Це вже два роки, Дорога Пані Йонкер, як ви були в краю і як ми познайомились зі собою. В нас від цього часу багато, багато змінилося. Політичні й господарські відносини в нас такі важкі, що прямо годі дихати. Дуже бажала б я з Вами бачитись, але на жаль, надії на скору стрічу нема.

Я, як звичайно, дуже запрацьована, головню займаюся справою пропаганди української справи на міжнародньому терені, перед Союзом Народів та всякими міжнародніми організаціями. Успіхи цієї праці за останні два роки є дуже гарні, але приходитьесь вести її в невимовно важких відносинах; бо і грошей нема і поляки з пімсти провадять проти мене страшну нагінку і — що найбільше болюче — свої люди зі злоби й зависти кидають колоди під ноги. Ви знаєте, Дорога Пані, що хліб українського громадського діяча є дуже гіркий, — але я маю тверду вдачу і свою роботу дальше роблю. Працюю також очевидно в Союзі Українок, який дуже гарно розвивається...

Мій Іванчик виріс на великого, розумного хлопця, дуже з нього добра дитина, — це моя одинока потіха і найбільша гордість. Будете з зятя вповні вдоволені, — побачите! А як моя синова? А Ваша найстарша доня? Вже певно доросла панна? Пришліть мені фотографію свою й дітей, а я Вам зрewanжуюся і при нагоді пришлю знимку свого й Іванчика.

З кінцем червня була я на Конгресі Національних Меншин у Відні, промовляла і не хвалючися — мала величезний успіх.

Пишу Вам про це, Дорога Пані, бо знаю, що Ви розумієте вагу зв'язків з міжнародним світом, про що я сама мала нагоду переконатися, що не жалували Ви свого гроша на цю ціль.

Я через мої поїздки до Союзу Народів до Женеви так задовжилася, що не можу собі дати ради, — але не жалую, бо знаю, що справа важна і що колись народ буде мати з цього користь. З початком вересня треба би знова їхати до Женеви, але, на жаль, мабуть тим разом таки грошей не вдасться роздобути.

Як з Вашим здоров'ям? Моє здоров'я, на жаль не зовсім в порядку, конче треба би трохи лікуватися і відпочити, але поки-що не можна про це думати.

Вибачте, що пишу так хаотично, дуже спішуся.

Цілюю Вас сердечно і бажаю Вам, Дорога Пані Йонкер і Вашій Родині всього найкращого,

Данціг, 3. VIII, 1932.

Мілена Рудницька

Лист цей як цікавий документ часу наведений у цілості, навіть без пропусків його жартівливих і суто особистих місць.

А в тім Анна Йонкер не приховувала причин, що склалися на мало прихильне ставлення до неї в часі конгресу:

“... Мушу згадати, що не бракувало мені також прикрих хвиль, яких я зазнала з причини початкового неприязного відношення до мене ... Болюче відчула я се тим більше, коли довідалася, що причина неприязного відношення голови централі С.У.А. була в тім, що такі наші рідні українки з Канади (не хочу задля чемности згадувати їх імен) ще перед нашим приїздом понаписували на нас, що самі хотіли. Доперва після конгресу зрозуміла голова С.У.А., що зле їх поінформовано, та при моїм відїзді дружні відносини все направили ...

Це уривок із опису подорожі Анни Йонкер, який був поміщений у Канадійському Фармері в числах 3 і 10 серпня 1932 р.: “Мої враження з подорожі до Америки й з Жіночого Конгресу С.У.А.” Щиро ділитися вона з читачами зі своїми думками й почуваннями, що їх зазнала в часі цієї небуденної поїздки. З безпосередністю відкриває свої погляди, охоче визнає свої захоплення всім, що їй нагадує

Учасниці Ньюйоркського Конгресу (середня колонна). Перший ряд від ліва: нерозпізнана, Юлія Ярема, Анастасія Рибак, Анна Йонкер, Стефанія Дершко, Олена Лотолька, Савели Стечишин, Доця Янда, Стефанія Абрагамовська. В останньому ряді перша з-ліва — Маруся Бек.

рідний край почавши від краєвидів аж до ньюйоркського печива з “соленими рогалочками, крученими прецликами, кругленькими бохончкам дуже смачного разового хлібця” (— а все те таке смачне, якби в нас у Ріднім Краю —), ...а разом із тим могутнє враження робить на неї ньюйорська бібліотека, бо в ній серед слов'янських є багата українська. На зміст цього репортажу складаються: враження з дороги до Дітройту, перше перебування в Дітройті, концерт Кошиця й Авраменка, перебування в Нью-Йорку, Конгрес, повернення до Дітройту, українці в Америці а в Канаді.

Високу оцінку Конгресові дала тодішня преса. Нпр. “Свобода” писала, що “це перший раз у житті української еміграції в Америці з'їхалися жінки на те, щоб остаточно закінчити підготовчий період своєї всеамериканської організації й повести далі пляноване організаційне життя. На сім конгресі українські жінки в Америці доказали, що вони достойні своїх сестер Українок, які на рідних землях та на еміграції йдуть у перших лавах борців за українську національну справу..., показали, що вони здібні власними силами перевести поважний конгрес, утворити міцну організацію та вперто й послідовно працювати, випереджуючи в багатьох випадках мужчин... Перший Конгрес Українок у Америці став тим дороговказом, від якого починається новий і широкий шлях організованого жіноцтва та розвитку громадсько - публічної діяльності української жінки...”

А як оцінила цей Конгрес Анна Йонкер?

...Розписуватися в деталях про Конгрес вважаю злишнім тому, бо в дуже докладних подробицях писала про нього “Свобода” й “Канадійський Фармер”.

Загально сказавши, конгрес, як на перший раз, перейшов цілком добре. З конгесу винесла я добре враження... Були на конгресі високозмістовні та прекрасно обдумані відчити... На особливу увагу заслуговують виголошені дуже енергійно та

прекрасно опрацьовані, змістовні реферати панни Марусі Бек з Пітсбургу. Вони були виголошені в двох мовах (українській і англійській) й оживили конгрес. Також гарне враження зробив реферат п. Галі Фенчинської.¹⁹⁾ Миле а навіть зворушливе до глибини душі враження зробили на мене щирі звіти делегаток "Союзів Українок" із провінцій. Вони вказували обильною працею та великою поміччю нашим поневоленим братам і сестрам в старім краю. Слава, вам, Сестри, за вашу щедрю поміч для нещасних! Колись рідний край, як вільний буде, віддячиться вам за вашу щедрю поміч у їхній недолі, а якщо не вам, то вашим дітям.

Примірне враження робила відсутність партійної вороженечі. На конгрес зійшлися всі Українки без ріжниць на їх віросповідання й політичні переконання, бо зрозуміли, що справа, яку обговорювали на Конгресі, була всім дорога й надпартійна. Честь, Вам! Хай за Вашим приміром підуть і другі українки.

Великим здобутком Конгресу була ухвала про вступлення Союзу Українок Америки в члени Національної Жіночої Ради Америки та кооперації з ними. Це принесе для української справи й розголосу українського питання велику користь.

Побажаним було б, щоб за приміром щирої жертвенности Українок Америки пішли Українки Канади та своїм поневоленим братам і сестрам слали щирішу поміч ніж дотепер се робили.

Наша нація з природи щира й гостинна, а Українки Америки є якраз такими та щиро гостили нас. Справляли нам чай, бенкет, концерт. Слід зазначити, що Українки Америки здобули собі повагу й пошану серед американського жіноцтва, яке робило своїм коштом для нас прийняття.

Зі звітів Відділів С.У.А. і Централі довідалася я про обильну працю на організаційнім полі, бо за сім років свого існування створено понад 30 Відділів С.У.А., вислано на Міжнародній Конгрес до Вашингтону три українки: п. О. Лотоцьку, Ю. Ярему, а п. Г. Чикаленко спровадив С.У.А. на свій кошт з Європи. Найбільше праці повів. С.У.А. в допоміж Рідному Краєві."

¹⁹⁾ Роля жінки в житті нації взагалі, а української зокрема".

В наступній частині "Після Конгресу" Анна Йонкер подає свої помічення з оглядин міста, а згодом про особисті зустрічі з українцями:

Василь Авраменко

"... Увесь час мого побуту в Нью Йорку перебувала я в домі гостинної пані П. Авраменко. Тут ми хазяйнували так, що я почувала себе наче в своїм власному домі. Мала я нагоду оглянути три битком набиті куфри різних пам'ятних речей, зібраних за час одинадцятилітньої праці Василя Авраменка на полі національного танку. Між тими речами були різні афіші, реклями, фотографії танцюристів із різних частин України й української еміграції, рецензії різних націй про наш танок: чеські, німецькі, англійські і др. Бачила я вбогі, старенькі костюми перших танцюристів п. Авраменка в таборах, а се: кошушки, гуцульські китарики і т. п. Все те роблене в таборах із стареньких фарбованих коців. З тих всіх реклям, рецензій і т. д. я побачила, скільки труду, скільки горя перейшов наш мистець Авраменко, заки вивів наш танок на світову арену, в такій величч, в якій він нині пишасться. Днем з панею Авраменко звиджували ми красу й багатство Нью Йорку, а майже кожного вечора були запрошені до когось в гостину... Слід тут згадати децю про патріотизм пані Скубової. Вже з порога її гостинної хати саме урядження кімнат вказує відразу на її любов і пошану до всього того, що є рідне - українське. Вся хата прикрашена творами українського народного мистецтва: є там прекрасні тарілки, рямці, ножі, столики, всякі касетки, полички та інші різьблені гуцульські вироби... Є різні серветки, обруси, накривала на ліжка, різнобарвні українські костюми... а всього є в такій

великий і різноманітний скількості, що сі великі надбання щирою запобігливістю п. Скубової можна назвати малим музеєм українського мистецтва. Бачила я там кілька касеток зроблених з чорного як земля тюремного хліба й соломи, які зробили наші політичні в'язні в ляхській тюрмі... а на касетках напис: "Поневолені Брати — Дорогий Заморський Сестрі". Сей напис указує, що неодну свою щирю лепту післала пині Скубова тим, що коротають в ляхських казатах свою молодість за ідею визволення свого народу. Нещасну їх долю відчуває п. Скубова, бо вона сама брала участь у недавніх наших визвольних змаганнях в рядах українських санітарок...

П. Генік, Ю. Ярема, А. Йонкер, Ірена Козаченко, невідомі прізвища, Марія Скубова.

Щирої ввічливості зазнала я і від редакторів єдиного в Америці українського дневника "Свобода", д-ра Луки Мишуґи й нач. ред. п. О. Ревюка. З ними звиділа я багатства Нью Йорку та народні здобутки наших українців — українські інституції. Боже! Як серце забилося із радості і втіхи, коли вони показали мені величавий та прекрасно збудований двоповерховий будинок "Свободи", і Народного Дому. Мені прямо

й вірити не хотілося, що се здобуток українців у Америці. Народний Дім це прекрасний чотирповерховий будинок із двома просторими залами на першій і другій поверхах... На пращання сестри українки, які гуртуються при "Жіночій Громаді", улаштували спільну вечеру. З жалем попрощалася я з всіми, від кого я зазнала стільки ввічливости за час мого побуту в Нью Йорку...

Другий побут в Дітройті.

Відвезли паню Ірену Козаченко домів і думаємо їхати в дальшу дорогу. Та тут не менше гостинні українці ніж у Нью Йорку, здержують нас і до домів не пускають. П-ство Кузі, Морози, Польові... Одні й другі кличуть нас у свої доми, в гостину, витають і гостять щиро, розпитують жваво і з великою цікавістю про конгрес. Оповідая їм свої додатні враження з конгресу, провадимо дискусій, а між іншим відвідує мене редактор часопису "Пора". Говоримо децю, вкінці він просить відвідати його редакцію. Пішла я. Правда, не багатий часопис, але тишитись треба, що й в Дітройті є українська газета. Та коли дійшла я до того місця, хотіла б я оправдати себе від немилих непорозумінь. В часописі "Пора" була поміщена стаття про конгрес п. з. Женські теремедій в Нью Йорку". Заявляю щиро, що всякі відомості в згаданій статті про конгрес не походили від мене, пожимо того, що мое ім'я там було.

Слід згадати децю й про щирих провідників у Дітройт, п. Кузіва й адвоката п. Чернявського. Сі загальнолюблені й поважані громадяни здобули собі любов серед українців, а добре ім'я серед американців і мавши на них вплив неодному українцеві помагають так морально як і матеріально. За їх старанням Кошиць і Авраменко мали гарні успіхи в Дітройті.

Поворот до Вінніпегу відбувся через Чикаго в час, коли саме хоронено д-ра Володимира Сіменовича, якого Анна Йонкер називає найбільшим народним діячем Америки. Немов підсумками цілої подорожі є кінцевий уступ:

Українці в Америці а в Канаді

Описавши все те, що звиділа я будучи в Америці та що запримітила серед українців хотіла б тепер зробити висновок з моїх вражень і порівнати бодай в часті українців Америки з українцями в Канаді.

Заприїмила я, що в Америці серед наших Братів і Сестер нема такої завзятої та різкої боротьби на тлі релігійнім, ні між жіноцтвом, ні між мужчинами. Доказом сего є, що так у Нью Йорку, як і по других містах Америки є українські центральні "Союзи Українських Організацій", в яких гуртуються товариства різних поглядів, та в разі потреби працюють разом для загальної справи. У нас в Канаді й до тепер сего нема. Були спроби створити таке об'єднання, та наразі перейшли вони в забуття. Рівнож в Америці українське жіноцтво всіх переконань лугчиться під одним проводом "Централі С.У.А." На З'їзді можна було побачити дружин священників так католиків як і православних, соціалісток і ін. У нас сего ніхто не зобачить. Жіночі Товариства в Канаді вправді численніше зорганізовані, але кожне товариство живе для себе і своєї організації, без головного проводу, головної централі. "Союз Українок Канади" має зорганізовану лише частину українського жіноцтва Канади, та й то лише прихильниць автокефальної Церкви. Всякі кількарізкові спроби створити Центральну Українських Жіночих Товариств в Канаді, в склад якої входили б всі українські жіночі організації без різниці їх приналежності релігійної чи політичної, не зробили до сих часів бажаних успіхів. А бажаним було б, щоб така жіноча Центральна, до якої належали б всі українські жіночі товариства в Канаді без різниці їх партійної приналежності і віросповідань, повстала.

Наші Брати й Сестри в Америці дають ширішу й обильнішу поміч Рідному Краєві, ніж у Канаді. Сього не потрібно мені тут доказувати, бо ми всі про те знаємо, а хто не знає, то легко може довідатися, коли запитає себе, скільки жертвував на всякі народні цілі в Ріднім Краю.

Від себе хочу додати се, що мене прямо дивувало, коли я довідалася на конгресі із звітів діяльності Відділів Союзу Українок Америки, як багато вони дали Рідному Краєві на всякі цілі: Інваліди, Рідна Школа, Союз Українок у Львові, У.В.О. і т. д. А суми тих жертв не сягали кількатор або кілька тисяч доларів... Українці в Америці палають такою великою любов'ю до нашої поневоленої Вітчизни, що там на жадне підприємство чи то концерт, чи виставу, навіть весілля, хрес-тини, партій, люди не йдуть, коли як не цілий, то бодай половина доходу не йде на поміч Рідному Краєві.

В нас в Канаді українська молодь держиться більше свого народу. В Америці молодь більше засимільована. Рятувати її треба, до свого народу прислати. І ся праця спадає на руки патріотичного жіноцтва в Америці.

*Дай Боже, щоб між нами, українками, на сім континенті запанувала така єдність, щоб ще ми всі з'їхалися на один **ВЕЛИКИЙ СПІЛЬНИЙ ЖІНОЧИЙ КОНГРЕС УКРАЇНОК КАНАДИ Й АМЕРИКИ**, а відтак за нашим приміром, щоб з'єдналися чоловіки, а тоді напевно вивели б з неволі наших Братів і Сестер у Рідному Краю!*

Так без вишуканих фраз, щиро, просто, безпосередно заговорила Анна Йонкер до своїх земляків розсіяних по всій землі, бо така проста й ясна була для неї сама правда, що — в єдності сила.

Світова Вистава в Чикаго

Тільки незалежні державні народи брали участь у всесвітній виставі, для якої призначено рік 1933 у Чикаго. Проте не дивлячись на перешкоди з боку “доброго сусіда” й українці могли на призначеній виставовій площі побудувати свій павільйон. Помогла в тому велика популярність українського імені в Америці після виступів ансамблю українського балету Василя Авраменка й українського хору Олександра Кошиця, особливо їхніх концертів в сторіччя Юрія Вашингтона в 24-ох головних центрах ЗДА. В українській пресі йшла кампанія для здобуття фондів скрізь, де жили українці: “Вашінгтон рішив у користь українців. Справа по довгих зусиллях і трудах виграна і ми нині є єдиним народом у Америці без держави, трактованим урядом у Вашингтоні нарівні з державними, з англійцями, німцями, французами й другими. . . Цей історичний здобуток усі українці повинні підтримати. . .” (Червень, 1932).

І коли в Вінніпегу рішено зібрати пів тисячі доларів на український павільйон, це теж завдяки Анні Йонкер.

Не забувала вона при тому про потреби на батьківщині. Новий сезон після вакаційної перерви Канадійсько - Українське Жіноцтво розпочало пригадкою громадянству “тих, що мучаться в неволі за наш Рідний Край”. На чайну

гостину 10 листопада в домівці при вул. МекГрегор 155, запрошувала в пресі голова Т-ва, Анна Йонкер під кличем: "На допомогу політичним в'язням, борцям за Україну!". (К. Ф. 9. XI. 1932).

Ні снігова метелиця, ні морозна студія у той вечір не замкнули серцець вінніпежців у нагрітих хатах. Зійшлися вони громадно і в звіті Канадійсько - Українського Жіноцтва згадано:

"До глибини зворушливу хвилину, коли серед присутніх встав Всеч. о. Сенета і як колишній один з тих, що з крісом у руках боролися за волю українського народу, та який недавно вернувся зі старого краю, був там і бачив на власні очі сі терпіння наших героїв за народню справу... завізав, щоб сим нещасним політичним в'язням заспівати "Многії літа!", щоб вони кріпко держалися піднесені на душі, здорові й бадьорі до кінця боротьби за волю нашого народу... Зібрану суму \$25.00 передано "Комітетові Оборони Політичних В'язнів" для висилки... (К. Ф. 11. I. 1933).

Багато українських родин у Вінніпегу дістало різдвяні дарунки завдяки Канадійсько - Українському Жіноцтву, що влаштувало для "Гом Велфер Ассосіейшен" гостину з дискусійною доповіддю Михайла Урбановича (на тему "Соціяльна еманципація").

В той час на овиді Вінніпегу виринули нові організації: "Жіноче Товариство ім. Мілени Рудницької" і... "Жіноче Товариство ручних робіт". Безсумнівна є причасність Анни Йонкер до першого, яке створено при "Українських Січових Стрільцях ім. полк. Дм. Вітовського". Вказують на те осідок при МекГрегор 155 та спільні виступи тих товариств з Канадійсько - Українським Жіноцтвом, як нпр. говорить звіт У.С.С.: "Наша організація спільно з Канадійсько - Українським Жіноцтвом на чолі з нашою Добродійкою Анною Йонкер устроїла спільний базар, який помімо тяжкого сучасного безробіття закінчився гарним успіхом, бо приніс біля \$100.00, з якого половину Управа призначила на допомогу Рідному Краєві..." (К. Ф. 5. VI. 1933). Подяку від "базарового комітету" підписали: Анна Йонкер, Єлисавета Брик, М. Сивак, Семен Мурій, Олександр С. Брик. Крім того весь дохід з чайної гостини нового жі-

ночого Т-ва (27. IV) призначено на покриття коштів жіночої делегації з посолкою М. Рудницькою на міжнародному конгресі в Марселі. Ганна Чикаленко - Келлер звітуючи в пресі про цю конференцію дякує "канадійським українкам" за фінансову допомогу, що дозволила взяти участь двом делегаткам, цебто їй і Мілені Рудницькій. (К.Ф. 19. VII).

Ці нові товариства приступили разом із Канадійсько - Українським Жіноцтвом до створеного "Центрального Комітету" для збирання фондів на український павільйон у Чикаго. Жіноче Т-во ім. Мілені Рудницької дало 23. II. вечір з танцями, якого дохід призначено на будову цього павільйону. У червні проголошено в пресі листу збірки, на якій друге місце після "Запомог. Братства св. о. Николая" — \$26.00, зайняло Канадійсько - Українське Жіноцтво — \$25.00, а далі йшли організації, що з ним співпрацювали.

З нетерпінням слідкувала Анна Йонкер за підготовку до такого небувалого для українців виступу. Раз-у-раз її тривожила думка, щоб перешкоди не загальмували будови павільйону. Врешті прийшла вістка, що "Український тиждень" на світовій виставі призначено в днях 14-20 серпня.

Українці з Вінніпегу вже давніше проектували збірну прогульку до Чикаго та кидали зазиви в пресі. В ту пору скороминучого літа з радісним настроєм гуртувалися до виїзду групи приятелів і знайомих. Кожний сподівався пережити там щось єдине, неповторне. Газети приносили вісті про вдалу побудову павільйону, про висилку цінних експонатів зі Львова й других міст України. Заповідалися особливо підібрані концертні програми, масовий виступ танцюристів Авраменка — 1.000 осіб! — З'їзд молоді...

Тільки Анна Йонкер не могла повністю віддатися радощам подорожі. Вона від деякого часу поважно нездужала, діткнена частинним паралічем, що утруднював ходу і деформував один бік обличчя. Так болюче відбилися на її здоров'ї всі походи "з колядою", збірки, засідання й наради в холодних домівках... З такою недугою ніхто не вирушав би в дорогу, але не — Анна Йонкер. Годі було відмовити її гарячому бажанні і разом з нею поїхали найближчі: д-р Генрі Йонкер, і двоє старших дітей, Галя і Зеньо.

**Анна Йонкер з мужем д-ром Генрі
Йонкером і сином Зиновієм**

Збудженість і хвилювання супроводжали Анну Йонкер: як покажуть себе цим разом американські українці, що їм вона віддавала перевагу в громадській і культурній зрілості над іншими нашими еміграціями. Погляди на український павільйон і успіхи в Чикаго були неоднотайні, а то й суперечливі. Не бракувало й таких, мовляв, втрачено виняткову нагоду й змарновано суму \$25.000, які ви-

дано на ту ціль. Анна Йонкер так сприймала цю подію:

З великою нетерпеливістю й цікавістю переходила я з 39 вулиці до входу на світову виставу. Єще не мала білету на вступ, а вже серце забилося, бо за входовою брамою вже видно було павільйон і напись на чотирьох стінах вежі павільйону "УКРАЇНА". Переходжу браму, і починаю оглядати павільйон. Вражіння дуже миле. Кожний українець зараз же пізнає, що це український будинок: стиль наших старовинних будівель, що дише рідним духом українських століть. Стоїть він над озером, і здається, що ми знаходимося на березі Дніпра або Прута.

І приходять сейчас гадка: скільки то труду перебули ініціатори цього павільйону! Скільки зборів, диспут, недоспаних ночей! Честь і слава тим ініціаторам! Бо зваживши, що наш нарід бідний, особливо в таку кризу, побудував павільйон, — це героїчна річ.

Наш павільйон був символом нашої сили, справності й поспішності, бо правду мовивши, трохи запізно взялися до роботи. Все ж таки наш український павільйон оглянули люди всього світу. Багато чужинців заінтересувалися нашими екс-

Павільон "Україна" на світовій виставі в Чикаго, 1933 р.

понатами, творами Архипенка, нашими хоровими співами, нашими танками, — взагал, не треба доказувати, що український павільйон, яко рекляма, зробив дуже багато для української справи.

А треба еще додати, що се було місце, де українці з усіх кінців Америки, Канади, Європи, сходилися до купи, стрічалися як у своєму домі. Український нарід концентрувався в українському павільйоні і фізично й духово. А без павільйону, ми як сироти безбатьченки ніколи не знайшли б себе, не пізнали, розсипані на просторах вистави. А знову програма цілого українського тижня з його конгресами, промовами, мистецькими виступами, вибором "королеви України" — де ж була би відбулася!

Не буду розписуватися над враженнями, які кожний з нас переходить оглядаючи наші вишивки, гуцульські різьбарські вироби, гафти, орнаментику церковний риз, і прочі цікаві експонати, бо це речі, з якими кожний менше-більше ознайомлений і які любиться цілою душею, як своє рідне.

Перейду до відділу, де твори нашого мистця Олександра Архипенка. Справді мусимо бути вдячні долі, що видала нам такого геніяльного різьбара, що передає в каміні й бронзі своє витончене бажання краси, яке називають модернізмом чи футуризмом. Треба студіювати по многих музеях твори скульп-

тури, переходити лекції тої області мистецтва, щоб можна щось трохи більше сказати. Бо твори мистецькі може осудити й може оцінити на мою думку сам мистець. Тому я вийшла з залі Архипенка із подібним почуттям, як виходиться із святині, де загадкова тайна краси та нерозгадані бажання й почуття нашої душі зливаються в щось особливе.

Ситуація сходила в низ і ось я в театрі під голим небом. Передо мною сцена, а по другому боці буфет, де подається усякого роду зимні напитки і смачна українська страва. Серед гажору, який там панус, увихаються дівчата в народніх українських строях, подаючи замовлення гостям, що ведуть цікаву товариську гутірку. Ціла та обстановка не робить враження звичайного ресторану, але настроєвої святочної гостини.

Многі з приїжджих хочуть познакомитися і мають собі за честь поговорити з визначнішими членами українського громадянства в Америці. Се не легко, бо кожний зайнятий серед великого потовпу людей. Особливе враження робить гостина визначного чеха, голови сенату, поважного, з сивою бородою. Він gratuluє нам, бажає державної самостійности. Його сердечно вітають.

Квартет добірних співаків мужеського хору дає свої знамениті продукції. Василь Авраменко своїми танками зачаровує публіку. Кого лише нема між українським цвітом: панна акробатка показує свої подиви гідні вправи. Не тільки танці, але висока фізична культура тіла має в нас місце. Раптом серед шуму чути співочий дуєт... Та годі все описати.

А виступ в Колізеї! Наче квітистий килим розстелився перед публікою — маса танцюючих в українських костюмах. Поважний, чемний, скромний, а при тому бистрометкий той український танок, як українська дівчина. Так як то описує пані Сидонія Никорович. Додати до сего музику пана Барабаша, добре вишколений мішаний хор під проводом пана Венецького, знаменитий сопрановий спів пані Гребінецької — се був дійсно духовий і культурний пир українського племені в Америці.

Золоті слова сказав д-р Лука Мишуґа через мікрофон до українського народу: "...Се одинока земля американська, що дозволила українському народові на його навіл'йон, на "Український Тиждень!" На рідній нашій землі, під ворогом, ми не

маємо того права! Честь тобі, американська земле і слава твоєї вільності даній конституції! Український нарід вдячний тобі за це і буде старатися оцінити се своєж льовлянстю, працею і культурними надбаннями" . . .²⁰⁾

Слід відзначити й організований виступ жіноцтва. На врочистому відкритті "Українського Тижня" 17 вересня промовляла в його йменні Олена Лотоцька, а вівторок (18 вересня) був "Днем Української Жінки" з багатою програмою і вечірним бенкетом. Союз Українок Америки подбав про голос з підрадянської України: недавно прибула з того "дому неволі" Бражник з плачем, якого не могла опанувати, передавала трагічні картини голоду.

Олена Лотоцька

У пресових звідомленнях відмічувано "дуже добре опрацьовану" промову Галі Гаврилук з Вінніпегу на тему "Наша жінка, її освіта" та привіт Анни Йонкер від українців Канади на першому "З'їзді українських професіоналістів" ЗДА й Канади, що тоді вперше (18 і 19 серпня) зібралися, щоб створити спільну організацію представників вільних професій, таких як: адвокати, лікарі, професори, журналісти. . . (Н. Ш. 22 і 29 серпня 1933).

А позатим — чи могло бракувати дару від Анни Йонкер на кошти вистави? Імпозантне число танцюристів Василя Авраменка, що зібрали тріумфальні овації в величезному Колізеї, було одним із найбільших видатків, які

²⁰⁾ Анна Йонкер: "Мої враження з українського павільйону в Чикаго" (Канадійський Фармер, 22. XI. 1933).

треба було покрити. З усіх датків сума \$500 Анни Йонкер була найвища.

Проте в той час уже дошкульно підірвано фінансові спроможності Йонкерів. Але для Анни це не могло перешкодити ділитися останнім або й віддати все. — “Вона ніколи не рахувалася зі своїми потребами, коли треба було допомогти українській справі”.²¹⁾

Ідея солідарности

Після повороту з Чикаго хвора Анна Йонкер не відпочинкові віддалася, а клопотанні фондів на фільмування танків Авраменка та на купівлю творів Олександра Архипенка для Українського Національного Музею у Львові. Негайно почалася підготовка до концерту, щоб його влаштувати спільно з другими організаціями. Вже з початком листопаду преса повідомляла про: “Концерт на дохід українського танку”:

Оцим подається до відома, що заходом українських організацій відбудеться в Інституті Просвіти 12 листопада концерт на поміч балетмайстрові Авраменкові зняти на фільму українські національні танки.

Віriamo, що наше громадянство зрозуміє високу ціль концерту і певно прибуде громадно. — За Заряд Концерту: Анна Йонкер. (Канадійський Фармер 8. XI. 1933).

Приявна на концерті його ініціаторка вже не могла промовити до учасників. В її іменні зробила це секретарка Е. Ситник, а автор газетного допису (Д. В.) вияснював:

“...Пані Йонкер, хоч була на залі, не була в силі особисто подякувати присутнім за участь у концерті, бо є хвора. Мушу додати, що концерт був улаштований заходами пані Йонкер, яка не раз і не два несла поміч там, де ходило про загальне наше добро. Нині вона, хоч знеможена на здоров'ю, все таки робить, що в її силах, щоб при-

²¹⁾ В. Авраменко: Спогад про Анну Йонкер (Н. Шлях, 2. XII, 1961).

чинитися до поширення і скріплення нашого загального діла..." (К. Ф. 20. XII, 1933).

Оцих кілька скупих слів скромного признання було всією надгородою для Анни Йонкер за її труд, майно й здоров'я. Вона ж сама неодмінно дякувала кожному за піддержку для її роботи:

"Почуваюся до милого обов'язку зложити щире подяку Хвальному Зарядові Інституту Просвіти за цілком безкорисне відступлення залі Інституту Просвіти на концерт у дохід танку, як рівнож і всім тим, які взагалі взяли участь у програмі, та причинилися до успішного переведення сего концерту. А. Йонкер. (К. Ф. 6. XII, 1933).

Як завжди, панівним бажанням було не відокремлювати своєї організації від інших, але змагати до солідарності і єдності в громадському житті, практично співдіяти при толерантному співіснуванні. Брак взаємної лояльності в організованому житті українців Канади був скрізь відчутний; він відбився навіть у найменших закутках, як свідчать дописи з того часу Катрі Новосад п. н. "Трагедія жіночого руху". Заснована з ініціативи Анни Йонкер жіноча організація в Овкбурн (Манітоба) не втрималася, бо другі середовища намагалися включити її під свій провід, на що більшість членства не хотіла пристати. Гострими словами картала Катря Новосад ²²⁾ "непорозуміння та гаркитню, які постають через дрібничковість, вузькоглядність, фанатизм, зарозумілість, незнання справ, та через безглузду впертість, заскорузлість, релігійну нетерпимість, ... брак єдності й порядку в спільній праці..." (К. Ф. 1. XI, 20. XII, 1933).

Ювілей Ольги Кобилянської в 70-річчя її народин могло відзначити Канадійсько-Українське Жіноцтво без допомоги інших організацій. Але Анна Йонкер запросила до участі всі національні організації в Вінніпегу, з яких прийняли запрошення: Жіноче Т-во ім. Кн. Ольги при Інституті "Просвіти", Жіноче Т-во ім. Марії Маркович при Чи-

²²⁾ Її ліричні вірші вміщені в "Антології українського письменства в Канаді" ч. 1 Вінніпег, 1941 (стор. 68-72).

тальні Просвіти, Жіноче Т-во ім. Ольги Басараб при Рідній Школі ім. М. Шашкевича, Жіноче Т-во ім. Мілени Рудницької при УСС., Жіноче Т-во при Братстві св. Івана Сучавського, Т-во ім. Т. Шевченка на Брукленд, Українське Трудове Об'єднання. Дивним є брак Жіночого Т-ва при УНО, яке теж повинно тут співдіяти. Видно не дійшло до взаємного порозуміння, щоб теж разом відсвяткувати роковини смерті Ольги Басараб, які ця організація відзначувала в той же самий день. (Новий Шлях, 13. III, 1934).

Концерт відбувся в неділю, 25 лютого 1934 в залі Інституту Просвіти з головною доповіддю нещодавно прибулої до Канади киевлянки, Ганни Боровицької-Мандрики, освіченої і обдарованої промовниці. Цю молоду, культурну силу Анна Йонкер зуміла зразу приєднати для своєї ді-

Ганна Мандрика

яльності, не відгородивши її при тому від других організацій, як це було загально прийнятим звичаєм. Навпаки, членки "Канадійсько - Українського Жіноцтва" так як його голова, уділялися їй допомагали іншим, де була потреба. Тим разом на концерті промовила Анна Йонкер: "...Знеможена своєю довгою недугою, але повна духової сили, вона висловила своє глибоке вдовolenня, що має нагоду віддати честь великій українці, Ользі Кобилянській, та подяку-

вала українському громадянству за участь у святі. Присутні розійшлися глибоко зворушені під загальний величавий спів українського національного гимну..." (К. Ф. 18. IV, 1934). Пресовий допис виразно відмічував, що почин до концерту дала Анна Йонкер, щоб при тій нагоді передати письменниці "хоч маленьку допомогу, якої вона так потребує, перебуваючи в тяжких матеріяльних умовах і при лихому здоров'ю".

Рівно місяць пізніше в домі Йонкерів влаштувало “Канадійсько - Українське Жіноцтво” чайну гостину (від 3-ої до 10-ої год. ввечорі), з якої дохід призначено на закуп різби “славного українського різьбаря” Олекси Архипенка для Національного Музею у Львові. (К. Ф. 21.III).

Без сумніву, найбільше з усіх справ хвилював Анну Йонкер “Перший Всеукраїнський Жіночий Конгрес”, визначений на 1934 рік. До нього йшла жвава й плянова підготовка в “Союзі Українок” у Галичині. У парі з тим українські делегатки на міжнародніх з’їздах заєдно популяризували справу конгресу, як це сталося нпр. на останньому засіданні конференції “Міжнароднього Союзу для політичних і громадських прав жінки в Марселі (березень, 1933), коли Мілена Рудницька заздалегідь запрошувала в імені “Союзу Українок” прибути на конгрес українського жіноцтва з нагоди 50-річчя першої жіночої організації: “Запрошення було прийнято з великим зацікавленням, а голова цієї міжнародньої організації обіцяла невідхильно, як сама не приїде, прислати нам когось на конгрес!...” (К. Ф. 5 червня, 1933).

Ця ідея зв’язку українок понад кордони й океани, єднання їх думок, волі й почувань для найвищого ідеалу нації, знаходила в Анні Йонкер найпалкішу союзницю. Від віденського конгресу вона дуже уважно стежила за з’їздами міжнародніх організацій жіноцтва та участю в них українок, яким по можності й грошево пособляла. Нема достатніх відомостей про те, хіба винятково можна натрапити на загальникову згадку, як нпр. про фінансування поїздки Мілени Рудницької до Лондону (Жіноча Доля, 1936). Осягом тих виступів слід уважати петицію у справі голоду в Україні Об’єднаного Комітету Міжнародніх Жіночих Організацій до Ради Ліги Націй 26 вересня 1933, за підписом голови панни Корбетт Ешбі від імені 10-ти організацій: Міжнародна Жіноча Рада, Ліга Мира й Свободи, Світовий Союз для міжнародної згоди, Міжнародний Союз для політичних і громадянських прав жінки, Міжнародня Федерация жінок з університетською освітою, Міжнародня Федерация жінок професіоналісток, Ст. Джон’с

суспільний і політичний союз, Міжнародня Рівноправність, Світова Християнська Антиалкогольна Ліга, Міжнародній Союз Християнської Жіночої Молоді. ²³⁾ “Союз Українок” видав тоді на різних мовах відозву в формі листочки про положення в Україні під Советами та розіслав до міжнародніх жіночих організацій, пресових видавництв і до всіх визначних діячів світового руху жіноцтва.

23) Цю петицію, як важливий документ, друкується з браку місця тільки в оригіналі, без українського перекладу:

Liaison Committee of Women's International Organizations

Hon. Secretary: Miss Elsie M. Zimmern,
26, Eccleston Street,
London, S. W. 1.

Member Organizations:

World's Women's Christian Temperance Union.
International Council of Women.
World's Young Women's Christian Association.
International Alliance of Women for suffrage and equal citizenship.
Women's International League for Peace and Freedom.
World Union of Women for international concord.
International Federation of University Women.
Equal Rights International.
International Federation of Women Magistrates, Barristers and other
branches of the legal profession.
St. Joans Social and Political Alliance.

September 26th, 1933.

His Excellency Monsieur
Joh. L. Mowinkel,
President of the Council,
League of Nations.
Excellency,

On behalf of the above Committee of Women's International Organizations may I beg you to bring to the notice of the Council of the League the desperate condition of the famine stricken population of Soviet Ukraine?

Again and again the League has rendered invaluable services to the cause of humanity and we entreat your Excellency as President to submit to the Council the present need for League action in any form which you may think wise.

The Committee was unanimous in their decision to appeal to you.

I appeal certain notes on the situation.

On behalf of the Committee I have the honour to remain,

Your Obedient Servant,

Sig. Miss Corbett Ashby
President

of one of the Organizations.

IAWSEC.

* * *

There appears to be a very serious famine in the Ukraine. Details are hard to obtain as it is almost impossible for a visitor to obtain permission to visit the Ukraine, but the inhabitants are escaping in large numbers in spite of the efforts of the frontier guards, recently re-inforced, to prevent them.

Наскільки вся ця робота була б успішніша, коли б українкам признано повноправне членство в Міжнародній Жіночій Раді. Конгрес у Станиславові мав покликати до життя "Світовий Союз Українок", який трактований нарівні з іншими народами гідно репрезентуватиме українське жіноцтво на міжнародньому форумі.

Гаряче прагнула й дожидала цього Анна Йонкер. Всупереч усім перешкодам готовилася бути учасницею цієї історичної події. Перед наміреним від'їздом відбулися 27 квітня річні збори Канадійсько - Українського Жіноцтва. Про них є звідомлення в Канадійському Фармері:

Зборами проводила п. Ганна Мандрика, а секретарювала Е. Ситник. Із звітів діяльності Заряду численнозібрані членки довідалися, що під умілим та щирим провідом передсідательки Т-ва пані Анни Йонкер, Товариство виявило широку й корисну працю. Мимо злиденного теперішнього часу зуміло здобути й вислати досить поважну суму грошей на всякі народні цілі в Старому Краю, як рівно ж точно й солідно сповняти свої обов'язки відносно Місцевої Жіночої Ради та тим самим в доброму світлі представляло українське жіноцтво між чужинцями. Наші

Last year there was a famine. The consequent result was that seed grain for this year was eaten and in spite of this the population became so weak physically that they were unable to prepare the ground adequately and this year the famine is far worse. Orders were given that whatever the yield of the harvest the same amount of corn was to be delivered by the Ukraine and troops were sent to guard the crops and prevent the starving peasant from stealing the half ripe corn for food. There have been and will be no rebellions as the peasants are too weak to organise.

The following figures give some idea of the extent of the calamity. In the village of Zalywanschtschyna in the central Ukraine 2,000 inhabitants died of a total population of 3,500. In the village of Kumaniwka 1,200 died out of a total population of 3,000. These figures could be multiplied indefinitely. Cannibalism is rife in all parts and such is the state of despair that regardless of consequences to the writers letters are openly being sent abroad describing the state of the country and appealing for help.

The best proof that conditions are really serious is the appeals for assistance being made by Ukrainians domiciled in other countries.

1. The appeal of the Greek-Catholic Church in Polish Ukraine signed by the Metropolitan and bishops.

2. The appeal of "Le Comite ukrainien de secours aux affames de l'Ukraine et du Kouban", Brussels.

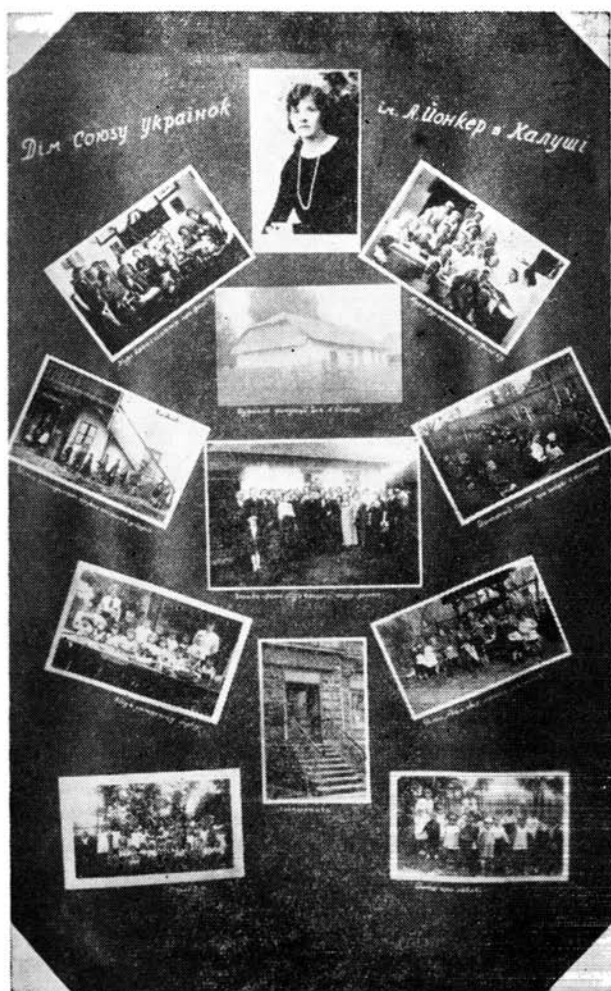
3. In Germany a joint relief committee has been formed by the Red Cross, the Roman Catholics, the Lutherans, the Menonites and others, "Brueder in Not. . .

(За "Новим Шляхом" з 31 жовтня 1933).

представниці дістали велике признання й похвали за діяльність КУЖ. Нова Управа: Анна Йонкер - голова, Анна Мандрика - заст. голови, Е Ситник - секретарка, Г. Гаврилюк - скарбничка, С. Дершко - фінанс. секретарка; Провірна Комісія: Е. Гикава, П. Генік, Кушнір... Ухвалено перший раз відсвяткувати роковини організації концертом і спільною вечерею." (27. VI.)

Наближався вакаційний час і перерва в організаційній роботі. Тоді ніщо не могло захитати постановою Анни Йонкер — їхати в Україну. Навіть "вища сила", що нею була тяжка недуга. В наслідок паралічу вона мала пошкоджену ногу й з трудом посувалася кульгаючи; до того не володіла рукою так, що їй потрібний був постійний догляд. Слабкість була невилічима й вона, мабуть, свідомо свого стану, розпачливо рвалася "хоч ще раз побачити свій край". Усі вговорювання найближчих не мали впливу. Не міг відмовити їй бажанні завжди готовий до саможертви шляхетний патріот, д-р Іван Гуляй, що з ним Анна Йонкер так дружньо співпрацювала. І одного травневого ранку перед домом Ірени Козаченко в Дітройті зупинилося авто, яким д-р І. Гуляй привіз до неї німечну Анну Йонкер з надією, що вони обі попливуть найближчим кораблем до Європи. На жаль, родинні обов'язки приятельки розвіяли всі сподівання й Анна Йонкер мусіла вернутися до Вінніпегу.²⁴⁾ Так і не судилися їй радіти з величавого здвигу українського жіноцтва — єдиної в своєму роді могутньої національної маніфестації, знаменито підготованої і блискуче переведеної в дні 23 - 27 червня. Тоді на конгресі в Станиславові репрезентувала Канаду молода діячка — Ганка Романчич, яка ж найшла час побувати у Калуші, де пересвідчилася, яку велику популярність мало там ім'я Анни Йонкер, особливо між членками "Союзу Українок", які назвали ним свою домівку. (До речі: родинний дім Анни Йонкер, відданий для користування цій організації. Пор. наступний розділ.).

²⁴⁾ З листу п. Ірени Козаченко в Дітройті.

Листівка на честь Анни Йонкер, видана
"Союзом Українок" у Калуші.

Іншим надолуженням за втрату поїздки на станиславський конгрес — видніє дата "червень, 1934" на акварелі присвяченій А. Йонкер у знак пошани від українського громадянства. Правдоподібно вручено їй цей малюнок на ювілейній вечірці Канадійсько - Українського Жіноцтва.

Ганка Романчич, Олена Кисілевська, Харитя Кононенко
в "День селянки" на конгресі в Станиславові, 1934 р.

На ньому вгорі посередині тризуб з лавровим вінком і написом: "Високоповажаний Пані Анні Йонкер", під яким наведено парафразовану строфу Олекси Стефановича до Ольги Кобилянської:

Чи на вершинах, чи в долинах,
Де б не лягла стежа Твоя:
В Твоєму серці Україна
Горить як вічна зоря!

В долішній частині вміщені підписи відомих діячок, які, і це знаменне, належали до різних організацій, але солідаризувалися з діяльністю Анни Йонкер. Цим вони підтвердили, що справжній патріотизм вимагає єдності, терпимости і громадської лояльності. А цього Анна Йонкер бажала своїм землякам. Нація, оте "єдине ціле" складається з одиниць, що є в суспільності немов клітини в живому організмі. А кожний організм визначає взаємодія його складових частин. Анна Йонкер розуміла це й відчувала. Тому для неї ідея солідарности ввижалася як невідхильна потреба вияву єдності національного організму, як засіб турботи за вищу справедливість, як найпевніше правило для її досягнення, як повсякчасний принцип для

акції і моралі. Ця взаємна співдія мала панівну мету: поліпшити й піднести загальне добро всієї української збірноти. Цьому ідеалові солідарности служили співпраця і взаємодопомога Анни Йонкер.

За те чекало її небавом ще одне відзначення. На крайовому з'їзді в Саскатуні, в липні 1934, її обрано головою судової комісії в Централі для всіх жіночих Товариств при Українському Національному Об'єднанні Канади. Одна з найбільших жіночих організацій у Канаді вважала за честь мати в своєму проводі — Анну Йонкер. І тут не розраховувано на її грошові дари, але цінено сам престиж її імені, що стало синонімом найбільшої української патріотки в Канаді.

До останнього подиху

Немов на зло невпинному наступові недуги, немеркучий дух Анни Йонкер спонукував її організацію не вгавати в цій роботі, яку вона започаткувала й непохитно вела: в політичній акції. Про це свідчать красномовно газетні вістки. З них видно теж пожвавлену діяльність Канадійсько - Українського Жіноцтва в освітній ділянці. При тому Анна Йонкер спромагалася виявляти уважливість і признання для своїх співробітниць. Ось приклади: дякує їй у пресі (К. Ф. 9. І. і Н. Ш. 15. І. 1935) Ганна Мандрика за "ім'янинову несподіванку" в час Різдва, або "Новий Шлях" (19. ІІІ.) згадує про вечірку 4 березня у Відділі ОУК ім. Ольги Басараб, на якій "докторова Йонкер, голова "Канадійсько - Українського Жіноцтва прашала г-ку Анну Наумик - Стоділку, бо ця активна і примірна членка покидає Вінніпег..." Інший цікавий допис в "Новому Шляху" з 22. І. 1935 р. говорить про те, як "у день св. Анни, зібралися членки Жіногочо Т-ва (Відділ ОУК) ім. О. Басараб і постановили з нагоди своїх ім'янин сповнити якесь народне діло..."

В тій цілі всі Анни улаштували в свій день чайне прийняття на пресовий фонд "Жіночої Долі"... На те чайне

прийняття зійшлося численно членство Відділу ОУК, УНО і УСГ, як рівнож немало гостей. Всі присутні засіли до гарно прибраних столів. Настала хвилина глибокої тишини і серед цієї тиші всі Анни випроводили з-поміж себе найбільш заслужену народню діячку Анну Йонкер. який малий хлопчик подав китицю гарних рож з привітом і признанням за її невтомну народну працю для України. Підчас вручання цвітів присутні повстанням з місць віддали пошану всім Аннам та відспівали "Многая літа"... Знеможена на здоров'ю, до чого немало причинилася надмірна народня праця, г-ка А. Йонкер послабленим тихим голосом подякувала всім, як рівнож другі Анни зложили свої подяки...

Треба признати, що цей замисел відзначити Анну Йонкер поряд із іншими Аннами та ще й для зорганізованої збірки,²⁵⁾ не надто фортунний для її вшанування, бо тут наглядною метою було успішне переведення збірки. Тільки природна скромність і такт Анни Йонкер та безмірна доброта й любов до своїх людей дозволили перевести такий спектакль.

Проте недуга не розтлівала її стихійного поривання до громадських повинностей. Мов ранений вояк, вірно триваючи на стійці, вона змушувала свою хвору ногу тягтись на збори й засідання, де вирішували допомогу найбільш потребуючим, де треба було піддержки "українській справі". З якою мукою відбувалося те ходіння, де кожний крок коштував непосильної напруги й нещадних терпінь, і досі не забули її супровожателі. Найчастіше тоді товаришила їй на збори англомовної Місцевої Жіночої Ради Анна Резновська. Щоб не спізнитися, вони збиралися багато наперед: найдовше тривало дійти з помешкання до авта, а потім доїхавши висідати з нього й доплентатися до залі нарад при щохвилиних зупинках. Нераз бувало, змиливши чуйність домашнього нагляду, Анна Йонкер сама вперто дибала спотикаючись із палицею. Тільки з її затиснених уст можна було вгадати, який біль справляв їй кож-

²⁵⁾ Анна Йонкер безперерійно веда допомогу "Жіночій Долі". Доказують це подяки в пресі та листи О. Кисілевської до інших осіб.

ний порух. А ще так недавно ця моложава, елегантна жінка чарувала граціозними рухами й ходом...²⁶⁾

З того видно, якою ціною окуплені в пресових звідомленнях Комітету Оборони Українських Політичних В'язнів коротенькі згадки про привабливість і слово на зборах — Анни Йонкер. Правда, ім'я це на першому місці.

Турбота за оживлення програми в діяльності Канадійсько - Українського Жіноцтва пробивається з наступного оголошення в "Канадійському Фармері", 13 лютого:

Очим подаємо до відома, що в вівторок, 19 ц. м. в год. 8-й веч. в залі УНО під ч. 984 Мейн стр. відбудеться **ЗАГАЛЬНА НАРАДА** нашого членства, на якій маєтись вирішити кілька важних справ...

На цій вечірці з чайною гостиною доповідь Ганни Мандрики про "Життя, творчість і заслуги Софії Русової" найшли живий відгук і охоту допомогти матеріально сідоглавій діячці.

З дальших повідомлень дізнаємося, що заплановано давати кожного місяця для ширшої аудиторії відчити на різні теми (про українську культуру, Марка Вовчка, Лесю Українку...). Доповідь Д. Василюшин про "життя, заслуги й значення Наталії Кобринської" заповіджено на вівторок 12 III. в год. 8-йй вечором — із закликом:

Українки!... Приходьте громад-но, щоб ближче пізнати життя й заслуги піонерки українського жіночого руху! За заряд Т-ва Анна Йонкер, голова.

Наступна доповідь була вчительки Марії Корецької на виховні теми...

Вийнятковий успіх мав відчит Галі Гаврилюк для Місцевої Жіночої Ради про українські визвольні змагання, зокрема про проф. Михайла Грушевського

²⁶⁾ З розповідей п. Анни Резновської в Вінніпегу.

Марія Корецька

та звірське гноблення української культури й незалежності російськими більшовиками. Ця доповідь була повторена опісля на запрошення інших англомовних організацій.

В тому ж часі за допомогою Канадійсько-Українського Жіноцтва відбулася в університетській аудиторії доповідь в англійській мові про українське мистецтво. Прелегенткою була дружина відомого громадського діяча, члена канадійського Інституту зв'язків із закордоном, Роберта Інгланда.

Такі імпрези завжди знаходили відгук у англомовній пресі.

Часто членки Канадійсько - Українського Жіноцтва давали доповіді в інших організаціях (нпр. в Лізі Українських Молодих Жінок, в Інституті Просвіти, в Читальні Просвіти, в Т-ві ім. Л. Українки при Українському Народному Домі...), про історію України, політичні рухи, про визначних письменниць і діячок. Доповідь Ганни Мандрики про Софію Русову дала привід до улагодження спільної вечірки з рамени всіх українських жіночих організацій у Вінніпегу, 19 травня в залі Читальні Просвіти. Крім того на честь Софії Русової дано 13 червня чайну гостину з товариськими грами під патронатом співачки Анни Резновської, для якої Канадійський Фармер з 19 червня помістив подяку:

Radio -	
No 1173	Winnipeg, Man. June 20 1925
Received from <u>Canadian Ukrainian</u>	
<u>Forty three 50</u> DOLLARS	
For Payment of <u>One thousand Kronen</u>	
To <u>Professor Sofia Rusova</u>	
In <u>Bartolomejska 14 -</u>	
<u>Prague 1 - Czechoslovakia</u>	
It is understood and agreed that should the above sum be not executed refund will be made at current rate of exchange.	
\$ <u>43 50</u>	C. G. B. & CO. per <u>Janice</u>

Посвідка на висилку підмоги для
Софії Русової

Хвальна Редакціє,
Дозвольте нам
на сторінках Ва-
шого шановного
часопису вислови-
ти сердечну по-
дяку Вп. пані док-
торовій Анні Рез-
новській за її щир-
у працю в улашту-
ванні вечірки з
тов. іграми й пе-
рекускою дня 13
червня в залі За-

помогового Т-ва св. Івана Милостивого на ціль збірки в подарунок проф. Софії Русовій. Завдяки заходам і праці пані Резновської вечірка дала дуже добрі наслідки. Рівнож дякуємо ВШ. Громадянству, що було ласкаве одвідати вечірку.

За Заряд Канадійсько-Українського Жіноцтва

Анна Йонкер, голова.

Анна Йонкер віддавна листувалася з визначними діячками в Європі, але ця переписка, на жаль, затратилася: її забрано від родини, мовляв, для музею... Доступні тільки деякі чернетки Ганни Мандрики, ²⁷⁾ яка в той час полагоджувала цю кореспонденцію в іменні хворі Анни Йонкер, свідчать про лист - подяку Софії Русовій, що її відпис Анна Йонкер розіслала до всіх організацій у Вінніпегу з таким письмом:

До Хвального Заряду

Високоповажана Пані,

Маємо приємність подати Вам разом із цим листом відпис подяки нашої заслуженої діячки проф. С. Русовій за подарунок від українських жіночих товариств м. Вінніпегу й околиць.

Було б дуже бажаним, щоб ця подяка була оголошена на загальних зборах товариства.

Збереглася теж копія машинопису в відповідь Софії Русовій:

Високоповажана і Дорога Софіє Федорівно,

З сим листом залучаємо короткий огляд праці нашого товариства а також пару вирізок з газет, де знайдете нашу скромну згадку про Вашу повну величчї діяльність.

Товариство наше щасливе, що пересланий ним до Вас скромний подарунок став Вам у такій пригоді.

Через літо наше товариство не працювало, як звичайно тут. З першим снігом сподіваємося відновити нашу роботу. Вона не така високоякісна, якби то було потрібно, але такими є місцеві умовини й нічого більшого, на великий жаль, не можемо зробити.

²⁷⁾ Змогу покористуватися ними для цієї публікації дав муж пок. Ганни Мандрики, — д-р Микита Мандрика.

*Зичимо Вам, Високоповажана і Дорога Софіє Федорівно,
сил, здоров'я і ще довгих, радісних літ і залишаємось
з глибокою до Вас повагою*

Анна Йонкер.

У згаданому в листі, справді коротенькому огляді праці КУЖ, підкреслено на початку, що "Товариство поставило своїм спеціальним завданням встановлення тісної кооперації з чільними англійськими жіночими організаціями в Канаді для захисту при їхній допомозі інтересів українського визвольного руху...", а на кінці є мова про Анну Йонкер:

"...Т-во працює під проводом його незмінної голови, Анни Йонкер — дружини д-ра Генрі Йонкера, відомого філянтропа для українських справ і почесного громадського діяча.

Протягом останніх трьох років п-і Йонкер діткнена тяжкою недугою, — частинним спаралізованням лівої сторони тіла. Але не зважаючи на це нещастя, пані Йонкер не покидає своєї завжди кипучої, невтомної громадської праці, не жаліючи ніколи й нічого для української справи.

Т-во тішиться, що пані Йонкер трошки полегшало, вона ліпше володіє ногою, може ходити. Т-во сподіється побачити її знову такою, якою вона була перед недугою".

Були це марні сподівання.

Невигойна хвороба забирала в полон тіло, приковувала до ліжка, але дух їй не здавався. Він залишився вірним громадським обов'язкам, твердим і незламним у їх виконанні. Тому Канадійсько - Українське Жіноцтво взяло видатну участь як минулого року (К. Ф. 1. V.) в відзначенні 20-ої річниці виступу Українських Січових Стрільців на арену світової війни, так і в січні 1936 співпрацювало з Комітетом Оборони Українських Політичних В'язнів у влаштуванні свята Української Державности — "22 Січня".

Зовні не пробивалася недуга голови на житті й діяльності організації. Все, здавалося йти наміченим порядком. І тим разом, як завжди, місцеві англомовні щоденники Winnipeg Free Press і Winnipeg Tribune з приводу річних зборів Канадійсько - Українського Жіноцтва доносили в на-

головку: "Українки вибрали на провідницю паню Анну Йонкер". Подавши загально програму цілорічної діяльності КУЖ, що є філією Канадійської Жіночої Ради, названо нову управу:

"Пані Анна Йонкер — однодушно вибрана головою на біжучий рік. Її заступниця — Анна Буряник. Е. Ситник — секретарка, Д. Василишин — заст. секр., С. Дершко — скарбничка. Делегатки до Місцевої Жіночої Ради: А. Мандрика, О. Андрусишин і А. Резновська.

Після вибору нової управи на рік 1936 жваво й довго дискутовано над дальшим пляном праці. Рішено продовжувати освітню роботу серією нових доповідей для загалу жіноцтва. Схвалено також скликати велике публічне віче, щоб поновно запротестувати проти жорстокого й несправедливого засуду 12 молодих українців між ними дві молоді студентки, які за свої політичні переконання засуджені поляками на довгу в'язницю".

Підготовча робота небавом дала висліди. У пресі появилася оголошення:

Заходами Т-ва "Канадійсько - Українського Жіноцтва" та при помочі всіх національних організацій міста Вінніпегу й околиць відбудеться в неділю, 6 березня, 1936 р. в год. 2.30 по пол. в Інституті Просвіти Масове Жіноче Віче проти польського терору на землях Західньої України.

Українки! Спішім усі на це наше жіноче віче та піднесім наш грімкий голос протесту в обороні поневолених сестер... на своїй рідній землі під польським окупаційним режимом... Тим більше, що між засудженими в недавньому варшавському процесі є засуджені на довічне тяжку в'язницю наші дві сетри, дві молоденькі студентки...

Жіночий Вічевий Комітет

На оголошенні нема вже підпису Анни Йонкер. Протестаційне віче проти варшавського присуду і в обороні засуджених на ньому Дарії Гнатківської і Катрі Зарицької, зібрало повну залю Інституту, проте приявні не почули відкриття сподіваної предсідниці: Анна Йонкер на віче не прибула. Як на вічу, так і в найближчому числі "Нового Шляху" це вияснено:

“...Д-рова Йонкер, ініціаторка цього віча не могла, на жаль, взяти участі ізза хвороби...”

Марія Гуляй

Заступила її дружина д-ра Івана Гуляя: Марія Джумага-Гуляй. Промовляли: адвокат Василь Свистун, Марія Рій і Євгенія Ситник. Протипольські резолюції схвалено всіма жіночими організаціями Вінніпегу й передмістя: Канадійсько-Українське Жіноцтво ще раз приєднало до співдії: Жіноче Т-во ім. Княгині Ольги при Інституті Просвіти, Жін. Т-во ім. Ольги Басараб при УНО, Жін.

Т-во ім. Лесі Українки при Українському Народному Домі, Т-во ім. Ольги Кобилянської при Церкві св. Михаїла, Т-во при Церкві св. Покрови, Т-во при православному Соборі, Т-во ім. О. Бесараб при Рідній Школі ім. М. Шашкевича, Т-во ім. Олени Кисілевської на Бруклендс, Т-во ім. Ольги Кобилянської при Соборі св. Івана Сучавського, Т-во ім. Марії Маркович при Читальні Просвіти.

Немов на прання Анни Йонкер з українським громадянством, вітала над віchem ідея національної єдності й солідарності. Це була остання маніфестація нею задумана та під її керівництвом переведена — єдина її відрада й надгорода.

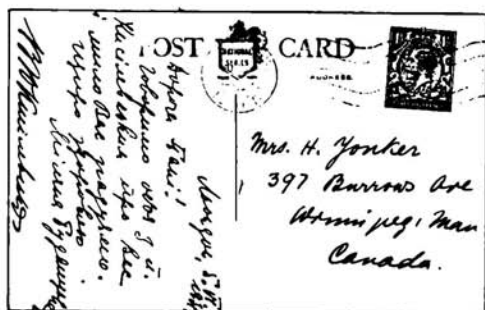
Бо Анна Йонкер догоряла. Тільки найближчі знали про цей нерівний змаг із смертельною хворобою. Дорогоцінною потіхою були їй відвідини земляків, але їх було обмаль. А вона так прагнула читати їй вістки про Україну! Як живо цікавилася перебігом з'їзду “Союзу Українок” у Львові: адже минулого літа на Міжнародному Конгресі Жіноцтва в Царгороді — українки здобули повноправне членство в Міжнародній Жіночій Раді. Від тоді “Світовий Союз Українок” репрезентує все українське жіноцтво без огляду на державну приналежність. Як варто жити, щоб тепер успішніше вести цю потрібну роботу!...

Ось неподалік знаходиться дім редактора Онуфрія

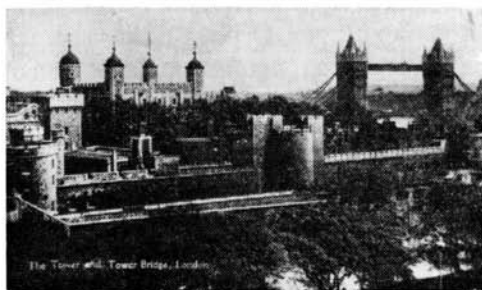
Гикавого, що завжди прихильний не відмовляв у "Канадійському Фармері" місця для її діяльності. Дружина його часто вела секретарство Канадійсько-Українського Жіноцтва: щира, лагідна, ввічлива, лояльна співробітниця. Таких нема багато. То ж коли наближається Воскресення — хто, як не вона спече справжню, українську, великодню паску! Др. Генрі має важливе доручення: допильнувати доставку святкового печива...

Атім сама сусідка принесла жадану паску, але в Анни тільки очі радіють видом і ароматом свіжого печива, бо уста вже не приймають поживи. Проте ці відвідини, як завжди, підбадьорують хвору, бо з Емілією Гикавою можна про все розмовляти. Он, там у шухляді схована книжка між листами й фотографіями. Це особисто прислані з присвятою для неї від авторки — недавно видані Спогади Софії Русової. Які ж цікаві! І книжку візьме з собою гостя, щоб після прочитання можна було про неї спільно гуторити...

Світлини, листи, привіти, подяки — свідки пережитого

Привіт на листівці з Лондону від Мілени Рудницької і Др-а В. Кисілевського.

Пам'ятна світлина з прощі до Гошева. Др. Генрі Йонкер із Анною в гурті її свояків під монастирем і церквою на "Ясній горі".
Пор. стор. 32.

відсвіжують спогади, всі зустрічі й прашання незвичайної людської дороги. Думки мандрують у близьке й даліше минуле. На екрані свідомости мінливою іграшкою картин чергуються почуття й враження, снуються й оживають "Бо-зна колишні случаи"...

Світ дитинства й юности, рідна оселя, обрії далекої подорожі, тяжкі дні поміж чужими, шляхетне серце доброї людини, ті самі слова ніжності й незмінної відданості вірного чоловіка. А там українці, яким треба помагати, бо це конечне, щоб утишити тугу за своїм народом, його прекрасною землею. Їх усіх ні тут ні там вона не забувала. Ще місяць тому надійшли з добре відомих адрес: Коломия, Замкова 37 ("Жіноча Доля") і Львів, Сикстуська 44 ("Союз Українок") — потвердження за одержані від неї грошові посилки. Більше таких на ці адреси не прийде, бо в неї вже непорушне тіло, не слухаються руки...

Врешті прийшли найприкріші, безконечно довгі хвилини, коли вязи мовчання скували мову. Найближчі відгадують бажання хворої, що осамітнена все даремне дожидає приходу своїх людей, щоб розвідати про свіжі події з-близька й з-далека. Їй залишилися ще тижні — серце теплиться, світяться очі, ширяють думки й картини, яких передати не сила. Але вона бачить, чує й розуміє...

В той час Анну Йонкер, голову контрольної комісії “Т-ва Оборони Українських Політичних В’язнів” повідомляють про концерт в Інституті Просвіти, якого дохід призначено для тих найбільше потребуючих. І вона негайно буде знати, як дописала публіка й виконавці програми.

У пізну ніч, після концерту, члени управи “Т-ва Оборони Українських Політичних В’язнів у Вінніпегу” спішають до Анни Йонкер, щоб дати їй звіт. Прийняв їх муж Генрі Йонкер і прибитий після останніх довгих, гнітучих днів і ночей, тільки розвів із болем руками: “Дружина в агонії, непритомна...”²⁸⁾

Так відійшла в темінь невідомого Анна Йонкер із останнім блиском ясности, що опромінював тих, кому найбільше служила — Борців за волю України.

Під повіом безсмертя

Щедрим промінням заливало весняне сонце кімнату хворої, але вже не зогріло її непорушної постаті. Тільки саяво його тепле й ласкаве в ці останні смертні години — немов невмірущий ореол вінчало життєвий шлях Анни Йонкер. І велика печаль найближчих вийшла в той день 6 травня 1936 року з дому під числом 397 при вулиці Борровс, щоб стати тяжкою скорботою мешканців Вінніпегу, спільним горем українців Канади, а поза її межами незабутньою втратою для всіх, кому відоме ім’я цієї незвичайної жінки.

Її похорони стали всенародною маніфестацією. Маса, що інстинктивно орієнтується краще від найкращих політиків, відчували, що в суботу, 9 травня ховатимуть непов-

²⁸⁾ З розповіді п. Андрія Господина в Вінніпегу.

торну патріотку і прибули в тисячах. В той день всі українські національні організації і установи вивісили на своїх будинках чорні прапори, а в часі релігійних відправ по всіх наших церквах відзивалися жалібні дзвони. Співали об'єднані хори під керівництвом Т. Губіцького. Похоронами проводив о. д-р Василь Кушнір.

Винесено з дому домовину. За нею стоять д-р Г. Йонкер і діти.

Евгенія Ситник працює від "Канадійсько-Українського Жіноцтва".

Найближчі приятелі винесли з хати домовину: д-р Л. Резньовський, д-р Новак, д-р Й. Ештат (німець), д-р М. Мандрика, послы Б. Ферлей і М. Бачинський, адвокати Арсенич і Кузь (з Дітройту), ред. О. Гикавий і І. Богоніс. Перед домом промовляли: адвокат Василь Свистун від українського громадянства, Євгенія Ситник від "Канадійсько - Українського Жіноцтва", Марія Гаврилюк від українок і канадійських жіночих організацій, від англомовного жіноцтва голова "Гом Волфер Асс-н", Дик.

Остання дорога на Елмвудське кладовище була величавим походом, на якого чолі йшли Семен Ковбель, Марія Гаврилюк і Дмитро Микитюк. Живі квіти на вінках із синьо-жовтими лентами сповіщали жалібні прашання від таких товариств: Читальня Просвіти, Інститут Просвіти, Український Народний Дім, Рідна Школа ім. М. Шашкевича, Жіноче Т-во ім. Ольги Басараб, Канадійсько - Українське Жіноцтво, Українська Стрілецька Громада, Українсь-

Дмитро Микитюк, Марія Гаврилюк, Семен Ковбель, ведуть похід громадянства.

У кольоні жіноцтва попереду Ганна Мандрика (в білому комірі).

кий Православний Собор, Жіноче Т-во ім. Лесі Українки в Ст. Боніфас, Жіноче Т-во ім. Олени Кисілевської в Брукленд, Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні, Приятелі з Дітройту, Земляки з Калушини, попри те Міська Шкільна Рада Вінніпегу, вінніпезькі лікарі та багато особистостей з поміж українців і англомовних громадян. Начислено біля сорока вінків. Відмічувано приявність представників “Фрі Прес” і “Трібюн” (вінніпезькі англомовні щоденники). Українську пресу заступали М. Стечишин і П. Войценко (“Український Голос”) та Т. Дацків (“Канадійський Фармер”). Похоронні кольони ступали врочисто під гомін церковних дзвонів і настроєвого співу, що так могутньо лунав в цей осяяний весною день. Вкриту горою квітів і вінків могилу пращав в останнє зворушливими словами Семен Ковбель. І довго ще стояли над свіжою могилою ті, що не могли вже надіятись на щедрість цього пристрасного, люблячого, відданого людям серця. Між ними були жінка-каліка на милицях і старенький жиддіток з білою палицею сліпця, що останні плакали по Анні Йонкер — “покровительці терплячих...”

Про її смерть повідомляла вся місцева преса.²⁹⁾ І

²⁹⁾ Інж. Дмитро Ільчишин з Вінніпегу вказав на допис у “Вінніпег

не тільки на американському континенті. У далекій Коломій Олена Кисілевська писала:

“...Як то? Там, у Вінніпегу, нема вже пані Йонкер-вої, тої, на яку завжди в кожному народному ділі можна було числити, до якої в народніх справах ніхто не звертався даремно?...”

Некрологи з світлинами помістили тижневик Союзу Українок у Львові “Жінка”, місячник “Жіноча Доля”, львівський щоденник “Діло” й другі. Про це подбав діяч “Української Стрілецької Громади” Дмитро Микитюк.

Фрі Пресс” з травня 1936 п. н “Вшановано пам'ять української діячки”: Для віддання пошани пані Анні Йонкер, основниці й голови “Канадійсько-Українського Жіноцтва” від початків його існування, яка померла 6 травня 1936 р., відбулася в неділю вечером чайна гостина з участю представників майже всіх українських організацій Вінніпегу. Портрет пані Йонкер пригадував зібраним цю люблену і шановану жінку за її добре серце, за її невтомну працю в користь потребуючих, її допомогу українським культурним установам та її поміч і піддержку в сповнюванні завдань українських і англomовних організацій не тільки в Вінніпегу, але й в інших місцевостях Канади.

П. Анна Васишин як діюча голова “Канадійсько-Українського Жіноцтва” в короткій промові згадала про втрату, яку понесли членки після смерті пані Йонкер та заявила, що найкращий спосіб відзначити її пам'ять, це продовжати її працю. Промовляли ще пані С. Ковбель, що співпрацювала з п. Йонкер, пані Дж. Дик, голова “Гом Велфер Ассосіейшен”, і пані Ганна Мандрика.

Короткий огляд діяльності пані Йонкер, її допомоги й піддержки для організацій, що дбали про освіту й розвиток українського народу в Канаді та причинялися до взаємного зближення між канадійцями англійського походження і українцями, подав пан Е. Васишин.

Згідно з українською традицією в неділю ранком відправив о. І. Головка коротке поминальне Богослуження в українській греко-католицькій церкві; о. Петро Маєвський відслужив заупокійну відправу в українській православній церкві при участі церковного хору під орудою п. В. Свистуна, а пополудні відвідали могилу пані Йонкер сотні її приятелів і громадян Вінніпегу, виявляючи свій жаль принесеними квітами.

Рівно в рік після смерті "Діло" з 7 травня 1937 надрукувало статтю Володислава Біберовича п. н. Анна Йонкер, де її названо одною з найцікавіших постатей української Канади:

Портрет Анни Йонкер

"... жива, усміхнена, елегантна, з рухами вродженої аристократки... Анна Йонкер була для української суспільності Канади її душею, чутливим сумлінням, товчком до безсманного патріотичного змагання!... Сьогодні дивна тишина панує в тій, здається, ще вчора такій гомінкій домівці панства Йонкерів. Не стало українки, громадянки, патріотки, що показала шлях праці всім нашим жінкам у Канаді, які часто при вищій освіті й кращих матеріальних умовах життя, воліють тратити час на пустих розривках. Щойно на тлі тої байдужости й безідейности, в

якій потапають повільно майже всі наші тутешні інтелектуальні кола, не виключаючи й духовенства, рельєфно зарисовуються великі заслуги Анни Йонкер.

Серед цього невідрадного стану рухлива, ідейна й підприємчива постать Анни Йонкер сяє і світитиме ще довго як ясний і дорожчий приклад до наслідування. І треба надіятися, що саме тепер, коли особисті моменти втратили вже рацію існування, цей світлий приклад найде багато гідних наслідниць у рядах нашого талановитого й доброго, лише національно часто не розбуженого жіноцтва в Канаді. Тоді здійсниться мрія Анни Йонкер, що українські жінки візьмуть у свої руки керму національної роботи в Канаді та причиняться до скорішого здійснення наших найвищих ідеалів."

А втім і жіноцтво Вінніпегу не забуло своєї провідни-

Зиновій Йонкер,
літун збройних сил Канади
— погіб у Німеччині (в на-
леті на Ахен) 14 липня, 1943.

ці. Анна Йонкер мала намір свій родинний дім із городом у Калуші передати на потребу “Союзу кУраїнок”. Ще за життя ішла підготовка для передачі цього майна жіночій організації. Тоді й зладжено й вислано з Калуша “табльо” з портретом Анни Йонкер та картинами з дитячих садочків і курсів жіноцтва. Під портретом патронки вміщено світлину її хати та групу діточок “Союзу Українок у Калуші” з гостею Оленою Кисілевською. По боках угорі виднів напис: Дім Союзу Українок ім. Анни Йонкер у Калуші. З цього табля зладжено листівки,³⁰⁾ які поширювано між громадянством. “Канадійсько-Українське Жіноцтво” здійснило цей намір своєї голови. За несповна два роки від її смерті зібрано, як подано в окремому звідомленні, около \$500 на поладнання “формальностей в Канаді і в краю в зв’язку з переходом цього дому на власність “Філії Союзу Українок” у Калуші, та на віднову й перебудову того ж”. Вислід збірки надруковано в Жіночій Долі (як безплатний додаток до ч. 8. з 15-24. IV. 1938). Крім подяки Канадійсько-Українського Жіноцтва жертводавцям, що “вшанували бл. п. Анну Йонкер створенням пам’ятника її імені в Ріднім Краю” є там і друга подяка:

Філія “Союзу Українок” у Калуші складає оцею дорогою щирою подяку Товариству “Канадійсько-Українське Жі-

³⁰⁾ Пор. стор. 155.

**Членки "Союзу Українок" у Калуші перед домом Анни Йонкер.
6-та від ліва: Олена Кисілевська, ліворуч Марія Тисовська, право-
руч Стефа Чорпіта.**

ноцтво" за його невтомну працю при збиранні жертв на дім бл. п. Анни Йонкер, цей живий пам'ятник її заслуг. Зокрема дякуємо п. Євгенії Ситник за покладені труди в цьому гарному почині. Віримо, що двигненням та вдержанням такого осередка освіти та культури для рідного міста Великої Нашої Патріотки найкраще збережемо невмірущу пам'ять про Неї та віддамо їй належну пошану та честь.

Окремо дякуємо ще ВП. П. Зенонові Йонкеріві, що сповнив мрії своєї Матері та пішов слідами її великої жертвенности.

Вкінці почуваємось до сердечного обов'язку скласти прилюдну подяку також всім нижче вчисленим ВП. Жертводавцям Канади та З'єдинених Держав за ті щедрі лепти, які вони складали зі щирого серця з думкою двигнути трівкий та живий пам'ятник Своїй Великій Провідниці. Ця за-лучена картина призначення та завдань дому ім. Анни Йонкер нехай буде наглядним доказом, яку велику користь нашому народові приносять Ваші дари. (Листівка, стор. 155).

Перебудова цього дому ще не покинчена. Треба ще ба-

гато вложити до нього зусиль та гроша, щоб довести його до цього ладу та пляну, який ми собі намітили. Робимо, що можемо. Наші громадяни дають працю та фірманки даром, складають деякі матеріали на будову, але гріш зібрати приходитьсь нам дуже тяжко. Одна ще надія на Вашу поміч та заохоту піддержує нас на силах довести це діло до успішного кінця.

За Виділ Філії "Союзу Українок" у Калуші:

Марія Тисовська голова

Анна Рубчакова секретарка

До цього діла долучилася й Марія Скубова з Нью Йорку, якої лист теж надруковано:

"Дорогі Сестри! Слава Вам, що зуміли Ви належно оці-

На світлині, найденій між пам'ятками Анни Йонкер, дедикація:

"Високоповажаній і Дорогій Пані Йонкер від М. Скубової на знак пошани й пам'яті.

Марія Скубова

нити свою діячку. Прийміть і нашу одну цеголку в сумі 24 дол. до цієї живої пам'яті Анни Йонкер, яка має вічно жити між нами всіми, як тут на еміграції, так і на Рідній Землі. Мало є в нас таких великих людей, якою була Покійна. Хай живе вона між нами як взір, щоб іти її слідами... Кінчайте щасливо розпочате діло. Допоможи Вам Боже!"

Проте наведена публікація, яка кінчилася зазивом до дальших збірок на адресу секретарки "Канадійсько-Українського Жіноцтва", підписаним Анною Василишин (головою), Ганною Мандрикою (реф. старокрайових справ), Євгенією Ситник (секретарка), була завершенням цілої акції. Не довелося викінчити перебудови дому в Калуші. Тільки на просторому городі при домі влаштовано взірцеву огородину школу, яку провадив проф. Микола Дозорський.⁸⁰⁾

За рік прийшла війна, поруйнувала надбання і понівечила пляни, кинула в забуття дім у Калуші, — тільки не вирвала з українських душ пам'яті про неповторну патріотку. Ідеї, яким служила Анна Йонкер, здійснювали її союзниці й помічниці в дальших творивах міжорганізаційного єднання: "Українська Жіноча Рада" (1937), згодом "Комітет Українок Канади" (1944), для яких первообразом було "Канадійсько-Українське Жіноцтво". Чужинецьке ім'я його основниці й голови стало однозвучним із українським патріотизмом — гарячим, пристрасним, безграничним.

Свою любов до України вона привезла юнкою на чужину: були це перші пестоші соняшного світанку — свіжого леготу карпатського підгір'я, пахощі садів і огордів з-над бистрої Лімниці, це перша молитва в великому храмі св. Михаїла, любі дитячі забави на зарінках, подвір'ях і провулках, співи й танці однолітків, нерозгадана краса рідної мови, це врешті добрі обичаї й милування рідного дому... Ця стихійна, непояснима сила, мов шостий змисл, направляла дівчину крізь чужі середовища обе-

⁸⁰⁾ 3 листа п. Стефи Чорпіти в Філядельфії.

**Анна Йонкер у святковому одінні полтавської дівчини
(з колекції М. Скубової, 1932 р.).**

рігати власну національну спадщину, терпіти, радіти, надіятися разом із своїм народом.

В національних почуваннях скорбота важить більше ніж удача. Цю правду прекрасно передають маєстатичні строфи Лесі Українки: “Завжди терновий вінок буде кращий, ніж царська корона, — завжди величніша путь на Голгофту, ніж хід тріумфальний”. . . Трагічне завершення наших змагань 1918-20 років зміцнило стихійне почут-

тя любови батьківщини. Страждання і кривди народу висували обов'язки й накази нових, спільних зусиль.

Прислухалася до тих голосів Анна Йонкер. В її ностальгії було щось із античного терпіння греків і римлян, які вважали більшою жорстокістю від смерті — жити на вигнанні. Для них любов рідного краю була понад усі людські почування, їй вони посвячували не тільки власне життя, але долю найближчих: батька, матері, дітей (*"Salus populi suprema lex!"*). Проте Анна Йонкер вибравши шлях активної участі в боротьбі за скріплення української нації, вся була звернена лицем до майбутнього, жила для нього й до нього примінювала всю свою поведінку. Її змагання, бажання, плянування, творча активність і ініціати-ва йшли на захист завтрашнього. У цій жінці, що не дістала систематичної освіти, інстинктивно проявлялося почуття індивідуальності й суверенності всеукраїнської нації. Туга за внутрішньою солідарністю а не тільки за зовнішніми її признаками, радше обов'язки, ніж права для національного проводу, — ось що проймає її правоту серця і щедрість духу. Горда на свій нарід Анна Йонкер прагнула щоб його культура захоплювала других громадян Канади. Вона це навіть уважала своєю місією, як сказано в одній із похоронних промов: "її можна назвати будівницею тієї нової канадійської культури, якої різновидність збагачується красою й цінностями українських елементів..."

Абсолютною посвятою власної особи була Анна Йонкер — дивна, "не така як другі", незрозуміла більшості своїх учасників. Її поважали, але й часто поза очі обсмівали за її лекість "розкидати" гроші на національні цілі, за беззастережну довірливість до людей, що іноді обманювали, спекулюючи й шантажуючи позірним патріотизмом. Вистало заговорити до неї про потребу й засоби для єднання українців, розкинутих по всій земній кулі, про все-національну солідарність, взаємну відповідальність, обов'язки соборности, творення публичної опінії, тієї здорової, без якої найкращі державницькі зусилля марне пропа-дають, можливість відкривати перед світом гнобителів і ворогів України, її права на державну суверенність... —

все те діставало негайно її найпильнішу увагу й найпалкішу підтримку. Притому нею володіла не ясна програма, але добра воля, палке бажання творчого об'єднання й національної співпраці.

Інші вбачали в її поступках не шляхетне змагання за суперництво, але охоту вивищити себе понад других із незрозумілою амбіцією, що не рахувалася з матеріальними втратами найближчої родини. Її осуджували за “княжі” дари на національні потреби, що зруйнували мужа й дітей. В її подвигу було щось дивоглядне для тих, що кволі духом, марно на мізерні справи тратять свої життєві сили, що нарікають на обставини або чваняться своїми маленькими ділами вимагаючи за них особливих признань. Непояснима була для звичайних обивателів ця українська стихія в безграничній саможертві, в нехтуванні вигодами й розкошами добробуту, в погорді до майна — що кидала визов матеріалістичній тиранії гроша!...

У своїх патріотичних почуваннях Анна Йонкер немов хотіла надолужити закид, який кидали тодішні новоприбулі давнім поселенцям: “Наші місцеві передовики в часі українських визвольних змагань не дали помочі українській Армії, що її в таких випадках давала своїм воюючим арміям національна еміграція інших народів...” (Н. Ш., 3. I. 1933).

У цій її любові до України було дещо з заздрощів, трохи пересудів, прямодушності, але це їй не пошкодило: справжня любов не може бути повністю розсудлива, поміркована, філософічна...

Воістину, любов Анни Йонкер до України мала щось “містичне” й “іраціональне”, як саме поняття рідного краю. Бо з усіх земних речей батьківщина найближча до вічності, а для Анни Йонкер була Україна — понад усе.

Тільки віра й любов дають тривкі осяги й надбання: так бо творяться — нації.

Resume

To become useful and creative citizens in their new surrounding and nevertheless to remain loyal sons and daughters of their own people — this may be viewed as the motto of Ukrainian emigrants, who came to the North America continent not for primarily economic reasons, but rather because they were nationally persecuted and politically oppressed by the foreign occupants of their own rich homeland.

A group of Ukrainian girls in their national costumes on a float participating in the parade during the City Field Day in Winnipeg around 1921.

On one hand, the Ukrainians in Canada have written many important pages into the history of this country's development; and on the other, as a selfconscious branch of a nation of over 50 million people, they have noticeably manifested their participation in the liberation struggle it has waged for national sovereignty within its ethnographical territories in Europe.

The figure of Anna Humenilovych-Yonker (* 25. XII. 1888—

The Ukrainian National Choir that sang at the Concert on the Old Exhibition Grounds under the direction of Mr. Maxime Pasichniak during the summer of 1921 in Winnipeg.

† 6. V. 1936) is by all standards a very representative one in this respect. This exemplary Canadian citizen and incomparable Ukrainian patriot easily shows herself to have been one of the most interesting personalities among Ukrainian activists in Canada. The present work is the first to give a broad outline of the activities of a remarkable woman, whose biography, strangely enough, had not hitherto been published in any form.

Anna Humenilovych was born in Kalush, (country borough and industrial centre in Western Ukraine), into a well-to-do middle class family, cherishing the tradition of their noble ancestry. Her parents owned a spacious house with large adjunct property, and even prided themselves with possessing the services of a coachman. Her father, a master tailor, emigrated to Canada in the early 1900's. Seventeen-year-old Anna arrived a little later

Anna Humenilovych

with her uncle and aunt, and swiftly entered into the community life of the Ukrainians who were forming their first organizations in Winnipeg. This new life among happy young people was filled by amateur art exhibitions and concerts (in which she herself took part), discussions and conferences, the learning of the English language, and

hard work in hotels and restaurants . . .

Gracious, beautiful, and of pleasant disposition, Anna easily found a host of good suitors. And yet she was unfortunate in her first marriage, the sad finale of which saw her abandoned with two small children, and brought the young mother much grief and hardship. It was in this apparently hopeless situation that occurred a "romantic solution" taken right out of a fairy tale. A rich and well-known medical practitioner of Dutch descent, Dr. Henry Yonker, fell in love with the penniless young Anna. The former maid and house-helper became his wife.

**Anna and her husband,
Dr. Henry Yonker.**

Such a "career", with its differing forms and demands, did not capture or channel the young woman's aspirations. Although her husband was her social and intellectual superior, she succeeded in winning him over to her Ukrainian world. For Anna Humenilovych-Yonker did not have a plebeian soul, nor did she bow before the idols of comfort, peace, idyllism, and "material well-being." Despite her lack of "systematic knowledge," she was a personality with edifying ambitions, in constant struggle for something higher and better, gifted with energy, faith, uncompromising heart and self-sacrifice. Thus, almost at once, both the Ukrainian and English Press began to report on the fervent and abundant activities of Anna Yonker, the respected doctor's wife.

After the giving away of thousands of dollars for cultural and philanthropic ends, her most important social act was to lead Ukrainian women away from their "ghetto" — towards union with the All-Canadian Council of Women — by creating on December 14, 1928 "The Canadian-Ukrainian Women's Association" as a branch of the National Council of Women in Canada. Within three days, the newly-founded society held a "tea" with exposition of Ukrainian art and an abundant concert programme, for the purpose of strengthening ties with the English-

Dr. & Mrs. Henry Yonker with their children (Halia and Zynovy) in front of their home.

speaking societies. From the proceeds of that evening, the Home Welfare Association and Local Council of Women was given the (then) large sum of \$350.00 . . .

The inborn aristocratism of national feeling showed her how little the world, and with it her fellow-citizens of Canada, knew about Ukraine. All her efforts were devoted to the task of strengthening relations between national groups in Canada through a growth of each one's knowledge of the other. Her home became a haven where hosted Ukrainian visitors, distinguished representatives of her ancestral land such as Prof. Ivan Boberskyj, Dr. Osyp Nazaruk, Col. Ewgen Konowaletz, Dr. Volodymyr Semenovych, Olena Kysilewska, Vasyl Avramenko, and many others. To her inviting home also and often came important individuals from Canadian governmental circles, members of Parliament and MLA's, provincial and local dignitaries. They were immediately made to feel completely at ease, and enjoyed the beauties of Ukrainian music while learning about and being, filled with sympathy for Ukraine's efforts to achieve

Dr. Henry Yonker (in white hat) with his car in front of his home at 397 Burrows Ave. in Winnipeg. Photo taken in 1914.

independence. Here were also planned all Ukrainian political manifestations, marches, protest meetings, concerts, gatherings, new organizations; here was discussed Ukrainian participation in State work and all-Canadian social and political events . . .

The activity of Anna Yonker was many-faceted. All those who knew her well unhesitatingly affirm that she never denied to anyone her personal, moral and material support. She always did this with the utmost of discretion. For instance, few knew that the colorful costumes of Avramenko's dancers at a mass Festival were bought with Anna Yonker's money; or that the gift tickets for the most expensive seats at the concerts of O. Koshetz' Choir came from the same source . . . It was likewise

with the decoration of halls, tribunes, floats, and with flags for manifestations. At the head of the lists of those unending charity funds established for the support of various ends in Ukraine always stood her notable contributions.

Her trip to the International Congress of Women held at Vienna in 1930 testifies to her deep idealism and to the extraordinary extent of her politico-patriotic work. At that time, she

Mrs. Anna Yonker in Ukrainian National costume (1932).

interested in the Ukrainian cause not only Senator Karin Wilson, President of the National Council of Women in Canada, but also Isabella Aberdeen, the Head of the International Council of Women. Thanks to her, Canadian public figures made efforts on Ukraine's behalf not only before the Ottawa Parliament, but also at the Secretariat of the League of Nations. By the same token she put before the National Council of Women in Canada the high obligations to intervene in the conditions of World Peace and in problems of international politics. To Ukrainian women, she served as an example of unity and solidarity as well as of tendency towards union on world-wide scale . . .

As a result of her unceasing activity while in feeble health, Anna Yonker was taken ill with no hope of re-

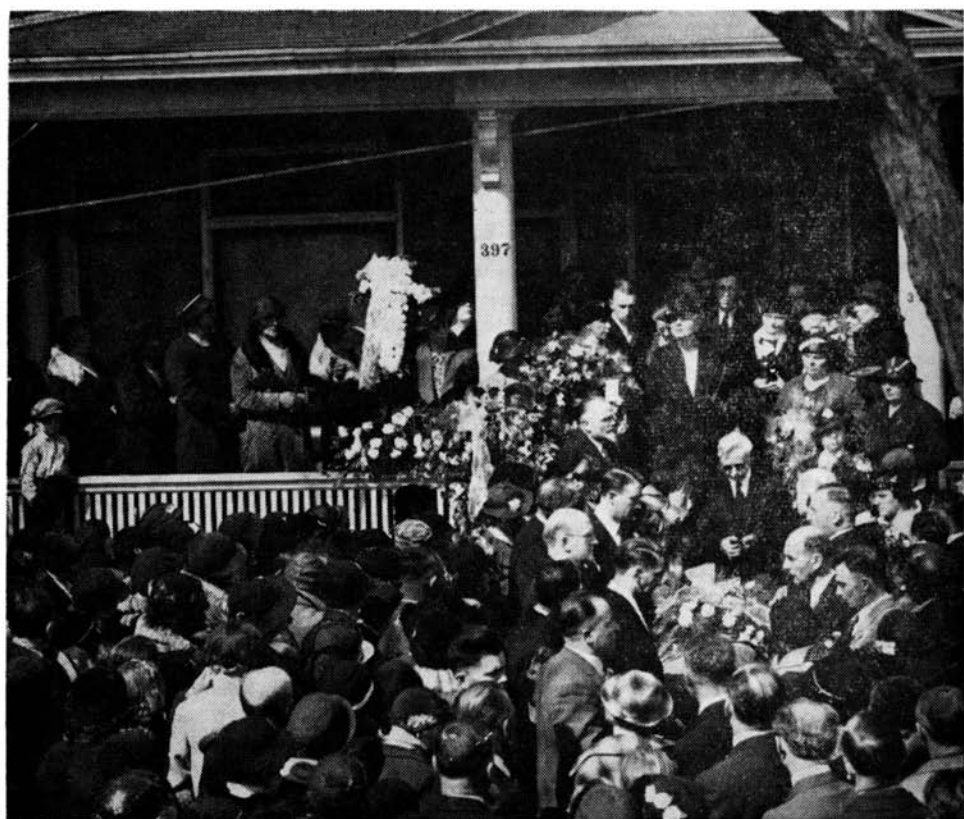
covery. Few then visited their erstwhile benefactress, for human gratefulness is fickle. As is the case with most distinguished personalities, Anna Yonker, along with devoted friends, also had many enemies, who tried to dismiss or lower her merits, including the financial contributions she had made towards social ends. Even today can still be heard unsilenced accusations that Anna Yonker materially ruined her husband and children.

Public opinion is generally closer to the truth than the judgments of individuals. This was shown at the funeral of Ann Yonker, which took place on May 9, 1936, and which turned out to be a sort of national manifestation. Thousands surrounded the casket of this incomparable patriot and followed it to its final resting place, and those that paid her their final respects were by no means all Ukrainians. The funeral was a manifestation of the love, respect and sorrow felt by all the citizens of Winnipeg. There were mourners present from distant points, from as far away as the U.S.A. One of the funeral orations delivered on that day spoke of her as "a builder of this new Canadian nation, a nation strong in its union of various races and creeds with different historical backgrounds and cultures . . ."

She was proud of her Ukrainian ancestry and tried to contribute her share to the building up a rich Canadian culture by introducing elements of the rich cultural heritage of Ukraine and its people — its traditions, musical and artistic values. She considered this to be her life mission. She was fired with a noble enthusiasm and perseverance in her activities, being always inspired by a great love for humanity.

In her relatively short life, Anna Yonker achieved much, and it must be understood that in this she had a most devoted ally, a great philanthropist and sincere friend of Ukrainians — Dr. Henry Yonker. Neither could her work have had such success, were it not for the support she received from patriotic men and women, most of which are mentioned in this book.

The figure of Anna Yonker arose in the background of the Ukrainian movement in Canada as a brilliant manifestation of its foremost nationalistic meaning. There was something "understandable" in Anna Yonker's selfsacrifice, in her disregard of wealth, in her challenge to the materialistic tyranny of the dollar, in this "irrational" and "mystical" feeling, and fiery aspiration, in the slogan: "Ukraine before all!" . . . Yet only such

From the funeral of Mrs. Anna Yonker (May 9, 1936): Dr. H. Yonker (in dark glasses), children and friends by the casket. Mrs. G. Dick, president of "Home Welfare Association" delivers the last message.

a sentiment forms a true nation. The great English philosopher Thomas Green once said that "if someone is to have a higher feeling of political duty he must take part in the work of the state . . . But even then his patriotism will hardly be the passion which it needs to be, unless his judgment of what he owes to the state is quickened by a feeling of which the "patria," the fatherland, the seat of one's home, is the natural object." (Principles of Political Obligation, 122-123). It is for such a reason that the name of Anna Yonker will remain in memory as the synonym of self-sacrificing, passionate, limitless patriotism.

George D. Knysn

ПОКАЗНИК ІМЕН

А

Абердін Ізабеля 72, 74, 76, 185
Абрагамовська Стефанія 129, 130, 134
Авраменко Василь 35, 36, 68, 128, 135, 137, 139, 141, 143, 146, 147-8, 183, 184
Авраменко Павлина 129, 137
Адаме Дж. 93
Андрусияшин 163
Арабська Анна 30, 39
Арабська О. 39
Арсенія Ольга 17, 24
Арсенія Я. В., адв. 17, 18, 45, 48, 169
Архипенко Олександр 143-4, 148, 151
Атаманчук Василь 49

Б

Бабій Олесь 81
Бабішко 17
Базюк 88
Бакер 93
Балешта Б. А. 48
Балук-Довбенко С. 115
Барабаш 146
Баран-Задуrowич Марія 41, 42, 44, 47, 49, 50, 64
Барапова Блянка 59, 61, 62
Бартник П. 88
Басараб Ольга 40, 44, 66, 67, 83, 89, 92, 99, 114, 115, 150, 157, 164, 169
Басіста 24
Басістий Т. 88
Бачинський М. В. 18, 169
Бек Маруся 130, 134, 136
Беннет 96
Березинська М. 49, 50, 64, 111
Бері Дж. 97
Біберович В. 172
Бідочка Анна 115
Бідочка Е. 88
Бідочко Г. 88
Білий Т. 88

Білинська Емілія 41, 48
Білинська М. 88
Білобулка-Отаманша (псевдо) 24
Білоус (панна) 111, 113
Бичинська Анна 28, 30, 42
Бичинський 6
Боберський Іван проф. 68, 183
Бобісн А. Л. 97
Богоніс І. 169
Богонос 24
Боднар 24
Божкевич А. 88
Божик о. П. 35
Бойчук Катерина 25
Борден Роберт 86
Бочовський Степан 7-9
Боянівська Марія 11, 17, 18, 23, 41, 42
Боянівський Осип 18
Брендзій М. 88
Бриндзій П. 88
Брик О. 113, 142
Брик Єлисавета 142
Будка Н. 87
Буряник-Василишин Анна 49, 64, 88, 101, 127, 163, 171, 176
Бучер Г. 97

В

Ванчук С. 88
Василик Параня 25
Василишин Доміцеля 159, 163
Василишин Е. 171
Вашінгтон Юрій 128, 141
Вебб Ральф Г., полк. 105, 106, 118
Вербицький Іван 49
Вергун А. 48, 52, 88, 105
Вілінська-О'Коннор
Валсрія 59
Вилсон Карін 70, 74, 185
Винниченко 23
Вірун 24
Вітовський Дмитро, полк. 142
Вовк М. 87
Вовк Н. 88

Волошин П. 88
Войтович М. 83, 101, 127
Войченко Петро 18, 170
Вудсворд С. 96

Г

Гаврилюк Марія 5, 122, 123, 169
Гаврилюк-Чорний Галас 45, 147, 154, 159 і 160
Гаврисишин 88
Галсон Домбер 103, 118
Галаган 62
Галас 41, 50
Гарах Анна 88
Гендерсон 94
Герст Фенні 130
Гикава-Чорнейко Емілія 17, 24, 28, 30, 48, 64, 89, 101, 127, 154, 165
Гикава Н. 105
Гикавий Онуфрій, ред. 164-5, 169
Гладка Карпець Марія 28, 88, 101, 111, 127
Гнатківська Дарія 163
Гноєва 18
Говірко 68
Головка о. І. 171
Голубицький 87
Грамляк Д. 87
Гребінецька 146
Григорчук А. 25
Гроцький П. 88
Грушевський М. 159
Губицька 24
Губицький Т. 168
Гуменілович Анна 3-15
Гуменіловичі 2-6
Гуменілович Марія 32
Гуменілович Семен 32
Гуменюк 24
Гупалівська-Стебницька Ольга 114-115

Г

Гайський П. 88
Геник Павлина 48, 64, 68, 88, 133, 154
Герцх Дмитро 113

Гітейчук о. Василь 97
Глова 6
Господин Андрій 86, 167
Грещук-Рабець С. 115
Грошко 24
Гуляй Іван, д-р 85, 87, 109, 110, 122-3, 154, 164
Гуляй Марія 164

Д

Дашків Т. ред. 170
Дейвіс 105
Дембі 101
Дершко В. 101
Дершко Катерина 101
Дершко-Коваль Стефанія 83, 85, 89, 101, 103, 104, 127, 148, 134, 154, 163
Джек М. 88
Джонс 48
Дик Дж. 45, 55, 84-85, 105, 169, 171, 187
Дима Марія 85
Діляй Н. 88
Дозорський Микола 176
Доячек-Лястяк Галя 52
Доячек Розалія 68, 101
Драгоманова-Храпко Оксана 59
Дудчак Ю. 88
Дунець-Лежанська Марія 115
Дутчак 24
Дучак-Бедрій Н. 115
Дюк М. 88

Е

Евстафієвич прот. 68
Ешбі Корбетт 73, 151, 152
Ештат П. д-р 169

Є

Євчук М. 88

З

Завідовський Р. 88
Загарійчук Андрій 45
Загородська 18
Закопєць І. 88
Закопєць Марія 88
Заізняк-Охримович

Олена 60, 62
Залігач Параня 18
Залозецький Микола 43, 44, 45, 67
Заревич В. 88
Зарицька Катря 163
Зварич 18
Зварич Параня 25
Зеленевська Юлія 59, 62
Зеленецька Павлина 10
Зелений Богдан 107, 108
Зрудло Катерина 101
Зюбрецька 24

Ж

Жеребко Орест 7
Житицька 18
Жук 88
Жук Анна 71

І

Івасюк 88
Ільчишин Дмитро 170
Інглсид Роберт 160
Ірчан Мирослав 39

Й

Йонкер Анна 2-6 (рід-ня в Калуші); 5-10 (приїзд до Вінніпегу й перше подружжя); 12-24 (дружина лікаря); 32-33, 77-81; (поїздка в Україну); 33-38, 48-49, 104-6, 117, 148-150, 159, 160-62; (для української культури); 27-31, 46-51, 54-59, 62-76, 126-141, 142-3, 151-160; (організація жіноцтва й міжнародні зв'язки); 41-6, 49, 57, 68-9, 81-92, 96-8, 106-110, 119-124, 163-4 (політична акція); 167-171 (похорони); публікації: 58-9, 66-7, 71-6, 79-81, 84, 104, 113, 120-121, 128-9, 133, 135-141, 144-7, 149, 160-1.
Йонкер-Богонос Галя 3, 8, 32, 118, 143
Йонкер Генрі д-р 10-12, 18-19, 20-22, 32-

33, 46, 48, 52-56, 63, 78-9, 87, 104-5, 107-8, 116-7, 143, 144, 167, 168, 182, 184, 186
Йонкер Зиновій 8, 128, 143, 144, 173, 174
Йонкер-Маєрс Лукія 32, 118

К

Каблак А. 41
Кадбурі Дж. 74
Казанівська 24
Калпичук А. 88
Калинюк Ліна. Р. 88
Кардаш Е. 88
Карпинець Т. 88
Канунова 48
Канунов 45
Кемпбел М. Н. 97
Кисілевська Олена 39, 51-56, 71, 79, 116, 156, 158, 164, 170, 171, 173, 174, 183
Кисілевський Володимир д-р 5, 56, 75, 165
Кізілик М. 88
Кімай Т. 88
Кінг. В. Л. Мекензі 97
Кіпран Анна 48
Кість 68
Кліш Марія 81
Кмет М. 88
Кнісізьський Д. 109
Кобзар-Семенюк А. 115
Кобляницька Ольга 40, 53, 60, 67, 116, 149, 150, 156, 164
Кобринська Наталія 4, 159
Ковалевич Роберт 45
Ковалюк Анна 25
Ковалик Д. 25
Ковбель Осипа 17, 171
Ковбель Семен 18, 20, 22, 23, 169, 170
Когуська Наталка Л.
Козаченко Ірена 24, 34, 128, 129, 139, 154
Коман А. 88
Кононенко Харитя, д-р 40, 60, 124-5
Коновалець Євген, полк. 75, 109
Кокотський С. 88
Копєць Д. 88

Корецька Марія 28.
30, 41, 48, 51, 159
Коритовські 1
Костинюк Д. 88
Кошиць Олександр 33.
35, 128, 135, 139, 141
Крат-Терненко П. 7
Крук Марія і П. 88
Крушельницька К. 26
Крушельницька С. 37
Ксьонжек 42. 99
Кубала А. 88
Кудрик о. Василь. ред.
18
Кузенко П. 83, 89
Кузь, адв. 139, 169
Кулик І. 64, 101
Купінська 24
Куровець І. д-р 3. 79
Курціус 94
Кушнір Анна 101. 111.
127, 154
Кушнір В.. о. д-р 168
Кушнір-Візнюк Докія
42, 45, 48, 50, 51, 52.
55, 57, 64, 68, 89
Кучер І. 88

Л

Лавко Д. д-р 67
Лазечко - Дністрянська
Марія 48
Левинська 24
Левницька О. 71
Левусь 24
Левчанівська О. 62
Лиса Текля 25
Ліпбока Варвара 88
Ловери Арман 97
Лоська І. 62
Лотоцька Олена 126.
130, 131, 134, 136, 147
Ляпошт Ернест 97
Лютак 57
Лучкович Михайло 96

М

Мадюк Марія 39
Маєвський о. П. 171
Мазеля А. 88
Макар 88
Макарушка Н. 101
Малицька П. Н. 88
Малишка Й. 88
Манчур Н. і С. 88
Мандрика Ганна 150.
153, 154, 157, 159,

160-163, 170, 171, 176
Мандрика Микита, д-р
49, 122, 161, 169
Манн А. Е. 97
Марія Тереса 42
Марко 42
Маркович Марія (Мар-
ко Вовчок) 149, 159,
164
Марюк К. 88
Матвійчина П. 88
Маціївська Дора 129
Мек Вілемс Р. Ф. 55
Мек Гені 86
МекГрегор 55
Мек Доналд 93
Мек Інтош Дж. Д. 97
Мек Кей д-р 116
Мензіс Дж. 43, 52, 64.
68-70, 72-74, 77, 81.
84-85, 97, 101, 104, 118
Микитюк 99
Микитюк Дмитро 88.
116, 169, 171
Мплостявий Іван 42.
89, 161
Мишуга Лука д-р 130.
138, 146-7
Михайлович-Дячун Гре-
на 111-114
Міллер С. 88
Мірна Зінаїда 61
Молінкел Дж. Л. 152
Могила Петро 16, 39,
40, 45, 170
Моргун П. 88
Мороз 139
Мороз М. 18, 50, 64
Москалик 48
Мота Н. 88
Мота-Музыка Анна 88,
101, 111, 115, 127
Мотрук 101, 111
Мурій Ольга 101, 108
Мурій Семен 45, 87,
113, 142
Мушій 42

Н

Назарук Осип д-р 29.
183
Найков Н. 88
Найле М. 41, 128
Найчук Текля 115
Наумик Марія 115
Наумик-Стоділка Анна
101, 115, 157

Небесна-Ромінська Ма-
рія 115
Негрятч Франя 42, 48
Никорович Сидонія 146
Ничаківна 45
Новак Віра 48
Новак Григорій д-р 68,
169
Новосад Катря 149
Носата А. 41, 42, 45,
48, 64

О

Овсяник 101
Одарчин (псевдо) 5
Озаркевич о. Іван 4
Озеро 48, 49
Озеро, адв. 48
Олексів о. М. 18
Онацький Євген 95
Онуфреїв 41, 49, 50
Ольга Княгиня 37, 38,
39, 66, 67, 89, 149, 164
Опировський І. 88
Ортинська 18
Охїтва Катерина 39

П

Павлович о. З. 5
Павлюк Д. 67, 68, 99,
101, 111
Павлюкевич Е. 48
Павлюкевич 24
Панас С. 88
Паньків Анастасія 17
Паньчишин М. 88
Пасічник Климента
23
Пасічник Максим 181
Пасічник Петро 3
Пелехович Неоніла д-р
129
Пернський 24
Петрик П. 88
Петровський Г. 119
Піялпчук 41, 42, 45,
49, 50, 51
Пирч Ольга 48, 50, 51,
55, 56, 62
Піщський Т. 88
Польник А. 88
Попик 45
Попик Г. 88
Полішук 101
Польові 139
Попович Матвій 11, 39
Порхир Марія 64, 99,

101, 108
Преведа С. 88
Проців-Липова Софія
115
Протасевич К. 88
Пруска Анна 50, 85-
87, 88

Р

Равлик 89
Ревюк О., ред. 138
Резновська Анна 48,
104-5, 158-9, 160-1.
163
Резновський Л. д-р 169
Решітко Катерина 25
Рибак Анастасія 134
Рибчук 88
Рихлівська Н. 28
Ріддел д-р 86
Рій Марія 164
Рішард проф. 105
Роджерс 105
Рожицький М. 88
Романів 83, 89
Романчик-Ковальчук
Ганка 12, 17, 18, 19,
34, 39, 154, 156
Ростоцький Д. 122, 123
Рубич О. 88
Рубчакова Марія 175
Рудачек Анастасія 48
Рудачек І. 88
Рудницька Мілена 59,
62, 71, 75, 76, 77-80,
86, 94-96, 98, 99, 101,
126, 130-133, 142, 143,
150, 151, 165
Рудько 6
Рурак М. 8
Русова Софія 40, 59,
60, 71, 72, 75, 86, 93-
96, 124-5, 132, 159,
160-162, 165
Рута 89, 101
Рута Марія 101

С

Савула М. 88
Савчук 89
Савчук П. 18, 101, 127
Садовська А. 88
Самотілка 24
Сас Марія 49, 50, 51,
64, 67, 83, 99, 101,
111
Свистун Василь, адв.

16, 17, 97, 164, 169,
171
Семираз 88
Сенета о. 142
Сеніцький С. 87
Сивак М. 142
Сидорчук 88
Симчич М. 48, 68
Сятник Євгенія 41, 42,
45, 48, 49, 50, 55, 64,
85, 87, 89, 101, 111,
112, 113, 116, 120, 121,
148, 153, 154, 163,
164, 168, 176

Сіва 18
Сікевич В. ген. 68
Сіменювич Володимир,
д-р 15, 24, 68, 139
Скалай О. 88
Скиба 41
Скубова Марія 29,
137-8, 175-6
Сліпець 113
Слюзар Леоніда 39
Смит Дж. Г. 97
Смогоржевські 96
Смоляк 88
Сокаль Д. 88
Соломон Аліс 73
Сталін 119
Сталовецький А. 88
Стенлей Дж. Д. 97
Стефанович Олекса 156
Стечишин-Будник Анна
9, 28, 30
Стечишин Мирослав 11,
170
Стечишин Савеля 39,
130, 134
Стецюк Марія 25
Стибель 42
Стробус Н. 88
Сумка Параска 88
Суровцова Надія д-р
59, 61
Сухоцька-Демчук 115
Сущко Галина 26, 28,
30
Сучавський св. Іван
116, 150, 164

Т

Тисовська М. 174-5
Топольницький Василь
52
Трач-Скиба Марія 23
Туркула 42

Туркула о. Євген 34, 35
Турчин 48

У

Угринюк Марія 28, 42,
64
Угринівна Зинівія 27,
Угринівна Євгенія 28
30
Українка Леся 39, 42,
44, 66, 89, 159, 160,
164, 170
Урбанович Михайло 142

Ф

Федак С., адв. 25
Фенчинська Галія 136
Федорович 88
Фербей Михайло 8
Ференц 41
Ферлей Анастасія 11,
17, 18, 24
Ферлей Т. Д. 11, 169
Франко Іван 66
Фуг І. 41, 42
Фундигус 24

Холоднюк 87

Цьвяк 83, 89
Целевич Володимир 25
Цибульська Фраія 113
Циганчук К. 88
Цимбала Н. 88
Циммерн Ельза М. 152
Цуркан Марія 25

Ч

Чайка І. 48
Чайковська А. 88
Чернавський адв. 139
Чипудра Й. 88
Чикаленко-Келлер Ган-
на 59, 61, 136, 143
Чорненський В. 88
Чорній 99, 101
Чорнописка 89
Чорніта Стефа 174,
176

Ш

Шалай П. 88
Шах 89
Шашкевич Маркіян 67,
66, 83, 89, 150, 164,
169
Швець М. 88

Шебекі 74	Шульга Павло 82	Ярема Юлія 129, 134,
Шевченко Тарас 5-6,	Шушкевич Стефа 81	136
7, 24, 42, 46, 116, 150		Ясенецький Т. 88
Шевчук-Кройтор Тетя-	Я	Ястремський 8
на 39, 130	Яворів Іван 117	Яцзяк 18
Шимко П. 5	Якимів 68	
Шіпшенкс Мері 93, 95-	Якимішак Анна 48, 49,	Ю
96	55	Юрашко М. 88
Шкреметка Тетяна 23,	Якимішак Д. д-р 68	Юрик 101
41, 42, 89	Янда Докія 39, 130, 140	Юськів 18, 68
	Янчин Параска 88	Юськова 24

ІНШІ ВИДАННЯ

Ірени Книш:

Перші кроки на еміграції (З недавнього минулого);
 Іван Франко та рівноправність жінки (до сторіччя народин);
 Смолоскип у темряві (Наталія Кобринська й український
 жіночий рух);

Жінка вчора й сьогодні (Вибрані статті);
 Три ровесниці (До сторіччя народин Уляни Кравченко, Марії
 Башкірцев, Марії Заньковецької.)

Крім того за редакцією Ірени Книш:

“На службі рідного народу” (Ювілейний Збірник Організації
 Українок Канади ім. Ольги Басараб).

